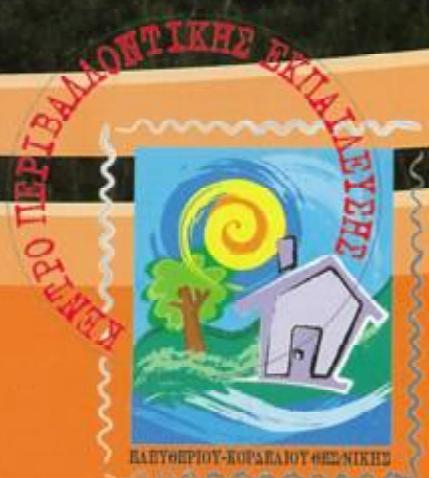

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΟΡΔΕΛΙΟΥ ΕΥΟΣΜΟΥ

Δυτική Θεσσαλονίκη

Ένα πρόγραμμα "Δια Βιου Μάθησης"
για την αειφορία

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΟΡΔΕΛΙΟΥ ΕΥΟΣΜΟΥ

Δυτική Θεσσαλονίκη
Ένα πρόγραμμα “Δια βίου Μάθησης”
για την αειφορία

*"Θεσσαλονίκη εισ' όμορφη σ' όλες τις γειτονιές σου
με τα γλυκά κορίτσια σου και τις παλιές γωνιές σου"*

Στίχοι: Ηλ. Ηλιόπουλος

*"Το Σαλονίκ, το Σαλονίκ έμορφον πολιτείαν
με τα σοκάκια τα έμορφα και με την παραλίαν"*

Στίχοι από Ποντιακό τραγούδι

Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
Ελευθερίου Κορδελιού

A. Παπανδρέου 2 & Κατσαντώνη
T.K. 56334
Τηλ. 2310 707150 fax 2310 757130
e-mail: kpe-thes@otenet.gr
www.kpe-thes.gr

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) στελεχώνεται από τους εκπαιδευτικούς:

- **Αγγελίδη Ζήση**, Δρ. Γεωλογίας, Α.Π.Θ., Υπεύθυνο Κ.Π.Ε.
- **Αθανασίου Χρυσούλα**, Βιολόγο MSc, αναπληρώτρια Υπεύθυνη
- **Μοντεσάντου Ευφροσύνη**, Δασκάλα MEd, μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε
- **Παπαδημητρίου Ευθύμιο**, Φιλόλογο, μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε
- **Υφαντή Γιώργο**, Βιολόγο MSc, μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε.

© 2011 Κ.Π.Ε. Ελευθερίου Κορδελιού

Έκδοση: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού

Επιμέλεια έκδοσης:
Παπαδημητρίου Ευθύμιος
Υφαντής Γιώργος

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση:
Στεφόπουλος Αλέξανδρος

Επιμέλεια παραγωγής:
Τυπογραφείο: Στεφόπουλος Χρήστος

ISBN 978-960-99174-2-1

«Το παρόν εκδόθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Κέντρα Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία-Δράσεις Δια Βίου Μάθησης για τους Ενήλικες», του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και Εθνικών Πόρων»

Το παρόν έντυπο διανέμεται δωρέαν.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του συνόλου ή μέρους του παρόντος με οποιοδήποτε μέσο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό ή άλλο, καθώς και κάθε εκμετάλλευση του μόνο με γραπτή άδεια των συγγραφέων, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 2121/1993 και των συμβάσεων του Διεθνούς Δικαιου που ισχύουν στην Ελλάδα.

Περιεχομένα

Εισαγωγή	6
Δημος Κορδελιού Ευόσμου	7
Δήμος Ωραιοκάστρου	12
Δήμοις Παύλου Μελά	13
Δήμος Νεάπολης Συκεών	14
Συζητώντας για την Αειφορία	16
Εισαγωγικά - Ιστορικά	23
Γεωλογικά στοιχεία για τη Δυτική Θεσσαλονίκη	27
Τα ρέματα της Δυτικής Θεσσαλονίκης	34
Φυτική ποικιλότητα στη Δυτική Θεσσαλονίκη - αξία και κίνδυνοι	41
Συγκάτοικοι στο περιβάλλον της πόλης μας	48
Ποιότητα αέρα στη Δυτική Θεσσαλονίκη	51
Αρχιτεκτονική του αστικού τοπίου	56
Επιμύθιο	63

Εισαγωγή

Στα προγράμματά μας από φέτος προστέθηκε μια νέα δράση που έχει τίτλο «Κέντρα Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία - Δράσεις Δια Βίου Μάθησης για τους Ενήλικες». Η δράση ως εκπαιδευτική πρόταση έγινε από το Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων ενώ στελέχη από το Εθνικό Ιδρυμα Νεότητας (ΕΙΝ) επιμελήθηκαν το συνολικό διαδικαστικό μέρος της εκπαιδευτικής δράσης.

Με απλά λόγια η δράση αφορά τη στοχευμένη εκπαίδευση τοπικών κοινωνικών ομάδων έτσι που α) να καλλιεργείται η κριτική σκέψη ως οδηγός στην αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας των περιβαλλοντικών προβλημάτων, β) να ενθαρρύνεται η αυτενέργεια και η ανάληψη πρωτοβουλιών γ) η αειφορία να γίνει πράξη της καθημερινής κοινωνικής μας πραγματικότητας και δ) η βιωσιμότητα των τοπικών κοινωνικών συστημάτων να είναι συνεχής αγώνας πολιτισμού από κάθε υπεύθυνο - ενεργό πολίτη.

Αρχικά η εφαρμογή της δράσης μας προβλημάτισε όλους. Και τούτο γιατί κάτι παρόμοιο εφαρμόζαμε τα τελευταία πέντε χρόνια, αλλά σε μικρή κλίμακα. Το εφαρμόζαμε γιατί ήταν αναγκαίο και το βρίσκαμε μπροστά μας. Γνωρίζαμε λοιπόν και τα προβλήματα. Σε δύο συνεδριάσεις μας αποφασίσαμε το παρακάτω σχέδιο υλοποίησης.

1η φάση: Δύο συναντήσεις εργασίας με τους α) αντιδημάρχους παιδείας - πολιτισμού των δήμων της δυτικής Θεσσαλονίκης, β) φορείς και συλλόγους της γεωγραφικής ενότητας των δυτικών συνοικιών που εμπλέκονται με το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Στη δεύτερη συνεδρίαση και μετά από σχετική προετοιμασία καθορίσθηκε το πρόγραμμα δραστηριοτήτων για την περίοδο Απρίλιος - Ιούνιος 2001.

2η φάση: Προετοιμασία δραστηριοτήτων. Την περίοδο αυτή είχαμε συνεχή επαφή με τους αντίστοιχους Δήμους και φορείς ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκαν και δραστηριότητες σχετικά με το αειφόρο σχολείο. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και το εκπαιδευτικό υλικό που ετοιμάστηκε για τη δράση.

3η φάση: Υλοποίηση δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό πραγματοποιούμε τέσσερις ημερίδες με τα θέματα που όλοι αρχικά θέσαμε και αποφασίσαμε. Στο Δήμο Ωραιοκάστρου, Παύλου Μελά, Νεάπολης Συκεών, και Κορδελιού Ευόσμου. Στην τελευταία ημερίδα θα γίνει και η αποτίμηση της όλης προσπάθειας.

Η παιδαγωγική ομάδα, πριν την έναρξη της πρώτης ημερίδας νοιώθει ευχάριστα για το μέχρι σήμερα αποτέλεσμα των προσπαθειών. Η αυτοδιοίκηση το αγκάλιασε και ήταν πάντα κοντά μας. Οι φορείς, σύλλογοι και μεμονωμένα άτομα που συμμετείχαν έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον και πρόσφεραν έργο. Εμείς ως Παιδαγωγική Ομάδα θα εργαζόμαστε για την αειφορία ως επιδίωξη και όραμα για το μέλλον.

Ευχαριστούμε όλους που πορευθήκαμε μαζί τους σε αυτή την όμορφη και δημιουργική δράση που φωτίζει το μυαλό και γεμίζει την ψυχή με ανθρωπιά.

**Παιδαγωγική Ομάδα
Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης**

Η ιστορία της πόλης

Το τοπωνύμιο του Χαρμάνκιο (από τις τουρκικές λέξεις *harman* και *koy*=χωριό με αλώνια) συναντάται για πρώτη φορά στις πηγές στις αρχές του 17ου αιώνα, και αναφέρεται ως «χωριό που έδινε κάρβουνο» ως φόρο στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

Οι γηγενείς κάτοικοι ανέρχονταν σε 70 οικογένειες. Την περίοδο αυτή, εγκαθίστανται και διαχειμάζουν Βλάχοι ημινομάδες κτηνοτρόφοι από τα Μεγάλα Λιβάδια του Πάικου. Το 1918 το Χαρμάνκιο συνενώνεται με την κοινότητα Νεοχωρούδας, και το 1920 προσαρτάται στο Δήμο Θεσσαλονίκης. Μετά το 1922, με τη Μικρασιατική καταστροφή, μεταφέρονται και εγκαθίστανται στην περιοχή 266 προσφυγικές οικογένειες. Η πλειοψηφία των οικογενειών ήταν από το χωριό Κουκλούτζάς (*kokluca*=ευώδης), ανατολικά της Σμύρνης και με την εγκατάσταση των προσφύγων η περιοχή μετονομάζεται σε «Νέος Κουκλούτζάς».

Τα Ελευθέρια κατά τον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν στρατώνας των Αγγλο-Γαλλικών στρατευμάτων. Στα ξύλινα αυτά παραπήγματα που έμενε ο στρατός και αφού πέρασαν στη δικαιοδοσία της Πρόνοιας εγκαταστάθηκαν προσωρινά το έτος 1920 πρόσφυγες Πόντιοι από τη Ρωσία. Το 1924 μετονομάστηκε σε Ελευθέρια, γιατί πέρασε από κει ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Κοινότητα πλέον ονομάστηκε επίσημα - Κοινότητα Ελευθερίου.

Το Νέο Κορδελιό ιδρύθηκε το 1924 από πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν από την Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ) και πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία 1922-1924 και άλλες πόλεις της Ελλάδας (εσωτερικούς μετανάστες). Η πλειονότητα, όμως, των κατοίκων καταγόταν από την παραλιακή κωμόπολη της Μικράς Ασίας το Κορδελιό της Σμύρνης, ξακουστό προάστιο, 13χμ. έξω από τη Σμύρνη, όπου κατοικούσαν περίπου 15.000 Έλληνες.

Μέχρι το 1935 η περιοχή ανήκε στο Δήμο Θεσσαλονίκης. Από το 1935 αποτελούσαν την κοινότητα Κορδελιού - Κουκλούτζά. Το 1953 αποσπώνται και γίνονται ξεχωριστές

κοινότητες. Παραμένουν Κοινότητες ο Εύοσμος μέχρι το 1972 και το Ελευθέριο – Κορδελιό μέχρι το 1982, οπότε και γίνονται Δήμοι. Με τον Ν.3852/2010, «Πρόγραμμα Καλλικράτης», συνενώνεται εκ νέου και αποτελούν τον Δήμο Κορδελιού – Ευόσμου.

Χάρτης του 1926. Αρχείο Γεωργίου Μέγα. Πηγή: Λαζαρίδης, 1997, σελ. 188

Χωροταξικά χαρακτηριστικά

Ο Δήμος Κορδελιού - Ευόσμου βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά του πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης, σε απόσταση 5 χλμ. από το κέντρο της, με έκταση 12.768 τ. χμ., πληθυσμό 74.254 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ενώ με βάση άλλους τρόπους μέτρησης, (υδρόμετρα, ηλεκτροδοτήσεις), ο πληθυσμός υπολογίζεται σε 150.000 κατοίκους. Τα υψηλά ποσοστά φυσικής αύξησης του πληθυσμού, σε συνδυασμό με το χαμηλό δείκτη πληθυσμιακής γήρανσης, προσδίδουν στο Δήμο έντονο δυναμισμό.

Εγγύς των ορίων του είναι η Δυτική είσοδος της Θεσσαλονίκης και διέρχονται οι βασικές αρτηρίες-οδικοί άξονες: Περιφερειακή Οδός και Εγνατία. Σήμερα περιβάλλεται από τους Δήμους Ωραιοκάστρου, Παύλου Μελά, Αμπελοκήπων - Μενεμένης, και Δέλτα. Αποτελεί έναν από τους οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης του νομού Θεσσαλονίκης, στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας. Επίσης αποτελεί έναν από τους έξι οργανισμούς (6) Τοπικής Αυτοδιοίκησης που απαρτίζουν το Πολεοδομικό Συγκρότημα της Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ) και έναν από τους τέσσερις δήμους της ιδιαίτερης ενότητας που ονομάστηκε Δυτική Θεσσαλονίκη.

Περιβάλλον.

Η περιοχή της Βορειοδυτικής Θεσσαλονίκης χαρακτηρίζεται από τις έντονες εναλλαγές στη διαμόρφωση του ανάγλυφου του εδάφους μεταξύ διαφορετικών περιοχών των Δήμων. Το θαλάσσιο μέτωπο, τα αλσύλλια, το περιαστικό δάσος, ο Δενδροπόταμος με τους παραποτάμους του, σε συνδυασμό με το έντονο ανάγλυφο, αποτελούσαν παλιότερα χαρακτηριστικά στοιχεία προσανατολισμού και αναφοράς για την περιοχή, που στη συνέχεια και κατά τη διάρκεια της σταδιακής και άναρχης οικησης της περιοχής δεν ελήφθησαν υπόψη κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό του συνόλου. Η παραπάνω περιοχή, μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα καλύπτονταν κατά το μεγαλύτερο μέρος της με δάση. Σήμερα μικρά τμήματά τους έχουν διασωθεί, κυρίως σε δύσβατες και δύσκολα οικοδομήσιμες περιοχές.

Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής Δημοτικής Ενότητας Κορδελιού Ευόσμου

Η άναρχη δόμηση, ως επί το πλείστον, με καταπατήσεις κοινόχρηστων και δημοσίων εκτάσεων και μπαζώματα ρεμάτων, δημιούργησε ένα δομημένο περιβάλλον χαμηλής γενικά ποιότητας και υποβαθμισμένης αισθητικής.

Από την άλλη, η εγκατάσταση αρκετών βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων κατά την μεταπολεμική περίοδο στα όρια των οικισμών ή εγγύς αυτών, αρκετές από τις οποίες σήμερα έχουν μετεγκατασταθεί ή έχουν αναστείλει τη λειτουργία τους, χωρίς ωστόσο να υπάρξει σημαντική βελτίωση, αποτελούν πρόσθετο στοιχείο ρύπανσης και αισθητικής υποβάθμισης του δομημένου περιβάλλοντος.

Δημογραφικές και κοινωνικές εξελίξεις.

Η ευρύτερη περιοχή της Βορειοδυτικής Θεσσαλονίκης, όλα αυτά τα χρόνια λειτούργησε ως αποδέκτης μεταναστευτικών ρευμάτων (1922 πρόσφυγες της Μ. Ασίας, 1956 πολιτικοί πρόσφυγες από τη Ρωσία, 1975-85 παλιννοστούντες από τα ανατολικά κράτη), αστυφιλίας (1950-70 εσωτερική μετανάστευση από τους νομούς της Μακεδονίας), νομάδων αθίγγανων και ως χώρος μόνιμης εγκατάστασης οικονομικών μεταναστών.

Το ποσοστό των κατοίκων που είναι κάτω των 34 ετών αγγίζει το 57,8% του συνολικού πληθυσμού.

Μορφωτικό επίπεδο

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στα μορφωτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού γιατί σ' αυτά απεικονίζεται ανάγλυφα το πολιτιστικό επίπεδο τους.

Στην αρχή της δεκαετίας του '90 το ποσοστό των οργανικά αναλφάβητων έφτανε το 9,6% του πληθυσμού. Το ποσοστό σήμερα ανέρχεται στο 5,6% του πληθυσμού και αφορά κύρια μειονεκτικές ομάδες (τσιγγάνοι) ή άτομα άνω των 40 ετών.

Ο αριθμός των μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανέρχεται σε 25.000 περίπου.

Οικονομική δραστηριότητα

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από εξαφάνιση του πρωτογενούς τομέα, διόγκωση του δευτερογενούς με πτωτική τάση, και αύξηση του τριτογενούς τομέα. Από το σύνολο του τριτογενούς τομέα, ο σημαντικότερος κλάδος που δραστηριοποιείται είναι το εμπόριο και οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Η άποψη ότι η «Θεσσαλονίκη είναι κατ' εξοχήν εμπορική πόλη» είναι κοινή σε όλες τις παραδοχές για τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό.

Στη Δυτική Θεσσαλονίκη δεν εμφανίζεται το φαινόμενο της αποκέντρωσης του πληθυσμού, ούτε υπάρχει προσανατολισμός σε δραστηριότητες «αναψυχής». Στην περιοχή παρατηρείται έλλειψη επενδύσεων σε τομείς εξειδικευμένων υπηρεσιών εκπαίδευσης, υγείας και τουρισμού-πολιτισμού. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανάπτυξη της περιοχής τα τελευταία χρόνια στηρίχθηκε σχεδόν αποκλειστικά στην κλάδο της οικοδομής.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η τοπική αγορά δεν έχει αξιόλογη φήμη στο πολεοδομικό συγκρότημα Θεσσαλονίκης για την προσέλκυση ειδικού αγοραστικού κοινού. Επίσης δεν παρατηρείται αξιόλογη επισκεψιμότητα από την τουριστική κίνηση της Θεσσαλονίκης.

Είναι σημαντικό να τονιστεί η κακή συγκοινωνιακή κατάσταση (έντονη κυκλοφοριακή φόρτιση ειδικά τις ώρες που είναι ανοικτή η αγορά, έλλειψη χώρων στάθμευσης, έλλειψη αστυνόμευσης κλπ). Αυτό το φαινόμενο αποτελεί αντι-κίνητρο για τον επισκέπτη της τοπικής αγοράς.

Η τουριστική δραστηριότητα στην περιοχή του Ευόσμου είναι πολύ περιορισμένη. Δεν έχουν αναπτυχθεί ξενοδοχειακές μονάδες για την κάλυψη της τουριστικής κίνησης της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης. Επίσης δεν έχει αναπτυχθεί «ειδικό πολιτιστικό προϊόν» που να χαρακτηρίζει τον Δήμο και να δημιουργεί συνθήκες προβολής της περιοχής και τόνωσης της τοπικής αγοράς. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του Δήμου αποτελεί σημαντικό στόχο για την νέα περίοδο που έρχεται.

Δραστηριότητες

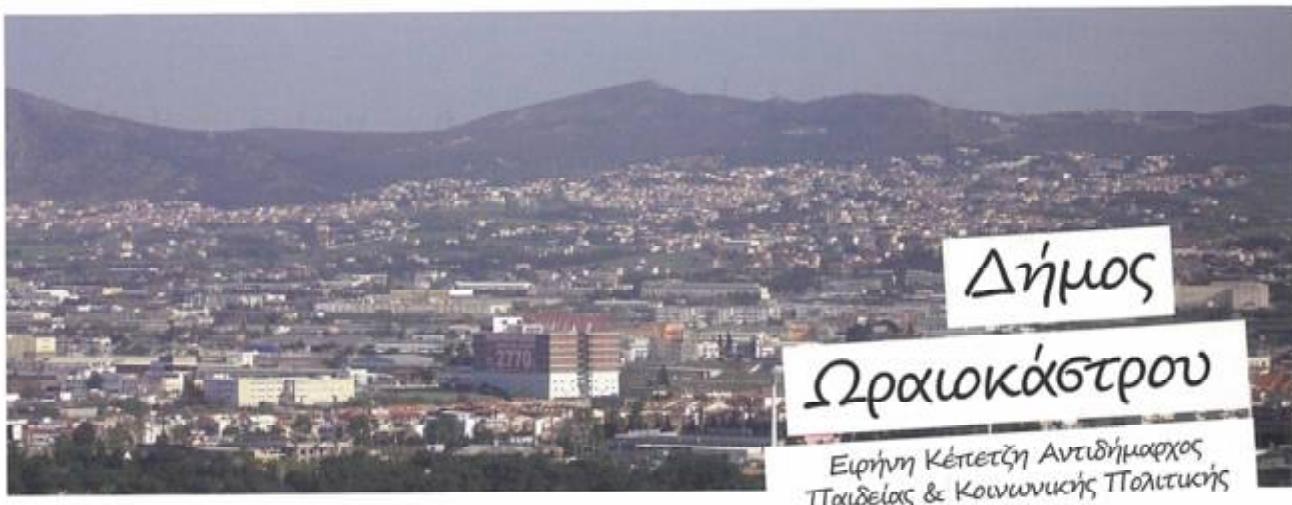
Οι Δημοτικές Ενότητες Ελευθερίου - Κορδελιού και Ευόσμου υλοποιούν δράσεις και εκδηλώσεις που αφορούν το περιβάλλον με αφορμή τις Παγκόσμιες ημέρες α) Δασοπονίας 21 Μαρτίου, και β) Περιβάλλοντος 5 Ιουνίου, σε συνεργασία με τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, το Σύνδεσμο ΟΤΑ Μείζονος Θεσσαλονίκης, το Κέντρο Πληροφόρησης Νέων, τον Αρκτούρο και άλλες εθελοντικές ομάδες, καθώς και συναφείς επιχειρήσεις, (διοργάνωση παιχνιδιών περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, διαγωνισμούς ζωγραφικής και ανακύκλωσης, προβολές ταινιών, θεατρικά δρώμενα, παραστάσεις θεάτρου σκιών, ημερίδες, διαλέξεις, δενδροφυτεύσεις, διανομές οικονομικών λαμπτήρων στα σχολεία κτλ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Καυκαλάς, Γ., & συν., (2008),** Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο: Διλήμματα και προσεγγίσεις στο Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο. Η πόλη ως διαδικασία αλλαγών, επιμέλεια: Καυκαλάς Γ., Λαμπριανίδης Λ., Παπαμίχος Ν., Αθήνα: Κριτική
- **Καυκαλάς, Γ., (1999), Θεσσαλονίκη,** μείωση της μονοκεντρικότητας στο πολεοδομικό συγκρότημα και ο ρόλος του τριτογενούς τομέα, Θεσσαλονίκη: Ζήτη
- **Λαζαρίδης, Σ., (1997),** Από το Βαρδάρι ως το Δερβένι, Θεσσαλονίκη:Ζήτρος.
- **Μάρκου Θ., & Τριανταφυλλίδου Ε., (1995),** Προσφυγικός Ελληνισμός, Θεσσαλονίκη: 2ο Τεχνικό Λύκειο Ευόσμου.
- **Μητούλα, Ρ., & συν., (2008),** Βιώσιμη Ανάπτυξη – Έννοιες Διεθνείς και Ευρω-παϊκές Διαστάσεις, Αθήνα:Rosili.
- **Χατζηκυριακίδης, Κ., (2008),** Εύοσμος. Η ιστορία του τόπου και των ανθρώπων του,Θεσσαλονίκη:Δήμος Ευόσμου.
- **Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Ευόσμου 2007-2013**
- **Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Ελευθερίου – Κορδελιού 2007-2013**

ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Δημοτική Ενότητα Ευόσμου:
[http://www.evosmos.gr/.](http://www.evosmos.gr/)
- Δημοτική Ενότητα Ελευθερίου – Κορδελιού:
<http://www.eleftherio-kordelio.gr/Pages/default.aspx>

Ο «καλλικρατικός» Δήμος Ωραιοκάστρου αποτελείται από τις δημοτικές ενότητες Καλλιθέας, Μυγδονίας και Ωραιοκάστρου. Σε αυτό το μεγάλο Δήμο ανήκουν οικισμοί και χωριά καθώς και το αστικό συγκρότημα Ωραιοκάστρου. Ο νέος διευρυμένος Δήμος εκτείνεται από το Γαλλικό ποταμό έως την Εγνατία οδό. Σ' αυτόν ανήκουν η Λητή, ο Δρυμός και το Μελισσοχώρι, αλλά και ο Μονόλοφος, το Πετρωτό, το Μεσαίο, η Νέα Φιλαδέλφεια, ο Πεντάλοφος και η Νεοχωρούδα.

Ο νέος Δήμος έχει ως πολιτιστική κληρονομιά τον πλούτο της περιφέρειας, την παράδοση των παλιών χωριών όπως η Μπάλτζα(Μελισσοχώρι), το Αϊβάτι(Λητή), το Ντιρμίλ(Δρυμός), η περιοχή Δαούτ-Μπαλί(Παλαιόκαστρο), το Γράδεμπορ(Πεντάλοφος) και άλλα που σήμερα συνταιρίαζουν το βήμα τους με την οικιστική ανάπτυξη και την αστική νοοτροπία του Ωραιοκάστρου.

Στο κέντρο αυτής της περιοχής βρίσκεται ένας υπέροχος ορεινός όγκος που κοιτάζει περήφανα προς τη Θεσσαλονίκη και το Θερμαϊκό κι από την άλλη πλευρά προς την κοιλάδα της Μυγδονίας και την πεδιάδα του Κιλκίς. Ο ορεινός αυτός όγκος αποτελεί πνεύμονα του νέου Δήμου αλλά και της Δυτικής Θεσσαλονίκης που έχει υποστεί τεράστια οικολογική επιβάρυνση με στη Βιομηχανική Ζώνη από τις ρυπογόνες δράσεις.

Οι στόχοι του Δήμου είναι η περιφρούρηση του πράσινου πνεύμονα, του ορεινού όγκου και η ήπια αξιοποίηση του για όλους τους κατοίκους του Δήμου μας και της ευρύτερης Θεσσαλονίκης.

Στόχος μας είναι ακόμη η ευαισθητοποίηση των πολιτών για την υπεράσπιση των ζωτικών χώρων του Δήμου μας από καταχρηστικές δράσεις που επιβαρύνουν την υγεία των κατοίκων και το περιβάλλον.

Συμμετέχουμε στην έκδοση του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, επειδή συμπίπτουν οι οικολογικές μας ευαισθησίες και επειδή θεωρούμε πως η αγάπη για το περιβάλλον είναι εκείνη η γενεσιουργός δύναμη που μπορεί να καθορίσει θετικά το μέλλον μας στην περιοχή. Η εκπαίδευση για την αειφορία είναι μεσοπρόθεσμος στόχος του Δήμου μας, όπου εμπλεκόμενοι φορείς όπως περιβαλλοντικοί και πολιτιστικοί σύλλογοι, ομάδες εθελοντών, αλλά και φυσικά πρόσωπα θα προωθήσουν την περιβαλλοντική αγωγή, αναγκαία και ικανή συνθήκη ενός καλύτερου αειφόρου μέλλοντος.

Η Δημοτική Αρχή Ωραιοκάστρου είναι πεπεισμένη πως η περιοχή έχει δυνατότητες να εξασφαλίσει και ποιότητα ζωής στους κατοίκους και αειφόρο ανάπτυξη. Αυτό είναι το στοίχημα!

Ο Δήμος Παύλου Μελά προέρχεται από την ένωση τριών δήμων Σταυρούπολης, Πολίχνης και Ευκαρπίας και βρίσκεται στο Βορειοδυτικό τμήμα του Πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης. Ο πληθυσμός του με βάση τα στοιχεία της απόφασης της απογραφής του έτους 2001 ανέρχεται στους 84.397 κατοίκους και είναι ο τέταρτος σε πληθυσμό Δήμος στο Νομό Θεσσαλονίκης.

Ο Δήμος διαθέτει σημαντικές περιοχές με ιστορικό αρχαιολογικό ενδιαφέρον, όπως η Μονή Λαζαριστών, η Μονή Καλογραίων στο στρατόπεδο Παύλου Μελά, η Αρχαιολογική περιοχή της Τούμπας και η περιοχή των Βυζαντινών Νερομύλων στην Πολίχνη, για την οποία καταβάλλονται προσπάθειες να διαμορφωθεί σε πολιτιστικό – αρχαιολογικό πάρκο υπερτοπικού χαρακτήρα.

Ο Δήμος καθώς παρεμβάλλεται γεωγραφικά ανάμεσα στη βιομηχανική ζώνη και στο σύνολο του Πολεοδομικού Συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης είναι αποδέκτης μεγάλης ατμοσφαιρικής και βιομηχανικής ρύπανσης.

Ο χειμαρρος του Δενδροποτάμου, άλλοτε βιότοπος με πλούσια χλωρίδα και πανίδα διατρέχει την περιοχή στην πορεία του προς τον Θερμαϊκό Κόλπο, μεταφέροντας κάθε είδους λύματα και βιομηχανικά απόβλητα. Επιπλέον, η αυθαίρετη και άναρχη κατασκευή κτισμάτων κατά μήκος του ρέματος αυξάνει τον κίνδυνο πλημμυρών κατά τις περιόδους υψηλών βροχοπτώσεων.

Μεγάλη είναι η ρύπανση του ατμοσφαιρικού αέρα, πρόβλημα που αφορά ολόκληρο το Πολεοδομικό Συγκρότημα της Δυτικής Θεσσαλονίκης, αλλά ειδικότερα το Δήμο μας δεδομένου ότι στην περιοχή δραστηριοποιείται η μεγάλη βιομηχανία TITAN.

Η περιοχή επίσης διασχίζεται από τους Πυλώνες υψηλής τάσης της ΔΕΗ, ενώ υπάρχουν και δύο υποσταθμοί στην περιοχή Σταυρούπολης και Πολίχνης που επιβαρύνουν τη ζωή των κατοίκων της περιοχής.

Ωστόσο όμως, ο Δήμος Παύλου Μελά, αν και αντιμετωπίζει πλήθος προβλημάτων υποδομής (άναρχη αυθαίρετη δόμηση, έλλειψη οδικού δικτύου, απουσία χώρων αναψυχής και πρασίνου κ.α.) τα οποία χρήζουν άμεσης επίλυσης, αποτελεί ένα Δήμο με απεριόριστες δυνατότητες ανάπτυξης και βελτίωσης.

Στη διαδικασία ανάπτυξης της περιοχής θεωρούμε σημαντική τη δραστηριοποίηση των κατοίκων και την ενεργοποίηση των τοπικών φορέων.

Στο πλαίσιο αυτό θεωρούμε πολύ σημαντική την οργάνωση και υλοποίηση προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης, τα οποία θα συμβάλλουν στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος.

Το κλίμα αλλάζει, οι πόλεις μεγαλώνουν, τα μαλλιά ασπρίζουν, τα είδη εξαφανίζονται, λοιμώδη νοσήματα μας απειλούν...

Κοινή ευθύνη και στόχος κοινός για ένα αειφόρο μέλλον επιβάλλουν την συντονισμένη δράση για να κερδίσουμε το στοίχημα.

Το όραμα για ένα καλύτερο περιβάλλον, όχι ως μια αφηρημένη ιδεολογική προσέγγιση, αλλά ως μια συγκεκριμένη πολιτική, αποτελεί σαφέστατη πυξίδα και πυρήνα ποικίλων δράσεων και πρωτοβουλιών του Δήμου Νεάπολης – Συκεών.

Διανύουμε μια περίοδο, που το ενδιαφέρον για το περιβάλλον δεν έχει το περιθώριο να αποτελεί συγκυριακή φροντίδα, αλλά επιβεβλημένη ανάγκη.

Η αειφόρος ανάπτυξη, η εξοικονόμηση ενέργειας και φυσικών πόρων, η ανακύκλωση, η διαχείριση του νερού και των αποβλήτων δεν αποτελούν πλέον μια θεωρητική συζήτηση μεταξύ επιστημόνων αλλά μια «εκβιαστική» πραγματικότητα, ενώ η ανάγκη εφαρμογής ενός νέου μοντέλου πράσινης ανάπτυξης εξελίσσεται από εφήμερη μόδα σε συλλογική συνείδηση.

Μπορεί η κινδυνολογία να δημιουργεί αδιέξοδα συναισθήματα, ωστόσο είναι πια ξεκάθαρο ότι η οικολογική συνείδηση απαιτεί συλλογική συμμετοχή για να λειτουργήσει. Αυτό ακριβώς το κοινό όραμα για μια φιλική στο περιβάλλον πραγματικότητα συγκροτεί τον πυρήνα δράσεων του Δήμου, όπως η σειρά δραστηριοτήτων με θέμα; «οι νέοι διδάσκουν τους μεγαλύτερους», που φιλοδοξούν να ξεπεράσουμε τον εφησυχασμό στην αειθαλή ευημερία των ανεξάντλητων πόρων, να περιορίσουμε τις μέχρι τώρα φθορές και να αρχίσουμε να ξαναβλέπουμε με αισιοδοξία το μέλλον, αναδεικνύοντας τους εαυτούς μας ως «ενεργούς» πολίτες του μέλλοντος καιρού.

Αειφορία και Βιωσιμότητα αποτελούν προτεραιότητες όχι μόνο για τους νέους, που ευαισθητοποιούνται μέσα από τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης αλλά και για τους μεγαλύτερους που διαχειρίζονται το «σήμερα» ως «δάνειο» που πρέπει να αποδώσουν στις επερχόμενες γενιές με επαναπροσδιορισμό των κυρίαρχων αντιλήψεων, είτε στις συναινέσεις των ορίων, είτε στη διαχείριση των φυσικών πόρων, είτε στην ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, είτε στις ρυθμιστικές ικανότητες της αγοράς.

Κοινή ευθύνη και στόχος κοινός για ένα αειφόρο μέλλον επιβάλλουν την συντονισμένη δράση για να κερδίσουμε το στοίχημα.

Οι νέοι διδάσκουν λοιπόν, οι μεγαλύτεροι στηρίζουν ακολουθούν, συμμορφώνονται στις απαιτήσεις των καιρών και όλα συκλίνουν στη λειτουργία του «έξυπνου σχολείου» που διαγράφει πορεία συνεργασίας με τους φορείς της κοινότητας και θετικές αλλαγές.

Α. Νερό, Υγεία, Περιβάλλον

Αειφορική διαχείριση του νερού – εξοικονόμηση – ιαματικές πηγές – θερμαλισμός.

Β. Ενέργεια, πνοή ζωής

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας – εξοικονόμηση – μορφές.

Γ. Μειώνω, Ανακυκλώνω, Επαναχρησιμοποιώ

Η περιβαλλοντική αγωγή όπως συγκλίνει στην ερμηνεία και τη σημειολογία των ρημάτων – μείωση επιβολή του μέτρου – συνετότερη διαχείριση – αναπροσαρμογή της ζωής προς την αειφόρο αντίληψη.

Η καταναλωτική εποχή που διερχόμαστε έχει ανατρέψει το μέτρο και την ισορροπία που οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εφάρμοσαν στην καθημερινότητά τους.

Ενώ το πλαίσιο της ζωής τους και οι συγκυρίες ανάπτυξής τους, είχαν ένα χαρακτήρα οικονομίας, οι απαιτήσεις των καιρών επέβαλαν ανατροπή με αποτέλεσμα να χαθεί το «μέτρο».

Σήμερα οι μεγαλύτεροι βιώνουν τις ζοφερές συνέπειες της οικολογικής κρίσης που οι ίδιοι επέφεραν στο σύγχρονο σκηνικό.

Οι νέοι κάνουν προσπάθειες να συγκρατήσουν αυτήν την κρίση, να προλάβουν την πλάνη της ευτυχίας και της υπερκατανάλωσης, να ευαισθητοποιήσουν την κοινωνία ξεκινώντας από τη βάση της, από την ωρίμανση της ζωής που πρέπει να συνηθίσει στην αλλαγή της νοοτροπίας και να μην εφησυχάζεται περιμένοντας τον «από μηχανή Θεό».

Η αγωγή για το περιβάλλον είναι υπόθεση κάθε ηλικίας, είναι συνήθεια σε συντονισμένες δράσεις, είναι υπόθεση όλων απ' τα πιο απλά και σύνθετα... και αυτό το κατανοούν οι ωριμότεροι ηλικιακά άνθρωποι που αντιλαμβάνονται περισσότερο από τον καθένα την ελλειπτική παιδεία τους στο θέμα της περιβαλλοντικής αγωγής. Η δική τους εποχή δεν απαίτησε ιδιαίτερες γνώσεις ούτε τους επιφόρτωσε με επιπλέον συνήθειες.

Σήμερα χρειάζεται πρόγραμμα, αναδίπλωση στις παραδοσιακές αξίες, διάθεση οικονομίας και δράσης καθώς και οι ίδιοι να είναι διαθέσιμοι να παιδαγωγηθούν και να οργανώσουν σε ένα καινούριο πλάνο τη ζωή τους.

Ο Δήμος Νεάπολης - Συκέών προσπαθεί για την εξοικονόμηση ιδεών, ενέργειών, σχεδιασμών, ενημέρωσης που αφορούν στις περιβαλλοντικές αγωνίες του σήμερα και οργανώνει σειρά δραστηριοτήτων με θέμα: «Οι νέοι διδάσκουν τους μεγαλύτερους», όμως ευελπιστεί ότι η πρωτοβουλία του ΚΠΕ Ελευθερίου - Κορδελιού θ' αποτελέσει αφορμή, κίνητρο για πιο συντονισμένες ενέργειες που θα μας οδηγήσουν στην πράξη για αποτελέσματα και όχι διαπιστώσεις σε συνεργασία με την Περιφέρεια, τους Δήμους της Θεσσαλονίκης, τους ειδικούς επιστήμονες και τη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης - Γραφείο Περιβαλλοντικής.

Τα τελευταία χρόνια ως Παιδαγωγική Ομάδα του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κορδελιού - Ευόσμου αναδείξαμε τους κανόνες και της αρχές της αειφορίας, καθώς επίσης την έννοια και τα χαρακτηριστικά της «Βιώσιμης Πόλης». Στα επιμορφωτικά μας σεμινάρια, στα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που υλοποιούμε, σε ημερίδες, συνέδρια, στις συνεργασίες μας, σε κοινωνικές εκδηλώσεις και σε εκδηλώσεις με εκπαιδευτικό περιεχόμενο αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο η «βιώσιμη πόλη» ως έννοια και περιεχόμενο ήταν στην πρώτη γραμμή του λόγου μας. Και τούτο συνειδητά και όχι τυχαία. Σε όλες λοιπόν τις εκφάνσεις, που αφορούν τις εκπαιδευτικές – περιβαλλοντικές ενέργειες και δράσεις μας για την πόλη υποστηρίζουμε και πράττουμε τα εξής:

- Αποφεύγουμε όσο γίνεται το γνωστικό χαρακτήρα στα προγράμματά μας ενώ μεθοδεύουμε και αναδεικνύουμε τον κοινωνικά κριτικό τους χαρακτήρα. Επιμένουμε στον κοινωνικό τους προσανατολισμό για να αναδειχθούν οι αξίες της ζωής και τα συναισθήματα ευθύνης, αγάπης, ήθους και σεβασμού στο «φυσικό είναι».

- Ως μέλη μιας ομάδας που το έργο της στρέφεται γύρω από τον άνθρωπο, το περιβάλλον και την αειφορία – βιωσιμότητα υποστηρίζουμε ότι:

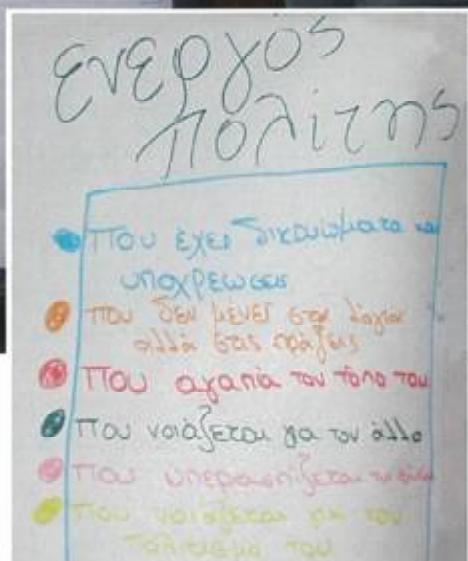
Το φυσικό υπόβαθρο είναι αυτό που δημιούργησε η φύση και οι μηχανισμοί της. Και το φυσικό υπόβαθρο της πόλης μας είναι αυτό που είναι, και είναι έτσι. Πάνω σε αυτό το όμορφο δημιούργημα της φύσης και των μηχανισμών της ο άνθρωπος της Θεσσαλονίκης δημιούργησε διαχρονικά το πολιτισμικό του υπόβαθρο.

Τα τελευταία εξήντα περίπου χρόνια η πόλη πήρε τη μορφή που έχει. Πρόσωπα και θεσμοί εξουσιοδοτημένοι «οχεδιαστές» που είχαν την ευθύνη των επιλογών και των αποφάσεων για το περιβάλλον του ανθρώπου των δυτικών συνοικιών της Θεσσαλονίκης έδωσαν συγκεκριμένη μορφοποίηση σε ανάγκες και λειτουργικές, απαιτήσεις, ιδέες και σύμβολα. Από τις αποφάσεις των θεσμικών οργάνων της τοπικής και κεντρικής εξουσίας που μας οδήγησαν στη σημερινή περιβαλλοντική πραγματικότητα, σήμερα αντλούμε μερικά

* Ζήσης Αγγελίδης, Δρ. Γεωλογίας, Α.Π.Θ., Υπεύθυνος Κ.Π.Ε. Κορδελιού Ευόσμου
Χρυσούλα Αθανασίου, Βιολόγος MSc, αναπληρώτρια Υπεύθυνη Κ.Π.Ε. Κορδελιού Ευόσμου
Ευφροσύνη Μοντεσάντου, Δασκάλα MEd, μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε Κορδελιού Ευόσμου

Μαθητές Β' Λυκείου σε πρόγραμμα για τη βιώσιμη πόλη:
στη φωτογραφία ομάδα μαθητών/τριών
παρουσιάζουν την εργασία τους.
Τίτλος εργασίας: δικαιώματα και ενεργός Πολίτης

ερωτήματα: διασφαλίζεται η κοινωνική υγεία; Διασφαλίζεται η σχέση υγεία και περιβάλλον; η ασφάλεια στην πόλη; η συμμετοχή των πολιτών στα κοινά; η κίνηση για πεζοπόρους και ποδηλάτες; δομήθηκε ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης των απορριμμάτων;

Το 1994 στο Άαλμποργκ της Δανίας, η Χάρτα των Ευρωπαϊκών Πόλεων «προς την αειφορία» προέτρεψε τις πόλεις να στηρίξουν το πρότυπα διαβίωσης των κατοίκων τους στη φέρουσα ικανότητα της φύσης, επιδιώκοντας ταυτόχρονα την επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης και βιώσιμων οικονομιών. Η Χάρτα που στην ουσία θεωρείται ως η Ευρωπαϊκή εκδοχή της Ατζέντας 21, περιελάμβανε διατάξεις για την αποτελεσματική χρήση του χώρου και των πόρων, την πρόληψη και τον περιορισμό της ρύπανσης, την προστασία της φυσικής ποικιλότητας, τον τοπικό χαρακτήρα της αισθητικής, την πρόσβαση σε δεξιότητες, την ισότητα των ευκαιριών και την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού.

Οι οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους οφείλουν να αντιμετωπίσουν την πρόκληση για την αναβάθμιση του τοπικού περιβάλλοντος, της οικονομίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της δημοκρατίας. Το «σχέδιο Δράσης της Λισαβώνας» έχει ως σύνθημα «Από τη Χάρτα στη δράση» και προτρέπει τις τοπικές αρχές

να επιταχύνουν το ρυθμό προόδου. Η Παγκόσμια Συνέλευση Πόλεων, το πρόγραμμα δράσης της Διάσκεψης Κορυφής για τις Πόλεις (habitat II) που πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, 3-14 Ιουνίου 1996, βασίζεται στις αρχές της ισότητας, της εξάλειψης της φτώχειας, της αειφόρου ανάπτυξης, της βιωσιμότητας και της βιοποικιλότητας, της δέσμευσης των πολιτών και της ευθύνης των Κυβερνήσεων, της διεθνούς συνεργασίας, της αλληλεγγύης και του συντονισμού της δράσης.

Πρώτη συνάντηση εργασίας των συνεργαζόμενων φορέων για το Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Επιθυμούμε λοιπόν, ως άτομα αλλά και ως ομάδα που ασχολείται με την αγωγή για το περιβάλλον, να ενσωματώσουμε στο έργο μας κάθε έννοια και πράξη που βοηθά στον περιβαλλοντικό προβληματισμό και που συνδέει την εκπαίδευση για την αειφορία με την αειφόρο ανάπτυξη. Προσπαθούμε η βιωσιμότητα των συστημάτων να ενταχθεί στο σύνολο των πολιτικών που ασκούνται στην πόλη μας.

Βιώσιμη πόλη δεν σημαίνει απλά χώροι πρασίνου, οικολογικές πράσινες στέγες, κατασκευές με πέτρες και ξύλα, βελτιωμένα ενεργειακά συστήματα, ανακύκλωση απορριμμάτων και νερού. Για να έχουν νόημα τα τεχνικά επιτεύγματα είναι απαραίτητη μια εκ βάθους αλλαγή νοοτροπίας και κοινωνικής συνείδησης.

Η αειφορία να γίνει συνώνυμη με τη δημοκρατία καθώς και οι δύο είναι απαραίτητες για τη ζωή. Μπορεί όμως να είναι ή να γίνουν εύθραυστες, ευάλωτες. Είναι σίγουρο ότι έχουν ανάγκη από την καθημερινή επανεπιβεβαίωση, διαρκή ενίσχυση και ισχυρό δεσμό με κάθε πολίτη.

Εάν λοιπόν υποστηρίξουμε ότι οι «άγονες πόλεις λιμνάζουν, οι γόνιμες προχωρούν» οι πολίτες οφείλουν να βιώνουν το σφυγμό της πόλης και να μεταβληθούν από απλοί χρήστες και καταναλωτές σε αποφασιστικούς φορείς διαμόρφωσης της πόλης.

Στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης προσπαθούμε να κερδίσει η πόλη μας τη μάχη της αειφορίας, και να γίνει φιλική, ελκυστική για τους ανθρώπους. Οι ενέργειες και δράσεις μας έχουν ως αντικείμενο:

- την αειφορία, που οφείλει να γίνει νοοτροπία της καθημερινής μας ζωής.
- καινοτομίες με αντικείμενο συνεργασίες για δράσεις που στοχεύουν στη βιωσιμότητα των συστημάτων
- για ενέργειες που θα αποτελέσουν γόνιμο έδαφος για τους πολίτες του μέλλοντος
- τη διαμόρφωση του «ενεργού πολίτη»

Προσπαθούμε για τον ενεργό πολίτη που είναι και ο κεντρικός παιδαγωγικός μας στόχος. Συγκεκριμένα, τον πολίτη, ο οποίος είναι ικανός να ερμηνεύει την πραγματικότητά του στο πλαίσιο της λειτουργίας των θεσμών της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, και της μεταξύ τους σχέσης. Άλλα και του πολίτη ο οποίος με κριτική σκέψη και υπευθυνότητα, στρέφεται συνειδητά στον άλλο για να μοιραστεί σκέψεις, συναισθήματα και προσδοκίες και να συνενώσει με αυτόν τις δυνάμεις του για ένα δημιουργικό, αλληλέγγυο, βιώσιμο κόσμο.

Σύμφωνα με τη Χάρτα των Ευρωπαϊκών αειφόρων πόλεων η αειφορία περιγράφεται ως μία δημιουργική, δυναμική διαδικασία για την αναζήτηση ισορροπίας και αρμονίας. Το υγιές περιβάλλον, η κοινωνική συνοχή, η οικονομική αποδοτικότητα, η τοπική συμμετοχή, η δημοκρατία αποτελούν πάντα κατά τη χάρτα τα θεμέλια της αστικής αειφορίας.

Εάν εμείς, εκπαιδευτικοί που ενεργοποιούμε την εκπαίδευση για την αειφορία, σταθούμε κάπου ψηλά π.χ. στο δυτικό σημείο του Επταπυργίου ή στα υψώματα της Πολίχνης ή και αλλού προσπαθώντας να αναγνώσουμε το τοπίο ως «παρατηρητές» και να δώσουμε τον

ορισμό: τι ονομάζουμε περιβάλλον Δυτικών Συνοικιών Θεσσαλονίκης; πολλοί από εμάς θα εκφράζαμε ότι είναι:

- Ένα τμήμα και αυτό της πόλης μας στο οποίο υπάρχει μεγάλη συσσώρευση κτιρίων. Εάν στη συνέχεια μας ζητούσαν την ερμηνεία θα λέγαμε ακόμη ότι η συσσώρευση αυτή των κτιρίων προορίζεται για την ικανοποίηση της πληθυσμιακής αύξησης, και για όλους εκείνους που έρχονται από μακριά να ζητήσουν εργασία.
- Μια περιοχή της πόλης μας στην οποία συμπικνώνονται υπηρεσίες υγείας, διασκέδασης, μόρφωσης, κέντρα εμπορικών συναλλαγών, ανταλλαγών κοινωνικών, δραστηριοτήτων, πολιτιστικών ενεργειών, παραγωγικών μονάδων, κυκλοφορίας αυτοκινήτων, τραίνων κ.α. μέσων. Χώροι με πράσινο και εγκαταλειμμένα κτίρια.

Είμαστε σίγουροι και από εμπειρία υποστηρίζουμε ότι με την καλή μας παρατήρηση θα εκφράζαμε και άλλα. Μάλιστα ως άτομα της περιβαλλοντικής αγωγής δεν ξεχνάμε στη μορφωτική μας διαδικασία και το στόχο για τον οποίο προσδιορίζουμε την πόλη. Εύστοχα λοιπόν περνάμε και εκφράζουμε τους εξής προβληματισμούς:

Σε αυτό το περιβάλλον - πόλη τα άτομα, ο τοπικός πληθυσμός, καταφέρνουν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους ή τις επιθυμίες - προσδοκίες της ζωής τους ή και τις απαιτήσεις τους; Παρατηρώντας το τοπίο των δυτικών συνοικιών μπορεί να μας έρθει στη μνήμη, (εμάς μας έρχεται συχνά), ο ορισμός που έδωσε για την πόλη ο Geddes: «η πόλη είναι μία πράξη δράματος». Εάν ωστόσο φέρουμε στη σκέψη μας το λόγο του ποιητή Αλκαίου, «ούτε σπίτια με όμορφες στέγες, ούτε καλοχισμένοι τοίχοι κάνουν την πόλη, αλλά οι άνθρωποι που είναι σε θέση να αξιοποιούν ευκαιρίες» θα λέγαμε ότι στην δική μας σημερινή εποχή και στη δική μας καθημερινή εκπαιδευτική πράξη η ρύπανση, η κυκλοφοριακή συμφόρηση, ο θόρυβος, η ανεργία, η αποξένωση των ανθρώπων, η υποβάθμιση δημόσιων χώρων, η έλλειψη πρασίνου, η εγκληματικότητα, η χρήση ναρκωτικών, η φτώχεια είναι προβλήματα υπαρκτά και καθιστούν τη ζωή δύσκολη στις δυτικές συνοικίες.

Και εάν επιχειρήσουμε να δούμε με καθαρό μάτι τις δυτικές συνοικίες ως ένα σύνολο - σύστημα τότε θα προσεγγίσουμε και τα χαρακτηριστικά αυτού του συστήματος.

Ο τρόπος άλλωστε με τον οποίο μια κοινωνία διαχειρίζεται του φυσικούς και κοινωνικο-ϊστορικούς πόρους, ή πιο συγκεκριμένα, τόσο ο τρόπος με τον οποίο προμηθεύεται τις πρώτες ύλες, τις μετατρέπει σε υλικά, επιλέγει το είδος που προσφέρεται για κατανάλωση,

Πώς δημιουργήθηκε τάχα τούτο το κλίμα του μαρασμού και της διαφθοράς, της πλήξης και της αναισχυντίας, της ψυχικής ερήμωσης και της απανθρωπίας στις μεγάλες σύγχρονες πόλεις (αλλά και «μεταδοτικά» στην ύπαιθρο) που λάμπουν από μεγαλοπρέπεια, πλούτο και ανέσεις ζωής; Ποια ἡ ποιες περιστάσεις έφεραν αυτή την παραζάλη και αυτό τον ξεπερνό του γένους την ώρα ακριβώς ενός αναμφισβήτητου θριάμβου της επινοητικής δύναμης και της τεχνικής δεξιότητάς του;

Ε. Παπανούτσος. Η κρίση του πολιτισμού μας,
Θεσσαλονίκη 1978

προγραμματίζει τη διάρκεια κατανάλωσης και την περιορίζει, επιμελείται της επανάχρησης των υλικών, προβλέπει και συγχρόνως εφαρμόζει την ανακύκλωση, όσο και η καλλιέργεια ευαισθησίας και ευθύνης για τους κοινωνικοϊστορικούς πόρους μας, παρουσιάζει το βασικό παραγωγικό - κοινωνικό μηχανισμό μιας τοπικής ή ευρύτερης κοινωνίας.

Στο μηχανισμό αυτό που στην ουσία είναι η διαχείριση των πρώτων υλών της ενέργειας, της ανθρώπινης εργασίας ή δραστηριότητας θα μπορούσαμε να διακρίνουμε σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις κοινωνίες ή ανάμεσα σε διαδοχικές κοινωνίες του ίδιου σχετικά με τη διαχείριση περιβάλλοντος ενός π.χ. ελεύθερου χώρου, ενός δάσους, των υδατικών πόρων, ενός μνημείου, ενός ιστορικού τόπου.

Η γενική αυτή διαπίστωση μας οδηγεί να αναζητήσουμε τους βασικούς παράγοντες που συνθέτουν το πλαίσιο ζωής και εργασίας σε μια κοινωνία. Με τον προβληματισμό αυτό είναι αναγκαίο να προσεγγίσουμε το δικό μας περιβάλλον στη γενική του διάσταση - περιβάλλον του ανθρώπου δυτικών συνοικιών Θεσσαλονίκης - και να καθορίσουμε παραμέτρους που το συνθέτουν.

Πώς είναι λοιπόν δομημένο το σύστημα των θεσμών που έχει την ευθύνη της λειτουργίας του συστήματος;

Πώς συγκροτούνται και πρωθιστούνται οι σχέσεις μεταξύ των θεσμών; Ποιος είναι ο ρόλος των θεσμών, από πού πηγάζει η ευθύνη τους, και ποιο το αξιακό τους υπόβαθρο;

Εμείς επιθυμούμε να χαρτογραφήσουμε όλα εκείνα τα νομικά πρόσωπα δημόσιου και ιδιωτικού χαρακτήρα που έχουν αναδυθεί και εδράζονται ως βάσεις «εγγύησης», «νομιμότητας» και «αξιών» για κάθε ζήτημα που αφορά στη ζωή μας στο περιβάλλον και συνεπώς στην εκπαίδευση. Δεν μας φτάνει μόνο η ανάλυση του εισοδήματος ανά κάτοικο, ούτε η βιομηχανική παραγωγή, ούτε η καταγραφή του αριθμού των σχολείων και νοσοκομείων. Πρωτίστως οφείλουμε να δούμε με ποιο τρόπο αντιμετωπίζονται τα προβλήματα. Πώς αντιμετωπίζεται η τρίτη ηλικία, οι ασθενείς, οι άποροι, τι ισχύει για την

ανεργία των νέων, τι ισχύει για τους συμπολίτες μας με ειδικές ανάγκες; τι γίνεται με τη ρύπανση; τους δημόσιους ελεύθερους χώρους, τις ζώνες πρασίνου;

Στις δυτικές συνοικίες είναι βέβαιο ότι δεν έχουν όλοι τις ίδιες ευκαιρίες, ούτε τις ίδιες αντιστάσεις απέναντι στα κοινωνικά, περιβαλλοντικά, οικονομικά προβλήματα. Άλλοι είναι περισσότερο και άλλοι λιγότερο ευάλωτοι στη ρύπανση του αέρα, στο θόρυβο, στα ατυχήματα. Οι πιο ζημιωμένοι είναι οι οικονομικά ασθενέστεροι, τα παιδιά, οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες και οι ασθενείς.

Οι συγκεκριμένες ομάδες μειονεκτούν απέναντι σε αυτούς που μπορούν να επιλέγουν που θα κατοικούν ή πως, και πότε θα μετακινούνται.

Πολλά τα ερωτηματικά όσον αφορά στη βιωσιμότητα της δικής μας δυτικής πόλης. Βέβαια πολλά αλλάζουν και είναι αναγκαίο να αλλάξουν σε σχέση με το σήμερα.

Παλιά κανόνια π.χ. σε στρατόπεδο του Ευόσμου στοιχισμένα και προστατευμένα απολαμβάνουν το πράσινο και την ευρυχωρία ενώ τα παιδιά παιζουν στριμωγμένα και επικίνδυνα στην διπλανή άσφαλτο δίπλα στα οικιακά απόβλητα. Μεγάλες ζώνες με παλιά ακατοίκητα κτίρια σε συνοικίες των Δήμων Κορδελιού Ευόσμου, Αμπελοκήπων Μενεμένης, Παύλου Μελά ονομάζονται ακόμη στρατόπεδα.

Σε ποιο σημείο βρίσκεται άραγε η κοινωνική και πολιτική φυσιογνωμία του περιβάλλοντος; και η κοινωνική συνοχή, η κρισιμότερη αυτή παράμετρος στο δικό μας περιβάλλον που ζούμε καθημερινά πού και πώς εκφράζεται; Φτάνουν μερικά παγκάκια ή παρτέρια σε μικρά πάρκα ή πεζοδρομημένες περιοχές για να αισθανθούμε όμορφα;

Όλα αυτά τα προβλήματα μας υπαγορεύουν να τα δούμε ως διδακτικά-μορφωτικά παραδείγματα. Να σχεδιάσουμε το μορφωτικό στο πλαίσιο του Δια Βίου προγράμματος που υλοποιούμε, να οργανωθούμε, να βρούμε την ενέργεια που θα ενεργοποιήσει τον πολίτη, θα καλλιεργήσει τη συνεργασία, τη συνεννόηση, την προσωπική και συλλογική ευθύνη για να πορευτούμε προς τη βιωσιμότητα. Και τούτο καθώς λένε η «άγονες πόλεις λιμνάζουν ..οι γόνιμες προχωρούν».

Από τη μια λοιπόν το «φυσικό υπόβαθρο» του τόπου μας που για διδακτικούς λόγους αναφέρουμε ως «φυσικό περιβάλλον» (υδρόσφαιρα, λιθόσφαιρα, ατμόσφαιρα, χλωρίδα, πανίδα) με τη χωρική του διάσταση.

Από την άλλη το κοινωνικο-ιστορικό περιβάλλον (πολιτισμικό υπόβαθρο) με την πολιτισμική του διάσταση (ιστορία γεωγραφικών τόπων, ιστορία δραστηριοτήτων, ιστορία μνημείων κ.α.). Σε αυτά να προσθέτουμε και το κοινωνικο-ιστορικό-τεχνητό περιβάλλον στην ανθρωπογενή του διάσταση (οικισμοί, πόλη, κοινωνικές δραστηριότητες, οικονομία, κοινωνικός εξοπλισμός, χωροταξική οργάνωση κτλ.).

Μέσα λοιπόν στην πόλη μας, όπως και σε κάθε πόλη, είναι αναγκαίο να οριοθετήσουμε επί μέρους περιβαλλοντικές ενότητες, οι οποίες στο σύνολό τους συγκροτούν το περιβάλλον στη γενική του έννοια.

Στην κατεύθυνση αυτή και γνωρίζοντας ότι το περιβάλλον στην πόλη αποτελεί ένα σύνθετο και αλληλένδετο σύνολο-σύστημα εξετάζουμε μεμονωμένες ενότητες γνωρίζοντας ότι αποτελούν μέρη ενός γενικότερου συνόλου. Την πόλη που αποτελεί το περιβάλλον της καθημερινότητας του ανθρώπου

Οι ενότητες αυτές παρουσιάζονται στη συνέχεια από έμπειρους επιστήμονες, δασκάλους, αιρετούς και εργαζόμενους στην Αυτοδιοίκηση που αγαπούν την πόλη και νοιάζονται γι' αυτήν.

Εισαγωγικά - Ιστορικά

Φοίβος - Άγγελος Βελισσαρόπουλος
Ευθύμιος Παπαδημητρίου *

Η Θεσσαλονίκη (Σελανίκ τουρκικά και εβραϊκά, Σολούν σλαβικά, Σαρούνα βλάχικα) ιδρύθηκε περίπου το 316 π.Χ. από τον κληρονόμο του βασιλείου της Μακεδονίας, Κάσσανδρο, ο οποίος, με κέντρο την αρχαία πόλη Θέρμη, συνένωσε 26 συνοικισμούς γύρω από το Θερμαϊκό και της έδωσε το όνομα της γυναικάς του, Θεσσαλονίκης, ετεροθαλούς αδελφής του Αλεξάνδρου. Λόγω της στρατηγικής θέσης της η πόλη αναπτύχθηκε ραγδαία σε σημαντικό οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο. Στη ρωμαϊκή εποχή (μετά το 168 π.Χ.) έγινε πρωτεύουσα ολόκληρου του ρωμαϊκού θέματος της Μακεδονίας. Στη βυζαντινή εποχή υπήρξε η συμβασιλεύουσα. Μετά το 1430 ήταν ένα κοσμοπολίτικο αστικό κέντρο και ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα πολιτικών εξελίξεων της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Μετά το βαλκανικό πόλεμο του 1912 δικαιωματικά είναι η συμπρωτεύουσα του νεοελληνικού κράτους, καθώς αποτελεί τη δεύτερη σε πληθυσμό πόλη της Ελλάδας (800.764 κάτοικοι, σύμφωνα με την απογραφή του 2001) και ήδη εξελίσσεται σ' ένα από τα πιο σημαντικά οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα των Βαλκανίων. Πολλές και τεράστιες είναι οι καταστροφές που έχει υποστεί η πόλη στα 2.300 χρόνια της ιστορίας της: Σφαγή 7.000 Θεσσαλονικέων από το Θεοδόσιο το 390 μ.Χ., επίθεση και πολιορκία από τους Σαρακηνούς το 904 μ.Χ., πολιορκία και σφαγή 7.000 Θεσσαλονικέων από τους Νορμανδούς το 1185, καταστροφή της πόλης από το Βαγιαζήτ το 1391, σφαγή περίπου 25.000 Θεσσαλονικέων στο διάστημα της ελληνικής επανάστασης του '21, καταστροφή από την πυρκαγιά του 1917, με συνέπεια 72.000 άνθρωποι να μείνουν άστεγοι, εξόντωση περίπου 46.000 Θεσσαλονικέων Εβραίων από τους Ναζί στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο κλπ.

«Σήμα κατατεθέν» της Θεσσαλονίκης είναι ο περίφημος Λευκός Πύργος, χτισμένος την εποχή της τουρκοκρατίας, ο οποίος δεσπόζει της παραλίας που απλώνεται σε μήκος πολλών χιλιομέτρων. Από ψηλά στεφανώνει την πόλη το Επταπύργιο μαζί με τα υπολείμματα του τείχους, το οποίο ξεκινώντας από την άνω πόλη κατεβαίνει ως την Εγνατία, ανάμεσα στην Αψίδα του Γαλερίου, τη Ροτόντα, το Πανεπιστήμιο και τη Διεθνή Έκθεση. Αυτή είναι η φτωχομάνα Θεσσαλονίκη, η πρωτεύουσα των προσφύγων, που μετά το 1922 την κατέκλυσαν και την επεξέτειναν και προς την Ανατολή και προς τη Δύση, κι έτσι σήμερα μιλάμε για Ανατολική, Κεντρική και Δυτική Θεσσαλονίκη.

* Φοίβος - Άγγελος Βελισσαρόπουλος, Φιλόλογος
Ευθύμιος Παπαδημητρίου, Φιλόλογος, μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε Κορδελιού Ευόσμου

Τόπος - Ιστορία

Τέσσερις είναι οι καλλικρατικοί Δήμοι που απαρτίζουν τη Δυτική Θεσσαλονίκη:

1) Δήμος Αμπελοκήπων-Μενεμένης (55.869 κάτοικοι, σύμφωνα με την απογραφή του 2001). Αμπελόκηποι: Το 1934 έγιναν κοινότητα, το 1954 προήχθησαν σε δήμο. Σύμφωνα με Ιστορικούς και Αρχαιολόγους, οι Αμπελόκηποι έχουν μακρινό ιστορικό παρελθόν. Ο τόπος αυτός συνδέεται με τη ρωμαϊκή και παλαιοχριστιανική περίοδο και μάλιστα ως χώρος κοιμητηρίων, ενώ ταυτόχρονα εδώ λειτουργούσαν εργαστήρια λάξευσης πέτρας και μαρμάρου καθώς και πλινθοποιίας. Μενεμένη: Το 1934 έγινε κοινότητα, το 1982 δήμος. Ο οικισμός δημιουργήθηκε το 1922 από πρόσφυγες που ήρθαν από τη Μενεμένη της Μ. Ασίας. Κατόπιν εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Δενδροποτάμου και οι Τσιγγάνοι. Η Μενεμένη γειτνιάζει με βιομηχανικές και λιμενικές εγκαταστάσεις.

2) Δήμος Κορδελιού-Ευόσμου (74.254 κάτοικοι). Ελευθέριο-Κορδελιό: Το 1934 έγινε κοινότητα και το 1982 δήμος. Η περιοχή παλιότερα ονομαζόταν Χαρμάνκιοι (τουρκικά: αλωνότοπος). Στην περιοχή εγκαταστάθηκαν πολλοί πρόσφυγες μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών του 1922, καθώς και πάρα πολλοί Σαρακατσάνοι. Σήμερα θεωρείται ο δήμος με τις περισσότερες οικογένειες Σαρακατσάνων (6.000 άτομα). Μετά το 1990 εγκαταστάθηκαν και πολλοί παλιννοστούντες. Εύοσμος: Το 1934 εντάσσεται στην κοινότητα Κουκλουτζά, το 1955 ονομάζεται κοινότητα Ευόσμου, ενώ το 1972 προάγεται σε δήμο. Η περιοχή παρουσιάζει φρενήρεις ρυθμούς οικιστικής ανάπτυξης (Νέα Πολιτεία), λόγω εγκατάστασης σ' αυτή πολλών νεαρών ζευγαριών, αλλά και πολλών οικογενειών ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

3) Δήμος Νεάπολης-Συκεών (86.417 κάτοικοι). Νεάπολη: Είναι δήμος από το 1946. Και σ' αυτή την περιοχή πρώτοι εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες, ιδίως μετά το 1922, από το Νέβσεχιρ (ελληνικά: Νεάπολη) της Καππαδοκίας. Σήμερα αποτελεί έδρα Υποθηκοφυλακείου και της Μητρόπολης Νεάπολης Σταυρούπολης. Είναι από τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της Θεσσαλονίκης. Κάθε καλοκαίρι στη Νεάπολη πραγματοποιείται η «Βαλκανική Πλατεία», μια γιορτή του πολιτισμού με συμμετοχή απ' όλες τις χώρες της Βαλκανικής. Συκιές: Το 1934 έγιναν κοινότητα και το 1954 προήχθησαν σε δήμο. Είναι ο τόπος όπου ρίζωσαν κυρίως πρόσφυγες από τη Μ. Ασία, τον Πόντο και τη Ανατολική Θράκη. Οι Συκιές μαζί με τη Νεάπολη και τον Άγιο Παύλο μπορούμε να πούμε ότι συνδέουν τις δυτικές συνοικίες με την κεντρική Θεσσαλονίκη. Χαρακτηριστικό είναι ότι τη μεγαλύτερη έκταση των Συκεών κατέχει το περίφημο δάσος του Σέιχ-Σου.

4) Δήμος Παύλου Μελά (84.397 κάτοικοι). Ευκαρπία: Το 1934 έγινε κοινότητα και το 2006 προήχθη σε δήμο. Στο συγκεκριμένο δήμο δραστηριοποιούνται σήμερα πάνω από 2.000 επιχειρήσεις λόγω της στρατηγικής θέσης του (περνάνε δύο βασικές οδικές αρτηρίες, η οδός Λαγκαδά και η περιφερειακή οδός). Η περιοχή αυτή παρουσιάζει μεγάλη οικιστική ανάπτυξη. Πολίχνη: Έγινε κοινότητα το 1940 και το 1973 δήμος. Ως το 1913 κατοικούνταν από οικογένειες βλάχων κτηνοτρόφων και ονομαζόταν Καράσιν. Σταδιακά εγκαταστάθηκαν εδώ πρόσφυγες από το Καρές κι από άλλες περιοχές και ονομάστηκε Πολίχνη (= μικρή πόλη). Μετά το 1990 εγκαταστάθηκαν στην Πολίχνη πολλοί παλιννοστούντες. Σταυρούπολη: Το 1934 έγινε κοινότητα, ενώ το 1964 ανακηρύχθηκε σε δήμο. Τον 11ο και 12ο αι. μ.Χ. στην περιοχή της οδού Λαγκαδά που ανήκει στη Σταυρούπολη γινόταν μεγάλη εμποροπανήγυρη κατά τη διάρκεια των «Δημητρίων». Παλιότερα η περιοχή που αρχίζει από την Ευκαρπία και καταλήγει στο στρατόπεδο του Παύλου Μελά ονομαζόταν «Λεμπέτ». Μετά το 1934 ο

Λεωνίδας Ιασωνίδης μετονόμασε την περιοχή σε Σταυρούπολη. Τα τελευταία χρόνια δέχτηκε πολλούς πολιτικούς πρόσφυγες και παλιννοστούντες και αυξήθηκε σημαντικά ο πληθυσμός της.

Μνημεία

Στη δυτική Θεσσαλονίκη υπάρχουν ακόμη ευδιάκριτα ίχνη πολλών ιστορικών εποχών, μνημεία γνωστά και ενταγμένα στην καθημερινότητα των πολιτών, αλλά και χώροι λιγότερο γνωστοί, οι οποίοι θα μπορούσαν να προστατευθούν και να αναδειχθούν στη συνέχεια, αναδεικνυόμενοι ως χώροι παιδείας και πολιτισμού, άκρως απαραίτητοι για τον κάθε κάτοικο της πόλης.

- 1) Νεολιθικός συνοικισμός στην περιοχή Ομόνοια της Σταυρούπολης.
- 2) Η τούμπα του Λεμπέτ στην Πολίχνη, ανάμεσα στην οδό Λαγκαδά, την περιφερειακή οδό και τη Λεωφόρο στρατού, η οποία δεν έχει ανασκαφεί ακόμα. Είναι ένας προϊστορικός οικισμός, που κατοικήθηκε πιθανώς την πρώιμη και ύστερη εποχή του Χαλκού (3η ή 2η χιλιετρίδα π.Χ.).
- 3) Κατά μήκος της οδού Λαγκαδά ανασκάφηκαν τάφοι του 4ου και 5ου αι. π.Χ.
- 4) Η Μονή Λαζαριστών, κτηριακό συγκρότημα, που δημιουργήθηκε το δέκατο ένατο αιώνα από μοναχούς του Τάγματος των Λαζαριστών. Χρησιμοποιήθηκε ως το 1912 ως ιεροσπουδαστήριο και σε μικρό βαθμό ως γεωργική σχολή.
- 5) Από τα σημαντικότερα κτήρια είναι και αυτά που υπάρχουν μέσα στο στρατόπεδο του Παύλου Μελά, το οποίο δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής περιόδου. Στην κατοχή μετατράπηκε σε φυλακή χιλιάδων Ελλήνων πατριωτών και λειτουργούσε ως «προθάλαμος θανάτου» για εκατοντάδες κρατουμένους που εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς.
- 6) Τα καπνομάγαζα, στα οποία απασχολούνταν παλαιότερα αρκετοί κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής.
- 7) Στο δήμο Νεάπολης- Συκεών ανήκει το μεγαλύτερο μέρος του δάσους του Σέιχ-Σου (το 52,6 % της έκτασης του παλιού δήμου Συκεών καλύπτεται από το συγκεκριμένο δάσος).
- 8) Το Επταπύργιο ανήκει επίσης στο δήμο Νεάπολης-Συκεών, όπως και ένα μεγάλο μέρος

του δυτικού τείχους της Θεσσαλονίκης, σε μήκος περίπου 1.500 μέτρων (από το Επταπύργιο ως τη Ληταία Πύλη, στο ύψος περίπου της Αγίου Δημητρίου). Το τείχος αυτό χτίστηκε το 315 π.Χ. αμέσως μετά την ίδρυση της πόλης.

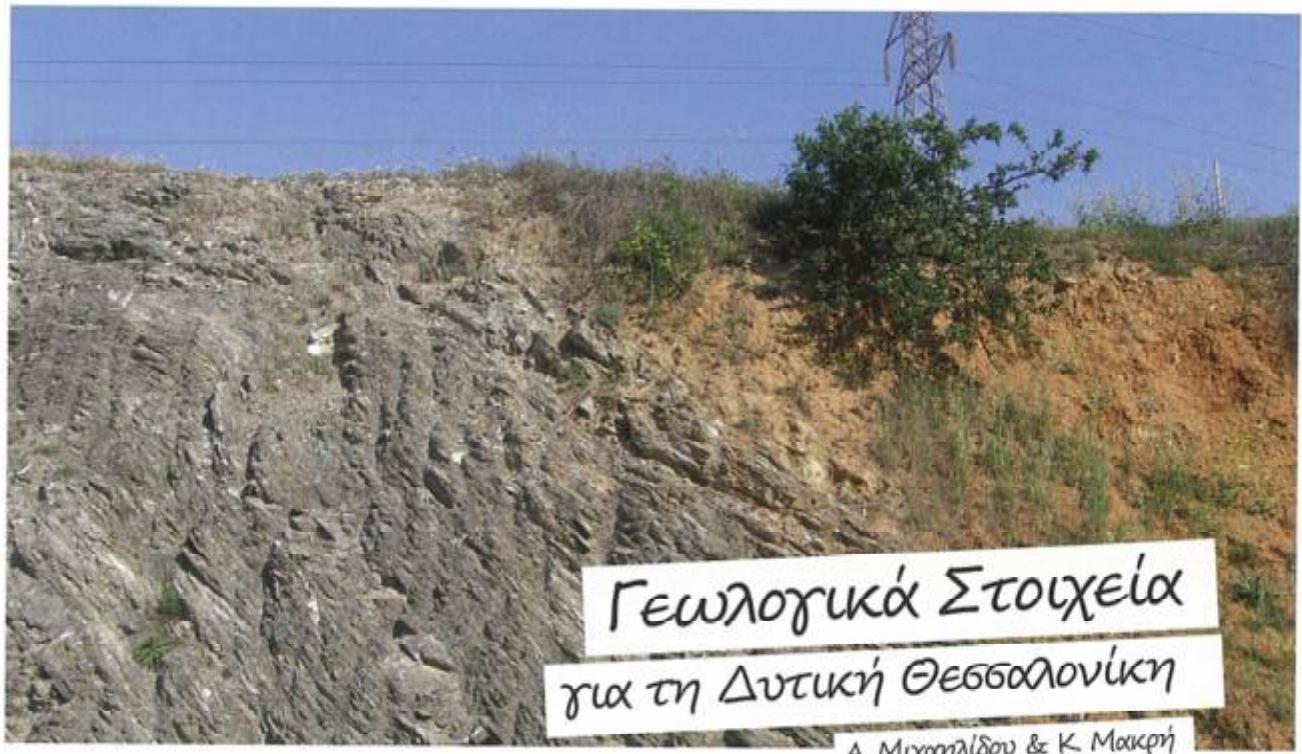
9) Οι βυζαντινοί νερόμυλοι της Πολίχνης

Προβλήματα - Προκλήσεις

Η σύγχρονη Θεσσαλονίκη διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από τον ερχομό των προσφύγων μετά την Μικρασιατική καταστροφή και την αστικοποίηση, το ρεύμα της αστυφιλίας των περασμένων δεκαετιών. Οι πρόσφυγες δεν φέρνουν μόνο τα ονόματα των προγονικών τους εστιών και τη νοσταλγία της επιστροφής. Είναι ταυτόχρονα φορείς "πανάρχαιων λαϊκών πολιτισμών και τρόπων ζωής" που συγκρούονταν δημιουργικά με τον πολιτισμό της νέας πατρίδας. Αποτέλεσμα η διαμόρφωση μιας γενιάς προσφύγων που αγάπησε τη Θεσσαλονίκη, όσο και τη παλιά πατρίδα, πλουτίζοντας την με πλούσιους ζωογόνους χυμούς. Στους ανθρώπους αυτούς προστίθενται μεγάλες μάζες πληθυσμών έρχονται και εγκαθίστανται μόνιμα στην πόλη σε αντιστοιχία με την οργάνωση της βιομηχανικής ζώνης της πόλης στα Δυτικά. Η άναρχη και ανεξέλεγκτη σε μεγάλο βαθμό δόμηση, κατέφαγε και συνεχίζει να κατατρώει σιγά σιγά τους ελεύθερους χώρους της πόλης διαμορφώνοντας μια συνεχή άμορφη οικιστική ζώνη, στην οποία οι μόνοι ελεύθεροι χώροι που απέμειναν είναι τα στρατόπεδα της πόλης, ανενεργά σήμερα. Οι εξελίξεις, λοιπόν, στον κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό τομέα επέφεραν μια σειρά αλλαγών στο τοπίο της πόλης που οδήγησαν στην εμφάνιση σημαντικών περιβαλλοντικών προβλημάτων:

- 1) Υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και των συνθηκών ζωής των κατοίκων (εργοστάσια ΕΚΟ, Λιπασμάτων, Τίταν κλπ, έλλειψη πρασίνου)
- 2) Μεγάλα ποσοστά ανεργίας, καθώς σε κάθε οικονομική κρίση τα φτωχότερα τμήματα του πληθυσμού επηρεάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό
- 3) Έλλειψη κοινωνικής πρόνοιας, προβλήματα ενσωμάτωσης περιθωριακών κοινωνικών ομάδων (Τσιγγάνοι, επαίτες κλπ).
- 4) Προβλήματα ενσωμάτωσης υποβαθμισμένων περιοχών (π.χ. περιοχές δυτικά του περιφερειακού).
- 5) Προβλήματα σχολικής στέγης καθώς η διπλοβάρδια αποτελούσε και αποτελεί χαρακτηριστικό της εκπαιδευτικής ζωής.
- 6) Συγκοινωνιακά προβλήματα τα οποία η δημιουργία της εσωτερικής περιφερειακής μεγάλωσε ακόμη περισσότερο.
- 7) Έλλειψη χώρων και φορέων κατάλληλων για τη δημιουργική απασχόληση των νέων στον ελεύθερο χρόνο τους.
- 8) Τα στρατόπεδα της περιοχής που αποτελούν ένα μεγάλο στοίχημα, μια πρόκληση για όλη την πόλη και όχι μόνο τις Δυτικές συνοικίες. Θα αφεθούν βορά στις επιδιώξεις και τα συμφέροντα των εργολάβων ή θα μεταμορφωθούν σε οάσεις πρασίνου, δημόσιος και ελεύθερος χώρος απαραίτητος για την υγεία, την ασφάλεια, τον πολιτισμό της πόλης;

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων που αναφέρθηκαν δεν είναι σίγουρα εύκολη υπόθεση. Είναι όμως χρέος μας απέναντι στις επόμενες γενιές με συλλογικό και οργανωμένο τρόπο να υιοθετήσουμε όλα τα απαραίτητα μέτρα που θα μας οδηγήσουν σε μια βιώσιμη Θεσσαλονίκη, στην οποία όλοι οι κάτοικοι της θα έχουν πρόσβαση σε όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν μια καλή ποιότητα ζωής.

Η ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης αποτελείται από πετρώματα δύο διαφορετικών γεωτεκτονικών ζωνών, της Περιροδοπικής και της Σερβομακεδονικής.

Η Σερβομακεδονική ζώνη θεωρείται η πειρωτική μάζα και τοποθετείται γεωτεκτονικά στο περιθώριο της Λαιρασιατικής λιθοσφαιρικής πλάκας. Τα πετρώματα της Σερβομακεδονικής ζώνης αποτελούνται στα χαμηλότερα στρώματα μία σειρά γνευσίων, μαρμαρυγιακών σχιστόλιθων και λεπτών στρωμάτων μαρμάρων, ενώ στους ανώτερους ορίζοντες επικρατούν οι μεταγάββηροι - μεταδιαβάσεις και αμφιβολίτες.

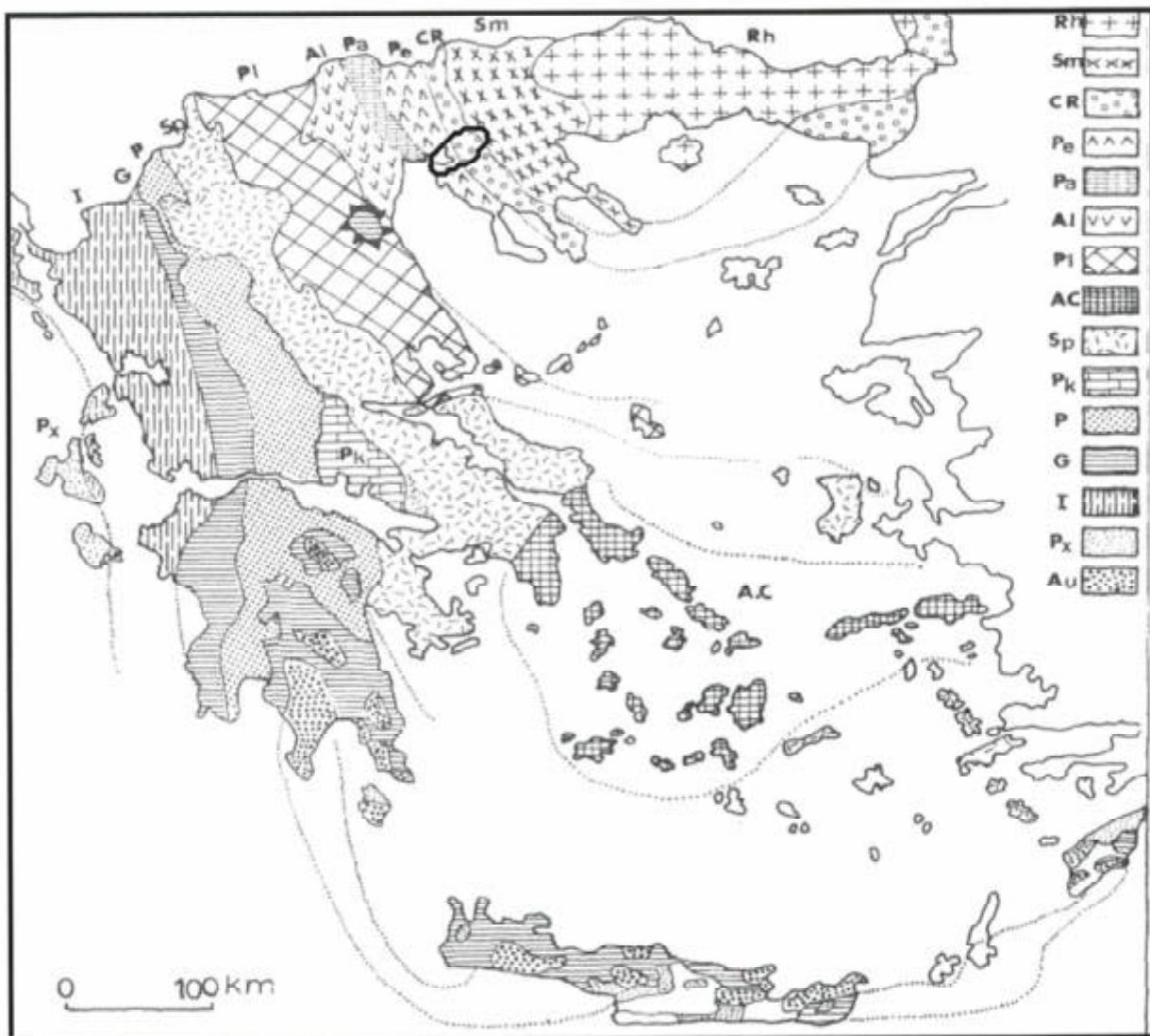
Η Περιροδοπική ζώνη αποτελούσε την ηπειρωτική κατωφέρεια της ελληνικής ενδοχώρας και κατέληγε προς την ωκεάνια περιοχή της ζώνης του Αξιού. Το υπόβαθρο της ζώνης αποτελείται, από εναλλασσόμενα στρώματα μαρμάρων και μετακλαστικών ιζημάτων και γραφιτικούς φυλλίτες, χλωριτικούς - επιδοτιτικούς και σερικιτικούς σχιστόλιθους με φακοειδείς ενστρώσεις μαρμάρων και από σχιστόλιθους, ασβεστόλιθους, ασβεστιτικούς φυλλίτες και ψαμμίτες που περνούν προς τα πάνω σε έναν τυπικό φλύσχη με ολισθόλιθους.

Η Δυτική Θεσσαλονίκη παρουσιάζει ποικιλία γεωλογικών σχηματισμών και πετρωμάτων. Από γεωλογική και πετρολογική άποψη τα πετρώματα της περιοχής μπορούν να διακριθούν στους παρακάτω σχηματισμούς με σειρά από τους νεότερους προς τους παλαιότερους:

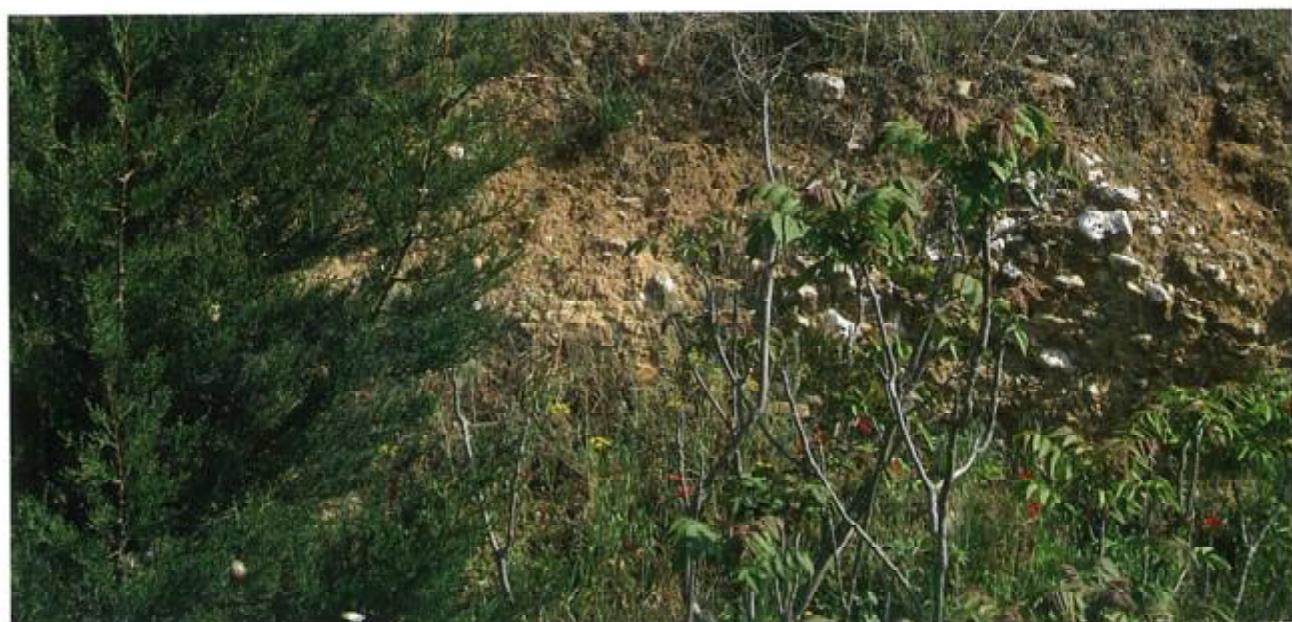
α) Τεταρτογενή ιζήματα: Στην περιοχή της Ευκαρπίας και της Σταυρούπολης κατά μήκος του ρέματος Δενδροποτάμου. συναντάμε αποθέσεις στις κοίτες ποταμών και χειμάρων που αποτελούνται από αμμούχες αργιλούς, άμμους και ψηφίδες.

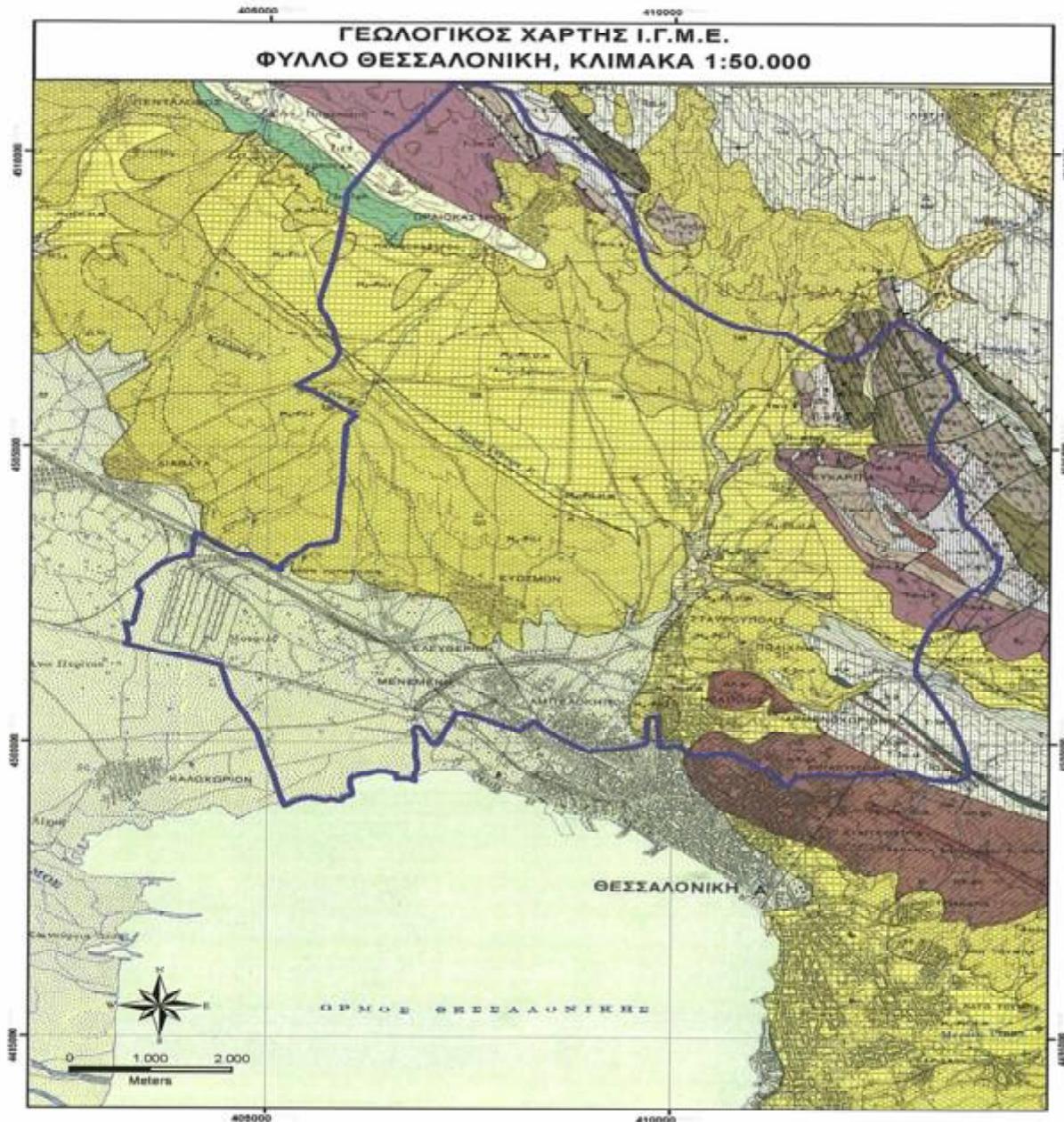
Στις περιοχές των Αμπελοκήπων, Μενεμένης, Ελευθέριου Κορδελιού και σε επαφή με την θάλασσα, απαντώνται αποθέσεις, που περιλαμβάνουν παράκτιες αποθέσεις, προσχώσεις πεδιάδων και ερυθρές άργιλοι με συγκολλημένα θραύσματα από ασβεστιτικά υλικά, όπου στη βάση τους υπάρχουν και κροκαλοπαγή.

* **Α. Μιχαηλίδου**, Γεωλόγος MSc, Υποψήφια Διδάκτωρ Γεωλογίας ΑΠΘ,
Κ. Μακρή, Γεωλόγος MSc, Υποψήφια Διδάκτωρ Γεωλογίας ΑΠΘ

Σχήμα 1. Χάρτης Ελλάδος με τις Γεωτεκτονικές Ζώνες (κατά Μουντράκη 1985),
Sm: Σερβιομακεδονική μάζα, CR: Περιρροδοπική ζώνη.

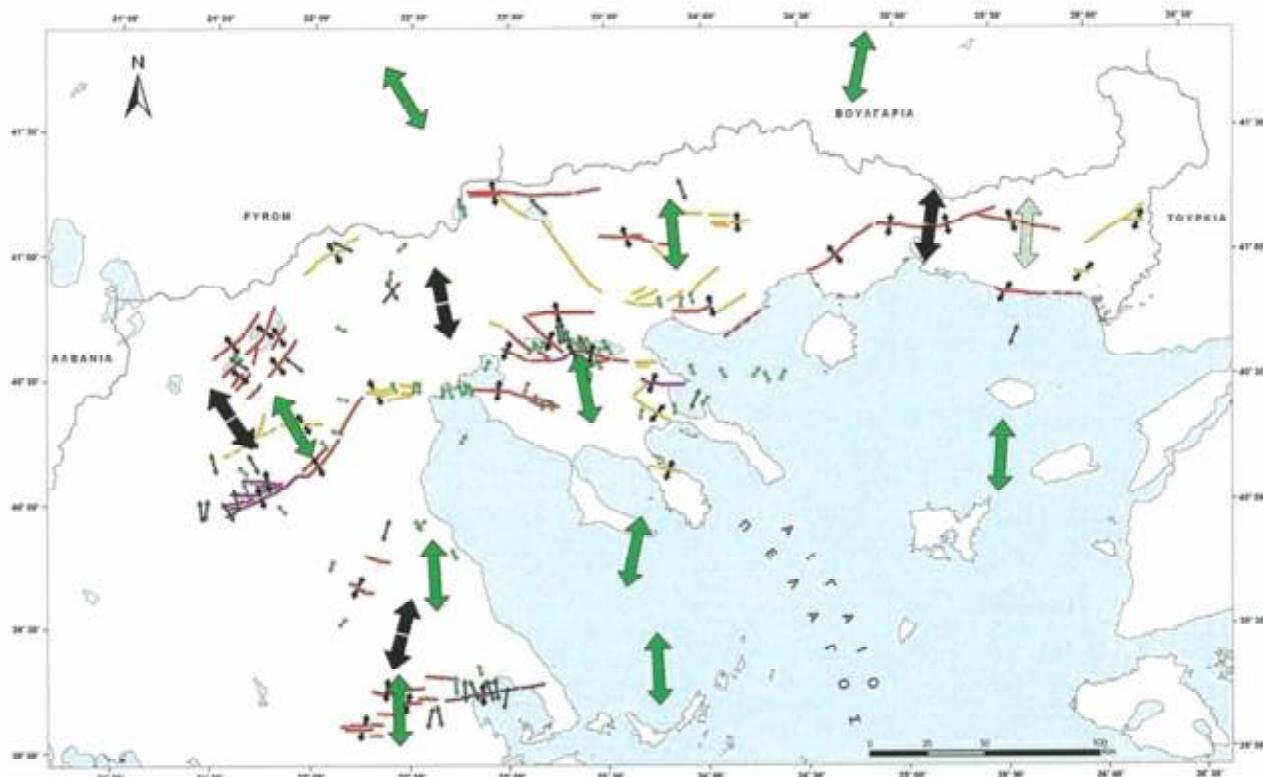

Σχήμα 2. Γεωλογικός χάρτης Ι.Γ.Μ.Ε., Φύλλο Θεσσαλονίκη (κλίμακα 1:50.000) Οι μπλε γραμμές περικλείουν την περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης

β) Νεογενή ιζήματα: Πρόκειται για μία σειρά σχηματισμών που αποτελείται από εύθρυπτους έως πολύ συμπαγείς ψαμμίτες και τοπικά μικρά κροκαλοπαγή, η οποία συναντάτε στην περιοχή της Ευκαρπίας, της Νεάπολης και των Συκεών. Επίσης απαντάται και μία σειρά ερυθρών αργίλων που αποτελείται από ερυθρές αργίλους, συγκολλημένα θραύσματα από ασβεστιτικά υλικά, και οξειδώσεις μαγγανίου στις περιοχές Ευόσμου, Σταυρούπολης και Πολίχνης.

γ) Σχηματισμοί της Περιροδοπική ζώνης: Στην περιοχή μεταξύ Ωραιοκάστρου και Νεοχωρούδας εμφανίζονται επιφανειακά, μαύροι αμμούχοι αργιλικοί σχιστόλιθοι και τεφροπράσινοι ασβεστιτικοί σχιστόλιθοι. Στη Νεοχωρούδα συναντάται επίσης και κροκαλοπαγές που αποτελείται από κροκάλες από καστανότεφρο, κλαστικό ασβεστόλιθο.

Σχήμα 3. Χάρτης με τα μεγάλα ενεργά ρήγματα του Βόρειου Ελληνικού Χώρου, και τις διευθύνσεις των εφελκυστικών τάσεων που υπολογίσθηκαν από σεισμολογικά δεδομένα (πράσινα βέλη) και από τεκτονικές μετρήσεις (μαύρα βέλη) (από Mountrakis et al., 2004).

Στην περιοχή της Ευκαρπίας συναντάμε αμμούχους αργιλικούς σχιστόλιθους και τεφρογάλανους ή λευκούς ανακρυσταλλωμένους ασβεστόλιθους.

Βόρεια της Πολίχνης και νότια των Πεύκων εμφανίζονται φυλλίτες, με μικρές ενστρώσεις χαλαζιτών ή ασβεστιτικών ψαμμιτών.

δ) Σχηματισμοί της Σερβομακεδονικής ζώνης: Στην περιοχή βόρεια της Ευκαρπίας και των Πεύκων, απαντώνται διμαρμαρυγιακοί γνευσίοι, διμαρμαρυγιακοί και μοσχοβιτικοί σχιστολίθοι και αμφιβολίτες, ενώ δίπλα και ανάμεσα στα παραπάνω πετρώματα εμφανίζεται πλαγιοκλαστικός – μικροκλινικός γνεύσιος:

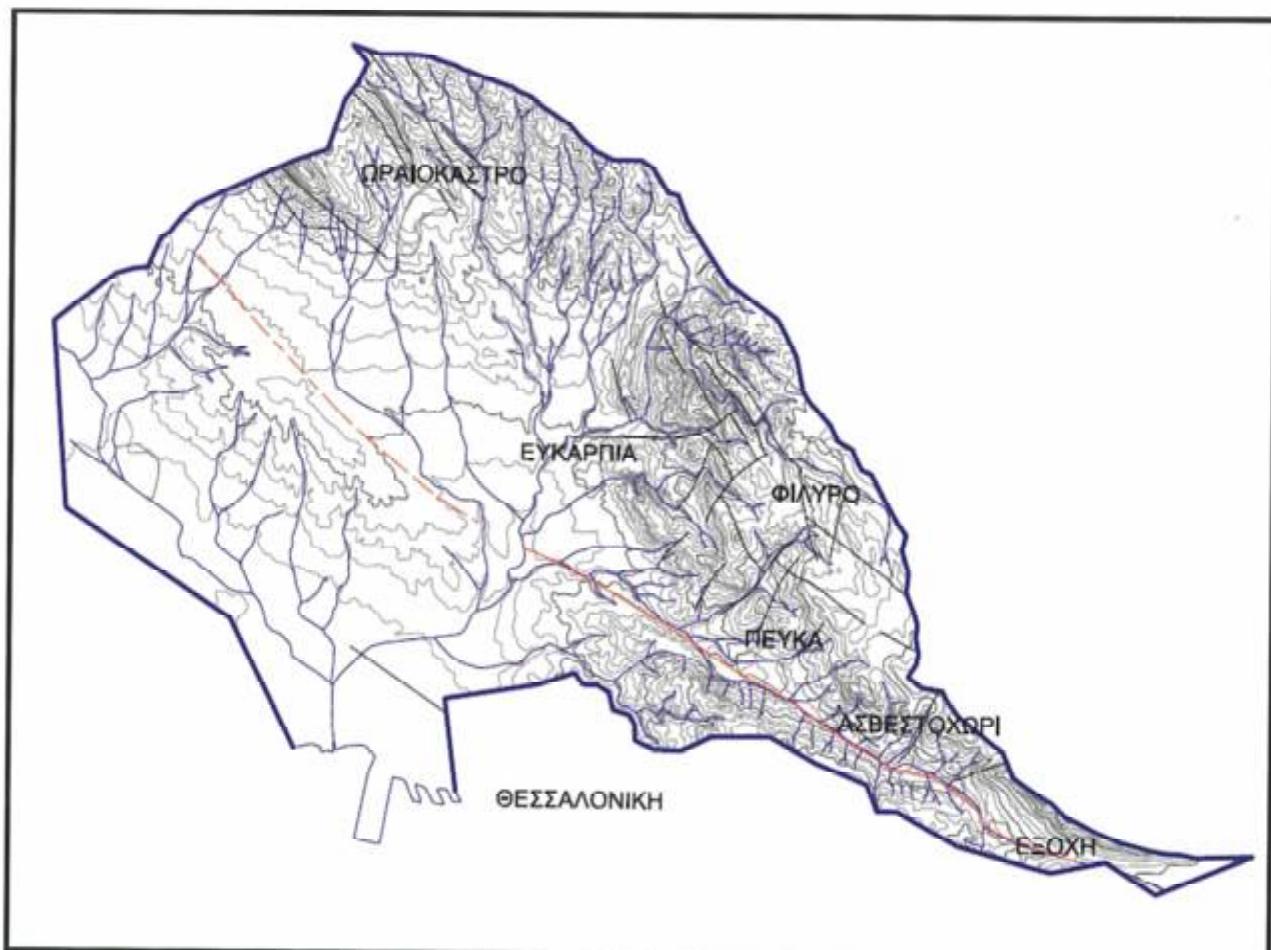
ε) Εκρηξιγενή πετρώματα – Μεταφορτωμένα πετρώματα: Εκτός από τους σχηματισμούς των δύο γεωτεκτονικών ζωνών, στην περιοχή της Ευκαρπίας και του Ωραιοκάστρου υπάρχουν εμφανίσεις ενός συμπαγούς εκρηξιγενούς πετρώματος του γάββρου, ενώ στην περιοχή των Συκέων και της Νεάπολη συναντώνται μεταμορφωμένα πετρώματα, όπως λευκοκρατικοί γνεύσιοι, επιγνεύσιοι και πρασινοσχιστόλιθοι.

Η ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης όπως προαναφέρθηκε ανήκει γεωτεκτονικά στην Σερβομακεδονική ζώνη και κυρίως στην Περιροδοπική ζώνη. Οι αυτές δύο ζώνες έχουν διεύθυνση ΒΔ-ΝΑ και η Σερβομακεδονική κρυσταλλοσχιστώδης μάζα εφιππεύει τα νεότερα περμοτριαδικά ιζήματα της Περιροδοπικής ζώνης.

Ο ευρύτερος Ελληνικός χώρος βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με την υποβύθιση της Αφρικανικής ηπείρου κάτω από την Ευρωπαϊκή και τη διαμόρφωση του Ελληνικού

τόξου. Κατ' επέκταση ο εσωτερικός Ελληνικός χώρος άρα και ο χώρος της Κεντρικής Μακεδονίας, θεωρείται ως μια περιοχή σε άμεση συνάρτηση με την εξέλιξη του Ελληνικού Τόξου, με αποτέλεσμα στο χώρο της Κεντρικής Μακεδονίας να δημιουργούνται κανονικά και πλαγιοκανονικά ρήγματα κυρίως μέσα στις ιζηματογενείς αποθέσεις των νεογενών και τεταρτογενών λεκανών που έχουν διαμορφωθεί στην περιοχή αυτή, όπως του Αξιού, της Μυγδονίας και του Ανθεμούντα.

Γενικά στην περιοχή τα ρήγματα που δραστηριοποιούνται έχουν κυρίως διεύθυνση Α-Δ. Θεωρείται σημαντικό το πιθανό ενεργό ρήγμα Ασβεστοχωρίου, το οποίο είναι κανονικό ρήγμα και θεωρείται πιθανά ενεργό. Το συνολικό του μήκος είναι 10 km, ενώ πιστεύεται ότι επεκτείνεται και μέσα στα νεότερα ιζήματα της περιοχής της Ευκαρπίας για άλλα 7km. Χωρίζεται σε τρία τμήματα λόγω αλλαγής της διεύθυνσής του. Το πρώτο τμήμα έχει μήκος 3 km και εκτείνεται από τον Χορτιάτη μέχρι έξω από το Ασβεστοχώρι, το δεύτερο έχει μήκος 7 km και φτάνει μέχρι την Ευκαρπία. Το τρίτο τμήμα αποτελεί πιθανή προέκτασή του προς τα δυτικά μέσα στην πεδιάδα της Θεσσαλονίκης. Η διεύθυνσή του είναι ΑΝΑ-ΔΒΔ και το ορατό του μήκος είναι 7 km. Το ρήγμα της Ευκαρπίας βρίσκεται βόρεια της πόλης της Θεσσαλονίκης στην περιοχή βόρεια της Ευκαρπίας. Χωρίζεται σε 2 τμήματα ανάλογα με την διεύθυνση του και την γεωλογία. Το πρώτο με μήκος 2,5 km έχει διεύθυνση Α-Δ και το δεύτερο τμήμα με μήκος 1,2 km έχει διεύθυνση ΒΑ-ΝΔ, βρίσκεται μέσα στο υπόβαθρο της περιοχής.

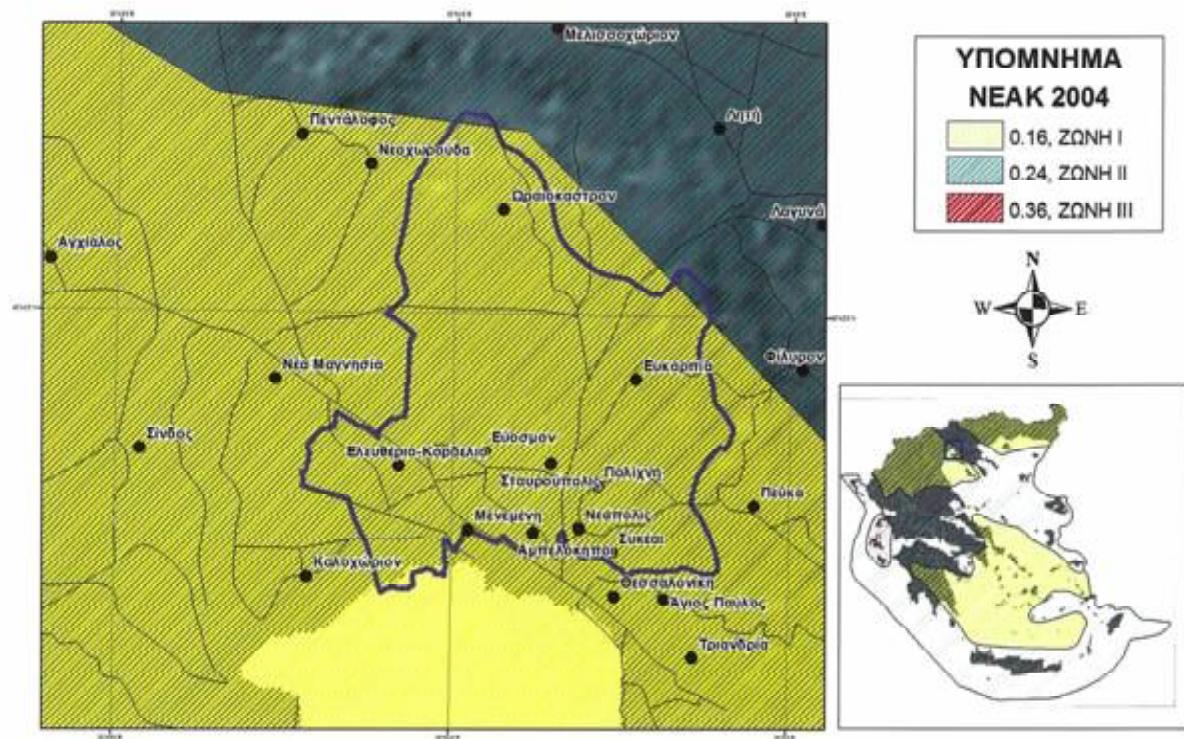
Σχήμα 4. Η υδρολογική λεκάνη του Δενδροποτάμου (Ζερβοπούλου Α., 2010).

Η υδρολογική λεκάνη στην οποία ανήκουν οι περιοχές της Δυτικής Θεσσαλονίκης, είναι η λεκάνη του Δενδροποτάμου με έκταση 140,4 km², με συνολικό μήκος κυρίου ρέματος 17,61 km. Η ανάπτυξη της λεκάνης γίνεται κατά τη διεύθυνση ΒΔ-ΝΑ έως και Β-Ν, ενώ η ανάπτυξη των κλάδων των ρεμάτων σχηματίζει δενδριτική μορφή στο μεγαλύτερο μέρος της. (σχήμα 4).

Σχετικά με τη σεισμική επικινδυνότητα, η περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης κατατάσσεται στη ζώνη (I) χαμηλής σεισμικής επικινδυνότητας. Στη συνέχεια παρατίθεται ένας πίνακας με σεισμούς, ιστορικούς και πιο πρόσφατους, που προξένησαν βλάβες στην πόλη της Θεσσαλονίκης καθώς και ένας χάρτης με τα επίκεντρα των σεισμών αυτών και τα μεγέθη τους. Παρατηρούμε ότι υπάρχουν τρεις χρονικές περίοδοι έξαρσης. Η πρώτη άρχισε με ένα κύριο σεισμό M=6.6 στην Άσσηρο το 1902, συνεχίστηκε στη Βουλγαρία με ένα κύριο σεισμό στην Κρέσνα, μεγέθους M=7.3 το 1904 και σταμάτησε με τη σεισμική ακολουθία της χερσονήσου του Αθώ με τον κύριο σεισμό της μεγέθους M=7.5 το 1905 που είχε το επίκεντρο του στα ΝΑ παράλια της εν λόγω χερσονήσου. Η δεύτερη περίοδος σεισμικών ακολουθιών άρχισε από τη Νότια Γιουγκοσλαβία (FYROM), με μεγαλύτερο σεισμό στο Βαλάντοβο (1931) μεγέθους M=6.6 και συνεχίστηκε με ένα κύριο σεισμό μεγέθους M=7.0 στην Ιερισσό το 1932 και άλλους μικρότερους σεισμούς στην περιοχή των λιμνών Λαγκαδά και Βόλβης. Η τρίτη χρονική περίοδος ήταν εντοπισμένη στην περιοχή των λιμνών Λαγκαδά και Βόλβης με ένα κύριο σεισμό μεγέθους M=6.0 στον Στίβο τον Ιούνιο του 1978.

Ημερομηνία		Επίκεντρο		Περιοχή	Μέγεθος M	Μεγιστηριακή Ένταση MM	Επικεντρική Απόσταση από Θεσσαλονίκη	Ένταση στη Θεσσαλονίκη
597		40.9	24.3	Σέρρες	6.8	VIII Φιλιπποί	110	VI
620		40.7	23.5	Θεσσαλονίκη	6.6	VII Θεσσαλονίκη	40	
687		40.7	23.2	Θεσσαλονίκη	6.6	VII Θεσσαλονίκη	20	
700		40.7	23.1	Θεσσαλονίκη	6.6	VII Θεσσαλονίκη	12	
1395		40.9	22.2	Εδεσσα	6.7	VIII Εδεσσα	70	VII
1430	Φεβρουάριος	40.7	23.2	Θεσσαλονίκη	6.0	VII	30	VII
1677		40.5	23.0	Θεσσαλονίκη	6.2	VIII Βασιλικά	20	VII - VIII
1759	22 Ιουνίου	40.6	22.8	Θεσσαλονίκη	6.5	IX Θεσσαλονίκη	15	IX
1829	5 Μαΐου	41.1	24.3	Δράμα	7.3	X Δράμα	120	V+ - VI
1902	5 Ιουλίου	40.8	23.1	Θεσσαλονίκη	6.6	IX Άσσηρος	20	VII+
1904	4 Απριλίου	41.8	23.1	Ν. Βουλγαρία	7.3	X Κρίσανα	130	VI
1905	8 Νοεμβρίου	40.3	24.4	Χαλκιδική	7.5	X Αθώς	120	VI
1931	8 Μαρτίου	41.3	22.5	FYROM	6.7	X Βαλάντοβο	85	VI
1932	26 Σεπτεμβρίου	40.5	23.9	Χαλκιδική	6.9	X Ιερισσός	75	VI
1978	20 Ιουνίου	40.7	23.3	Θεσσαλονίκη	6.5	VIII+ Στίβος	28	VII

Πίνακας 1. Πίνακας σεισμών που επλήξαν τη Θεσσαλονίκη και αντιστοίχος χάρτης επικέντρων (Ζερβοπούλου Α., 2010, Λεβεντακης Γ.Α., 2003, Kiratzi et al., 2004, Παπαζάχος Β. & Παπαζάχου Κ., 1989/2003, Ambraseys 2009).

Σχήμα 5. Ζώνες σεισμικής επικινδυνότητας (I, II, III) του ελληνικού χώρου σύμφωνα με τον ΕΑΚ 2000 (τελευταία τροποποίηση - 2003).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ζερβοπούλου Α. (2010). "Νεοτεκτονικά ρήγματα της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης σε σχέση με τα εδάφη θεμελίωσης", Διδακτορική Διατριβή Α.Π.Θ.
- Μουντράκης Δ., Κίλιας Α., Παυλίδης Σ., Κουφός Γ., Σπυρόπουλος Ν., Τρανός Μ., Παπαζάχος Κ., Ζούρος Ν., Φασουλάς Χ. (1995), "Χάρτης ενεργών ρηγμάτων του Ελληνικού χώρου, περιοχή Μακεδονίας" Κλίμακα 1:300.000, Συνοδευτικό επεξηγηματικό τεύχος, Επιστημονικός Υπεύθυνος Καθηγ. Δημ. Μουντράκης, Θεσσαλονίκη.
- Μουντράκης Δ.Μ., (1985), Γεωλογία της Ελλάδας, University Studio Press.
- Παπαζάχος Β.Κ., Μουντράκης Δ.Μ., Παπαζάχος Κ.Β., Τρανός Μ.Δ., Καρακαΐσης Γ.Φ., Σαββαΐδης Α.Σ., (2001), "Τα ρήγματα που προκάλεσαν τους γνωστούς ισχυρούς σεισμούς στην Ελλάδα και τη γύρω περιοχή από τον 5ο αιώνα π.Χ. μέχρι σήμερα", 2o Hell. Conf. on Earthquake Engineering & Engineering Seismology Thessaloniki 1, pp. 17-26.

Τα ρέματα της Δυτικής Θεσσαλονίκης

Δρ. Γιώργος Μπλιώνης

Οι ιδρυτές της Θεσσαλονίκης δεν διάλεξαν τυχαία την τοποθεσία της πόλης. Εκτός από το φυσικό κόλπο στα πόδια της και τους δασωμένους λόφους στα νώτα της, είχε δίπλα της και πολυάριθμες ρεματιές, που έκαναν την περιοχή να σφύζει από ζωή. Οι ανάγκες ύδρευσης της πόλης καλύπτονταν από αρχαιοτάτων χρόνων, μέσω υδραγωγών, από πηγές του Χορτιάτη. Το νερό των ρεμάτων που κυλούσαν από τις πλαγιές του βουνού είχε αξιοποιηθεί με την κατασκευή νερόμυλων. Ίχνη αυτών των σειρών νερόμυλων συναντάμε και σήμερα ακόμη, στο Πλατανόρεμα και το Ελαιόρεμα, ανατολικά της πόλης. Εκεί βρισκόταν και το μεγαλύτερο συγκρότημα με 25 νερόμυλους. Ίχνη βρίσκουμε και στο ρέμα της Πολίχνης, όπου εντοπίστηκαν 12 νερόμυλοι. Άλλα και εντός των τειχών της πόλης υπήρχαν τέτοιες κατασκευές, γεγονός ενδεικτικό της ύπαρξης και εδώ μικρών τουλάχιστον χειμάρρων. Το μεγαλύτερο ίσως ρέμα εντός των τειχών εντοπίστηκε στην οδό Αντιγονίδών από γεωτρήσεις του Μετρό Θεσσαλονίκης.

Μικρή ιστορική ανασκόπηση

Ο υγρότοπος των εκβολών των ποταμών Αλιάκμονα, Λουδία, Αξιού και της πρώην λίμνης των Γιαννιτσών συνεχίζόταν με τα έλη του Γαλλικού και του Δενδροπόταμου κι έφτανε ως τις δυτικές πύλες. Σύμφωνα με τον Κωστή Μοσκώφ, «εδώ στα πρόθυρα της πόλης, εκτείνεται έλος ως τα 1870, η Μπάρα, εστία ελονοσίας πρώτα, κατόπιν οίκων επί πληρωμή τέρψης». Η Μπάρα ήταν μια μικρή φυσική λίμνη με στάσιμα νερά την οποία τροφοδοτούσε ο Λοξός Λάκκος (Egri Dere, αργότερα γνωστός ως χείμαρρος του στρατοπέδου Π. Μελά) που ξεκινούσε από την Ακρόπολη.

* **Γιώργος Μπλιώνης**, Δρ Βιολογίας / Οικολογίας, Διδάσκων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Τμήμα Βιολογίας ΑΠΘ

Τις επόμενες δεκαετίες θα έρθει ο σιδηρόδρομος. Το 1871, γίνεται η σύνδεση με τα Σκόπια ενώ 17 χρόνια αργότερα, το 1888, η γραμμή θα καταλήξει στο Βελιγράδι, αποκαθιστώντας έτσι τη σιδηροδρομική επικοινωνία της Θεσσαλονίκης με όλα τα κέντρα της Ευρώπης. Ακολουθεί η σύνδεση με τη Φλώρινα (1893), το Μοναστήρι (1894) και το Δεδέαγατς, τη σημερινή Αλεξανδρούπολη (1896), όπου θα συναντήσει και τη γραμμή της Κωνσταντινούπολης. Στην περιοχή της Μπάρας θα δημιουργηθεί ο πρώτος σιδηροδρομικός σταθμός της Θεσσαλονίκης. Γι' αυτό η περιοχή θα χρειαστεί ανάπλαση. Το 1893, γάλλος μηχανικός των Ανατολικών Σιδηροδρόμων διευθέτησε το Λοξό Λάκκο και με κανάλι οδήγησε τα νερά στο Θερμαϊκό.

Ο Γερμανός Adolf Struck, του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, περιγράφει τα παρακάτω στις εντυπώσεις του από την περιήγησή του στη Μακεδονία το 1908: «Αφήσαμε τη Θεσσαλονίκη από το προάστιο Τσαΐρ, που δημιουργήθηκε πριν 30 περίπου χρόνια, όταν μετά την κατεδάφιση των οχυρώσεων, τμήμα του πληθυσμού εγκαταστάθηκε έξω από τα τείχη. Προηγουμένως, η περιοχή Τσαΐρ, που σημαίνει λιβάδι, καθώς είχε λιμνάζοντα νερά, έμοιαζε με έλος στο οποίο φύτρωναν μερικά πλινθοποιεία και πολλά ανθυγεινά πανδοχεία. Η κατασκευή του σιδηροδρομου, που έκανε απαραίτητη την κάλυψη και αλλαγή κοίτης μερικών ρεμάτων, σε συνδυασμό με τη μεταγενέστερη τεχνητή επίχωση, συνέβαλε στην εξυγείανση του χώρου. Σήμερα καλύπτουν την περιοχή από την πόλη μέχρι τη θάλασσα εκτεταμένοι λαχανόκηποι. Όριο της περιοχής αποτελεί το κανάλι του ρέματος που βρίσκεται 4 χιλιόμετρα δυτικά των τείχων και κατασκευάστηκε μόλις πριν μια δεκαετία (σ.α.: το 1893;). Χρησιμεύει στο να εκτρέπει δυτικά προς τη θάλασσα και να κρατά μακριά από τον οικισμό τα νερά που απλώνονταν πάνω του καταστροφικά, όπως και πάνω από τις περιοχές των σιδηροδρομικών σταθμών. Αυτή η μεγάλη επιχείριση που ανέλαβε η Εταιρία Ανατολικών Σιδηροδρόμων, στοιχισε περίπου 1,75 εκατομμύρια μάρκα».

Το 1926, κατασκευάστηκε μια δεύτερη τάφρος που οδηγούσε τα νερά του Λοξού Λάκκου στο κανάλι του Δενδροποτάμου. Με τα έργα αυτά, εξαφανίστηκαν οι βάλτοι από τη δυτική πλευρά της πόλης.

Έξω από τα δυτικά τείχη και τη Ληταία Πύλη (Γενή Καπού) υπήρχε ένα μουσουλμανικό νεκροταφείο και ο τεκές (μοναστήρι) των Μεβλεβή Δερβίσηδων, ανάμεσα σε πανύψηλα κυπαρίσσια. Οι Μεβλεβήδες αποτελούσαν ένα από τα μουσουλμανικά μυστικιστικά τάγματα των Σούφι και ήταν γνωστοί και ως «Περιστρεφόμενοι Δερβίσηδες», λόγω του τελετουργικού χορού τους. Εκεί, κάθε Πέμπτη απόγευμα, πήγαιναν πολλές ελληνικές οικογένειες και παρακολουθούσαν τους χορούς αυτούς. Ο τεκές πρέπει να βρισκόταν κοντά στην περιοχή «Υδραγωγείο/Φανερωμένη» (ίσως και να ταυτίζεται με το Δημοτικό Σχολείο που βρίσκεται εκεί) στα νότια του Δήμου Συκεών και κοντά στα τείχη. Από εκεί περνούσε ένα ακόμα μικρό ρεματάκι που ήταν γνωστό ως χειμάρρος Αροπ, με διαδρομή παράλληλη με τα τείχη που κατέληγε στην περιοχή των σημερινών δικαστηρίων. Ίσως αποτελούσε κι αυτό αμυντική τάφρο παλιότερα.

Δίπλα στις εκβολές αυτού του χειμάρρου (που ήταν κοντά στις πρώην εκβολές του Λοξού Λάκκου) βρισκόταν και ο Εθνικός Κήπος, αργότερα γνωστός ως Bes Cinar (= Πέντε Πλατάνια) και μετά την απελευθέρωση ως "Κήπος των Πριγκήπων". Τον είχε ιδρύσει το 1867 ο Sabri Pasa, περιφερειάρχης της Μακεδονίας, σε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού της πόλης, μαζί με το γκρέμισμα του θαλάσσιου τείχους και τη διαπλάτυνση των κεντρικών οδών.

Το Μπεχτσινάρ ήταν ένας μεγάλος περιφραγμένος χώρος δίπλα στη θάλασσα, με μεγάλα δέντρα, ανθισμένους κήπους, συντριβάνια γεμάτα χρυσόψαρα κι ένα λούνα-πάρκ με κούνιες κι αλογατάκια. Σκόρπια μέσα στα δέντρα ήταν χτισμένα σπιτάκια εξάγωνα, σαν παραμυθένια,

κιόσκια και υπόστεγα με σκαλοπάτια και παράξενες στέγες. Τις ηλιόλουστες ημέρες του χειμώνα και όλο το καλοκαίρι, αμέτρητος κόσμος ερχόταν για περίπατο ή για μπάνιο στην όμορφη ακρογιαλιά, που στη μια της άκρη ήταν οι καμπίνες λουομένων ανδρών και στην άλλη άκρη των γυναικών. Ο κήπος θα διατηρηθεί μέχρι την κατοχή. Παραμονές του πολέμου, οι ελληνικές αρχές θα επιτρέψουν την ανέγερση τεράστιων δεξαμενών πετρελαίου σ' εκείνο το σημείο.

Πριν λίγα χρόνια ακόμη η δυσωδία της περιοχής ήταν απερίγραπτη λόγω των βυρσοδεψείων (που σήμερα ευτυχώς έχουν απομακρυνθεί). Μετά από τόσα χρόνια υποβάθμισης, δεν υπάρχει πλέον τίποτα που να θυμίζει αυτόν τον κήπο, παρά μόνο τα παλιά ρεμπέτικα όπου ο Τσιτσάνης τραγουδούσε για το "Μπεχτσινάρι".

Η περιοχή σήμερα

Είναι πραγματικά θλιβερό το ν' αναλογιστεί κανείς τη βιαστική και αλλοπρόσαλλη μορφή της αστικοποίησης και το πόσο λίγο αυτή σεβάστηκε τις όμορφες περιοχές γύρω από τη Θεσσαλονίκη. Πολυκατοικίες, ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι, εκκλησίες, γήπεδα και αθλητικά κέντρα φτιάχτηκαν πάνω από τις πρώην κοίτες των χειμάρρων. Το νερό, κατ' εξοχήν στοιχείο της ζωής, αντιμετωπίστηκε με εχθρότητα. Η ισοπέδωση ήταν σχεδόν ολοσχερής.

Στην ευρύτερη δυτική περιοχή όπου παρατηρήθηκε μεγάλη εισροή πληθυσμού, κυρίως τις δεκαετίες του '20 και του '60, δημιουργήθηκαν ένα σωρό πρόχειρες εργατικές συνοικίες, με πλήθος αυθαίρετων κτισμάτων, ακόμη και μέσα στην κοίτη του Δενδροπόταμου. Πλημμυρικές παροχές του χειμάρρου ήταν γνωστές από παλιά. Τότε όμως δεν προκαλούσαν ζημιές, επειδή η περιοχή της κοίτης του ήταν σχεδόν ακατοίκητη. Η ζημιογόνα επίδρασή τους άρχισε να αυξάνει μετά το 1960, ανάλογα με το ρυθμό οικοδόμησης γύρω από το χώρο της κοίτης.

Σήμερα είναι καλυμμένο το μεγαλύτερο τμήμα των παραχειμάρρων του Δενδροπόταμου, ενώ το ανοιχτό του τμήμα εντοπίζεται κυρίως στην περιοχή της Σταυρούπολης και κοντά στις εκβολές του. Στο μεγαλύτερο μέρος της διαδρομής του μέσα στην πόλη είναι διευθετημένος σε τσιμεντένια κοίτη. Ο Λοξός Λάκκος έγινε σχολεία, γήπεδα και λίγο πράσινο. Το τμήμα του ρέματος δίπλα από το στρατόπεδο Καρατάσου, έγινε η ...πικνοδομημένη με αυθαίρετα οδός Μυτιλήνης! Το ρέμα της Ευκαρπίας, παρά τους καλαμώνες, τις ιτιές και τα πλατάνια

Το ρέμα στην οδό Μυτιλήνης στην Πολίχνη.

(σ' ένα σημείο του μάλιστα υπάρχει και πηγή με αγίασμα του Αγ. Ιωάννη του Προδρόμου) περνά πίσω από το εργοστάσιο τσιμέντων TITAN και πιο κάτω η κοίτη του ξεχειλίζει από βιοτεχνίες, αποθήκες, αλλά και μια ολόκληρη συνοικία από χαμόσπιτα. Η μορφολογία της κοίτης καθώς και η διαδρομή ροής του Δενδροποτάμου έχει υποστεί την μεγαλύτερη αλλαγή της στους κλάδους της Ευκαρπίας. Το ρέμα του Ασβεστοχωρίου (ή Ξηροπόταμος), που έχει χαρακτηριστεί "Τοπίο Ιδιαιτέρου Φυσικού Κάλλους", συνεχίζει να μπαζώνεται, να χτίζεται και να γεμίζει σκουπίδια, μπάζα και ρύπανση.

Ο Δενδροπόταμος είναι ο σημαντικότερος χείμαρρος της πόλης. Μαζεύει τα νερά από όλη τη λεκάνη απορροής δυτικά της πόλης, αλλά και από τα βόρεια, αφού ο Ξηροπόταμος επίσης καταλήγει στην κοίτη του (συνολική επιφάνεια λεκάνης απορροής: 11.500 εκτάρια, από τα οποία 3.500 αφορούν ορεινές περιοχές). Το μήκος του χείμαρρου μέσα στο πολεοδομικό συγκρότημα ξεπερνά τα 25 χιλιόμετρα, ενώ κοντά στην εκβολή του (στην περιοχή των δεξαμενών της Jet Oil στο Καλοχώρι) η μέγιστη παροχή του έχει φτάσει και τα 265 κυβικά μέτρα το δευτερόλεπτο. Γενικά οι παροχές του χειμάρρου αυξάνονται, καθώς η πόλη επεκτείνεται και οι δασικές και αγροτικές εκτάσεις στη λεκάνη απορροής του περιορίζονται. Αντίθετα η παροχετευτική του ικανότητα έχει μειωθεί σημαντικά από παράνομες επιχωματώσεις, αυθαίρετα και κατασκευές, όπως π.χ. γέφυρες.

Οι πλημμύρες υπ' αυτές τις συνθήκες δεν είναι σπάνιες. Οι σοβαρότερες σημειώθηκαν το 1970, το 1972 (μετά την οποία συντάχθηκε μελέτη για την κάλυψη και διευθέτηση της κοίτης στο κατώτερο κατοικημένο τμήμα της) και το 1976 (το έργο τότε, ακόμη δεν είχε δημοπρατηθεί). Για την πλημμύρα του 1976, ο καθηγητής κ. Κωτούλας αναφέρει μόνον καταστροφές κατοικιών, κοινόχρηστων χώρων, γεφυρών και προσθέτει: «Ευτυχώς δεν θρηνήσαμε θύματα. Σ' αυτό συντέλεσε και το γεγονός ότι συνέβη κατά τη διάρκεια της ημέρας». Ο ίδιος εκτίμησε την παροχή του χειμάρρου τότε, σε 130-150 κυβικά μέτρα το δευτερόλεπτο. Αξίζει σ' αυτό το σημείο, να αναφέρουμε και τις εκτιμήσεις του καθηγητή σχετικά με τα αίτια αυτής της πλημμύρας:

- Πτώση βροχής μεγάλου ύψους και ισχυρής εντάσεως.
- Αύξηση του συντελεστή απορροής στο χώρο της λεκάνης του χειμάρρου, που οφειλόταν α) στις προηγηθείσες βροχές που είχαν κορέσει το έδαφος, β) στην οικοδόμηση του κατώτερου μέρους της λεκάνης, που επέφερε ισχυρή μείωση στη διηθητικότητα του εδάφους.
- Παρεμβολή εμποδίων στη ροή του νερού στην κεντρική κοίτη (π.χ. σπίτια, σκουπίδια, βάθρα γεφυρών, ενίστε και ανεπαρκείς διατομές).
- Ανυπαρξία ρυθμιστικής υδρολογικής βλαστήσεως στη λεκάνη απορροής.

Εκτός της απειλής των πλημμυρών, ο Δενδροπόταμος συνεχίζει ν' αποτελεί τον αποδέκτη αποβλήτων. Αναλύσεις του Δήμου Ευόσμου είχαν φανερώσει από το 1982 πόσο τραγική ήταν η κατάσταση. Δημόσιοι παράγοντες, πολλές φορές, θεωρούν τη ρύπανση ως έναν από τους κύριους λόγους για την μετατροπή των ρεμάτων σε υπόγειους οχετούς. Γι' αυτό όμως, δεν φταίνε τα ίδια τα ρέματα!

Υπάρχει μέλλον;

Είδαμε σε ποιο σημείο έφερε τα ρέματα η λογική της μπουλντόζας. Είναι καιρός λοιπόν να δούμε και μια οικολογική λογική που θα σέβεται τη φύση. Η διατήρηση, ο καθαρισμός και ο εμπλουτισμός της βλάστησης των ρεμάτων μπορούν να χαρίσουν στην πόλη μοναδικούς

βιότοπους. Αυτοί, μετά από έργα εκβάθυνσης (και άλλα, όπως αυτά που προτείνει ο καθηγητής Υδραυλικής του ΑΠΘ κ. Γκανούλης), μπορούν να συμβάλλουν και στην αντιπλημυρική προστασία της πόλης. Επίσης, μπορούν να συνδυαστούν με την ανάδειξη πολιτιστικών μνημείων, όπως για παράδειγμα ορισμένα από τα κτίρια των πρώην στρατοπέδων.

Υπό τη διαρκή πίεση της τοπικής αυτοδιοίκησης, η μετατροπή του Δενδροπόταμου σε υπόγειο αγωγό, με παράλληλη κατασκευή δρόμου από επάνω, έχει ήδη ολοκληρωθεί σε μεγάλο βαθμό. Θα μπορούσε όμως να υιοθετηθεί μια άλλη πολιτική. Οι υποβαθμισμένες δυτικές συνοικίες δεν έχουν ανάγκη άλλο τσιμέντο και άσφαλτο. Το στοιχείο του νερού είναι σημαντικότατο για μια πόλη και η πορεία καταστροφής των ρεμάτων πρέπει να σταματήσει. Ο Δενδροπόταμος μπορεί να αναπλασθεί οικολογικά, τουλάχιστον στα σημεία που σώζονται, όπως στο στρατόπεδο Καρατάσου.

Οι εγκαταστάσεις φόρτωσης τσιμέντων που βρίσκονται στις εκβολές, όπως και οι δεξαμενές πετρελαιού θα πρέπει να απομακρυνθούν (και λόγω του ότι είναι επικίνδυνη η επαφή τους με την πόλη). Τέλος, οι αστικές περιοχές είναι φανερό ότι χρειάζονται πολεοδομική ανασυγκρότηση, για να μη θυμίζουν τριτοκοσμικές τενεκεδουπόλεις. Το δίκαιο αίτημα των κατοίκων, για απομάκρυνση των στρατοπέδων και μετατροπή τους σε χώρους πράσινου, πρέπει επιτέλους να ικανοποιηθεί.

Το ρέμα της οδού Μυτιλήνης συνεχίζει υπόγεια σε κλειστό αγωγό.

Η σημερινή εικόνα της κοίτης του Δενδροπόταμου.

Οι διοικήσεις των Δήμων των Δυτικών Συνοικιών φαίνεται πως κατανοούν το όλο θέμα και πριν 15 περίπου χρόνια είχαν καταλήξει στις πιο κάτω προτάσεις:

α. εξέταση βιώσιμων εναλλακτικών λύσεων για τη διευθέτηση της κοίτης του Δενδροπόταμου με αναβάθμιση του ρέματος και όχι επικάλυψή του, στα σημεία όπου αυτό είναι δυνατό

β. έλεγχο των ανθρωπογενών επεμβάσεων που καταστρέφουν την υδρολογική και υδραυλική ισορροπία του ρέματος

γ. δημιουργία διαδημοτικού κλιμακίου ελέγχου παράνομων συνδέσεων αγωγών υγρών αποβλήτων και λυμάτων προς το Δενδροπόταμο

δ. ανάπλαση του τμήματος που βρίσκεται εκτός οικιστικής περιοχής σε περιαστικό παρόχθιο περίπατο που θα ενσωματώνει τους βυζαντινούς νερόμυλους

ε. διερεύνηση της αναγκαιότητας για δημιουργία φραγμάτων στερέωσης της κοίτης και ειδικά φράγματα αντιπλημμυρικής προστασίας στην ορεινή περιοχή

στ. δεξιαμενές απόθεσης φερτών υλικών και φράγματα συγκράτησης των ανθρωπογενών υλικών, όπως είναι τα σκουπίδια, τα μπάζα κ.α.

“Ο δρόμος του νερού”

Μια πολύ αξιόλογη πρόταση που έγινε από τον Πάνο Θεοδωρίδη κατά τη δεκαετία του 1990 δεν έχει εισακουστεί μέχρι τις μέρες μας: «Σήμερα, η τυχαία συνύπαρξη μεγάλου μέρους των βυζαντινών νερόμυλων με την περιφερειακή οδό της Θεσσαλονίκης θα μπορούσε να υποβοηθήσει ένα δρόμο για πεζοπόρους, που ξεκινώντας από το ρέμα στο Ρετζίκι θα κατέβαιναν από τον υδραγωγό του Χορτιάτη μέσα από το ρέμα της Θέρμης, συναντώντας πλήθος τους βυζαντινούς νερόμυλους, αναστηλωμένους, διδακτικούς, με την ιστορία των δημητριακών και των μεταφορών σοφά μεταφερμένη σε επίκαιρες στάσεις».

Περιοχή ανάπλασης
Νερόμυλων Πολίχνης.

Μια συνολική αντιμετώπιση και οικολογική διαχείριση

Η διαφορετική αντιμετώπιση των ρεμάτων είναι πια ένα αίτημα ευρείας αποδοχής. Στην ημερίδα που οργάνωσε το Τ.Ε.Ε. (Τμήμα Κ. Μακεδονίας) με θέμα “Τα ρέματα της Θεσσαλονίκης” το 1994, οι συμμετέχοντες συμφώνησαν σε ορισμένα σημαντικά σημεία:

- Να βρεθούν χώροι για την απόρριψη των μπάζων, που προέρχονται από δημόσια και ιδιωτικά έργα.
- Να προστατευθεί και να επεκταθεί το Δάσος του Σεϊχ-Σου.
- Να εκτελεστούν αμέσως τα πρωτόκολλα διοικητικής αποβολής των αυθαιρέτων από τα ρέματα, που εκκρεμούν.
- Να αξιοποιηθούν τα ρέματα, με τη δημιουργία χώρων πράσινου και αναψυχής.
- Να αρχίσει άμεσα μελέτη επικινδυνότητας, από την άποψη των πλημμυρών, για την περιοχή του πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσσαλονίκης.
- Να παραμείνουν οι χείμαρροι ανοικτοί.

Ο καθηγητής κ. Κωτούλας είχε διαπιστώσει τα μειονεκτήματα της κάλυψης της κοίτης από το 1977 (αν και υποστήριζε και την κάλυψη και τις αναδασώσεις στη λεκάνη απορροής): «Αυτό δεν λύνει το πρόβλημα της πλημμυρογόνου απορροής κατά τρόπο ριζικό. Τούτο διότι δεν δαμάζεται ο χείμαρρος, αλλά απλώς πάνε να μας ενοχλεί προς το παρόν η δράση του. Τα αίτια της πλημμυρογόνου απορροής εξακολουθούν να υπάρχουν. Μπορούν λοιπόν να δημιουργηθούν εκ νέου πλημμυρικές συνθήκες και μάλιστα πολύ χειρότερες, αν η νέα παροχή υπερβεί τη συχνότητα εκείνης της πρόσφατης πλημμύρας». Άρα λοιπόν, οι καλύψεις είναι βραχυπρόθεσμη λύση, αμφιβόλου πολλές φορές αποτελεσματικότητας. Η ριζική λύση είναι η φυτοκάλυψη στη λεκάνη απορροής, που όμως είναι μακροπρόθεσμη και περίπλοκη διαδικασία και γι' αυτό ίσως δεν την προτιμούν οι υπεύθυνοι. Όμως με την τελευταία σώζεται και το ρέμα.

Μια ακόμη ενθαρρυντική ένδειξη ήταν και απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, τον Ιανουάριο του 1996, να μην επιτρέπεται καμία πολεοδομική επέμβαση σε ρέματα, λίμνες και ποταμούς. Τα όριά τους, σύμφωνα με το ΣΤΕ, έχουν συνταγματική προστασία κι είναι αδιανόητη όχι μόνο η δημιουργία νέων οικισμών, αλλά και η ανέγερση οποιουδήποτε κτίσματος (έστω και κοινωφελούς) κατά τη ροή τους.

Η νομοθετική προστασία όμως, πρέπει να συνοδευτεί και από εφαρμογή των οικολογικών και επιστημονικών αρχών στην πράξη, κάτι που δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα αφού το θέμα δεν θεωρούνταν σημαντικό και δεν υπήρχαν οι ανάλογες χρηματοδοτήσεις. Σήμερα, που φαίνεται να υπάρχει μια θετική κινητικότητα στο θέμα, δεν πρέπει να επικρατήσει μια εργολαβική λογική έργων στα ρέματα, με τη συνοδεία λίγου πράσινου, αλλά μια λογική οικολογικής αποκατάστασης και διαχείρισης ενός πολύτιμου οικοσυστήματος. Οι φυσικές χωμάτινες κοίτες με την ιδιαίτερη βλάστηση και πανίδα τους πρέπει να προστατευθούν, να διατηρηθούν, να μελετηθούν, να αναβαθμιστούν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Βακαλόπουλος Α. (1983).** ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ. 316 π.Χ. - 1983 μ.Χ.
- **Δημητριάδης Β. (1983).** ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (1430-1912). Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.
- **Ζαφείρης Χ. (1993).** Ο ΕΡΩΣ ΣΚΕΠΕΙ ΤΗΝ ΠΟΛΗ. Εξάντας.
- **Ζερβοπούλου Α, Παυλίδης Σ. (2008).** Νεοτεκτονικά ρήγματα πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσσαλονίκης. 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αντισεισμικής Μηχανικής & Τεχνικής Σεισμολογίας 5-7 Νοεμβρίου, 2008. Άρθρο 1865. http://library.tee.gr/digital/m2368/m2368_zervopoulou.pdf
- **Κωτούλας Δ. (1977).** Ο Δενδροπόταμος και το πρόβλημα της διευθετήσεώς του. Έδρα διευθέτησης ορεινών υδάτων. Γεωπονοδασολογική Σχολή. ΑΠΘ.
- **Μπλιώνης Γ. (1996).** ΤΑ ΡΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ. Σύνδεσμος Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης Μείζονος Θεσσαλονίκης – Οικολογική Κίνηση Θεσσαλονίκης.
- **Μπλιώνης Γ. (1999).** Τα ρέματα του Σέιχ-Σου. Χίλια Δέντρα (ειδική έκδοση της εφημερίδας Θεσσαλονίκη), τ. 2, Ιούνιος 1999, σελ.: 24-25.
- **Στεφανίδης Π. (1993).** Οι χείμαρροι του πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσσαλονίκης. 8ο Σεμινάριο για την Προστασία του Περιβάλλοντος, με θέμα "Κύκλος του νερού στις μεγαλουπόλεις". Εργαστήριο Ελέγχου Ρύπανσης του Περιβάλλοντος, ΑΠΘ.

Φυτική Τοπικότητα στη Δυτική Θεσσαλονίκη αξία και κίνδυνοι

Δρ. Νίκος Κρίγκας

Βιοποικιλότητα και αστικοποίηση

Στις μέρες μας η βιοποικιλότητα απειλείται - μεταξύ άλλων - από την επέκταση της αστικοποίησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Από τις αρχές αυτού του αιώνα, περισσότερο από το $\frac{1}{2}$ του παγκόσμιου πληθυσμού (αλλά και τα $\frac{3}{4}$ των κατοίκων της Ευρώπης) συνωστίζονται σε αστικές περιοχές. Η αστικοποίηση επεκτείνεται εις βάρος των γειτονικών φυσικών διαπλάσεων, αλλάζει δραματικά το χώρο, τα εδάφη, το κλίμα και τους βιοτόπους, οδηγεί στον κατακερματισμό των φυσικών τοπίων και στην κάλυψη των ελεύθερων και πράσινων χώρων από οικοδομικά υλικά, με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η λειτουργία των οικοσυστημάτων. Σήμερα σχεδόν δεν υπάρχει περιοχή στον πλανήτη που να μην υφίσταται σε κάποιο βαθμό διαταραχή από ανθρωπογενείς επιδράσεις.

Είναι βέβαιο πως η πόλη αντιπροσωπεύει ένα νέο τύπο περιβάλλοντος που σχεδιάστηκε για ανθρώπους. Ωστόσο, το αστικό περιβάλλον δεν αποτελεί ένα αφιλόξενο σύστημα για άλλες μορφές ζωής: τα αυτοφυή φυτά (αλλά και πολλοί άλλοι οργανισμοί) καταφέρνουν να ζουν τριγύρω μας ή έχουν εξελικτικά προσαρμοστεί στην παρουσία μας και τις δραστηριότητές μας. Ένα αυτοφυές φυτό μπορεί να βρεθεί κυριολεκτικά παντού στο αστικοποιημένο περιβάλλον: εντός φρεατίων, πάνω σε τοίχους και μπαλκόνια, σε ρωγμές τσιμέντου, στην άσφαλτο, σε καθαιρεθέντα υλικά (μπάζα), σε σκουπιδότοπους κ.ά. (φωτ. Ν. Κρίγκας)

Φυτική ποικιλότητα στη Θεσσαλονίκη

Η Θεσσαλονίκη φιλοξενεί μια ιδιαίτερα πλούσια χλωρίδα, η οποία ισοδυναμεί με μεγάλη ποικιλότητα διαφορετικών φυτικών ειδών και υποειδών (taxa). Μετά από εντατικές προσπάθειες χρόνων, γνωρίζουμε ότι στη Θεσσαλονίκη υπάρχουν τουλάχιστον 1.012

* **Νίκος Κρίγκας**, Δρ. Βοτανικής, Εργαστήριο Συστηματικής Βοτανικής και Φυτογεωγραφίας,
Τομέας Βοτανικής, Τμήμα Βιολογίας, ΑΠΘ

Ailanthus altissima
(Βρωμούσα)

Stellaria media
(Στελλάρια)

Senecio vulgaris
(Μαρτιάκος)

Paritaria judaica
(Περδικάκι)

αυτοφυή φυτικά είδη και υποείδη (taxa). Ο αριθμός αυτός μπορεί να θεωρηθεί ως ιδιαίτερα υψηλός, καθώς αντιπροσωπεύει περίπου το 18% της χλωρίδας της Ελλάδας, ή το 8% της χλωρίδας της Ευρώπης, ή το 4% της χλωρίδας όλων των χωρών της Μεσογειακής λεκάνης. Στην περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης από τις Συκιές και την Πολίχνη έως το Δενδροπόταμο και τη Σίνδο, έχουν καταγραφεί συνολικά τουλάχιστον 542 αυτοφυή φυτά (53,55% της φυτικής ποικιλότητας της αστικής και περιαστικής περιοχής της Θεσσαλονίκης). Πιο συγκεκριμένα, στους χώρους του Οργανισμού Λιμένα Θεσσαλονίκης καταγράφηκαν 63 taxa (είδη και υποείδη), στον Εμπορικό Σιδηροδρομικό Σταθμό 179 taxa, στα Συμμαχικά Κοιμητήρια Ζέιτενλικ 116 taxa, στην περιοχή στρατοπέδου Ζιάκα και Ισραηλίτικου Νεκροταφείου (πρώην κοίτη ρέματος Δενδροποτάμου) καταγράφηκαν 134 taxa, στην ανοιχτή κοίτη του ρέματος Δενδροποτάμου (Ανθόκηποι) 186 taxa, στο Αρχαιολογικό Πάρκο της Πολίχνης 179 taxa και στη Βιομηχανική Περιοχή της Σίνδου 319 taxa.

Η κατανομή του χλωριδικού πλούτου στην περιοχή της Θεσσαλονίκης δεν είναι ομοιόμορφη ούτε μεταξύ διαφορετικών περιοχών, ούτε μεταξύ των διαφορετικών τμημάτων της πόλης. Οι ανατολικές περιοχές της πόλης και η περιαστική ζώνη διαθέτουν μεγαλύτερο αριθμό ειδών σε σχέση με τις δυτικές περιοχές ή το ιστορικό κέντρο. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η μεγαλύτερη φυτική ποικιλότητα στην περιοχή της Θεσσαλονίκης συνήθως καταγράφεται εκεί, όπου οι ανθρωπογενείς βιότοποι συνυπάρχουν με ημιφυσικές και φυσικές διαπλάσεις.

Σε κάθε διαφορετική περιοχή στο μητροπολιτικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης αυτοφύονται διαφορετικά φυτικά είδη και υποείδη. Συνολικά 276 taxa (περισσότερο από το ¼ της συνολικής χλωρίδας της περιοχής της Θεσσαλονίκης) περιορίζονται αποκλειστικά και μόνο σε κάποια επιμέρους περιοχή της πόλης. Για παράδειγμα, στη Δυτική Θεσσαλονίκη, η περιοχή του Εμπορικού Σιδηροδρομικού Σταθμού φιλοξενεί 10 taxa που δεν βρέθηκαν πουθενά άλλού στην πόλη - και αντιστοίχως - η περιοχή της Πολίχνης φιλοξενεί 7 «αποκλειστικά» taxa και η περιοχή της Σίνδου 31 «αποκλειστικά» taxa.

Αυτόχθονα φυτά

Η μορφή και η παρουσία κάθε φυτικού είδους σε μια περιοχή είναι το αποτέλεσμα της ιστορίας του συγκεκριμένου είδους στο χώρο και το χρόνο. Μέσα στο πυκνά δομημένο συγκρότημα της Θεσσαλονίκης φαίνεται ότι τα Βυζαντινά τείχη (ιδιαίτερα στο Επταπύργιο), οι φυσικές βραχώδεις εξάρσεις στα πέριξ της πόλης, τα ρέματα-χείμαρροι, καθώς και οι μικρές λιβαδικές εκτάσεις μπορούν να λειτουργήσουν ως «καταφύγια» για πολλά είδη φυτών (τα

«Ζιζάνια» της Θεσσαλονίκης που γίνονται σπάνια στις μέρες μας σε εθνικό επίπεδο.
Αριστερά: γόγγολη (*Agrostemma githago*, φωτ. T. Lafranchis), Κέντρο: είδος περικοκλάδας (*Cynanchum acutum*, φωτ. N. Κριγκας), Δεξιά: πουρδαλιά (*Leontice leontopetalum* subsp. *leontopetalum*, φωτ. N. Κριγκας).

οποία αλλιώς, αυτοφύονται μόνο μακριά από το αστικό συγκρότημα). Τα αυτόχθονα φυτά (ή αλλιώς ιθαγενή) είναι τα φυτά που «αναφύονται εξ αυτής της γης, που γεννήθηκαν και κατοικούν στον ίδιο τόπο με τους προγόνους τους, που ούτε τα ίδια ούτε οι πρόγονοι τους ήρθαν από άλλο τόπο», χαρακτηρίζουν τις φυσικές περιοχές και συνιστούν ενδείξεις των διαπλάσεων που περιέβαλλαν την αστικοποιημένη περιοχή κατά το παρελθόν (αείφυλλοι και φυλλοβόλοι θαμνώνες, υγρόφιλες διαπλάσεις, φρύγανα).

Στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης μπορεί να απαντούν πολλά φυτά που αποτελούν ανεπιθύμητα «ζιζάνια» αγρών και τα οποία προκαλούν προβλήματα στις καλλιέργειες καθώς έχουν προσαρμοστεί εξελικτικά για να αντιμετωπίζουν το ποδοπάτημα, την άροση, τη χημική και μηχανική καταπολέμησή τους. Ωστόσο, πολλά από αυτά τα «ζιζάνια», εξαιτίας της εγκατάλειψης παραδοσιακών τρόπων καλλιέργειας, τείνουν να γίνονται όλο και πιο σπάνια στις μέρες μας. Τέτοια φυτά είναι ένα είδος περικοκλάδας (*Cynanchum acutum*), η γόγγολη (*Agrostemma githago*) και η πουρδαλιά (*Leontice leontopetalum* subsp. *leontopetalum*). Είναι αξιοσημείωτο ότι η πουρδαλιά σήμερα χαρακτηρίζεται ως «Τρωτό» και για το λόγο αυτό συμπεριλήφθηκε πρόσφατα στο Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων για τα Σπάνια και Απειλούμενα Φυτά της Ελλάδας.

Παραδείγματα Βαλκανικών ενδημικών φυτών στη χλωρίδα της Δυτικής Θεσσαλονίκης.
Αριστερά: *Delphinium balcanicum* (φωτ. T. Lafranchis), Κέντρο: *Astragalus thracicus* subsp. *thracicus* (φωτ. T. Lafranchis), Δεξιά: *Verbascum undulatum* (φωτ. N. Κριγκας).

Ορισμένα από τα φυτά στη Δυτική Θεσσαλονίκη δεν είναι κοινότοπα φυτά. Για παράδειγμα, σε κάποιες θέσεις στις δυτικές περιοχές έχουν καταγραφεί: (α) ορισμένα ελληνικά ενδημικά φυτά όπως τα αγριοραδίκια *Taraxacum mediterraneum* και *Taraxacum phitosii* (απαντούν σε τμήματα της Ελλάδας και πουθενά άλλού στον κόσμο), (β) ορισμένα Βαλκανικά ενδημικά φυτά (απαντούν αποκλειστικά σε χώρες των Βαλκανίων) όπως τα *Delphinium balcanicum*, *Verbascum undulatum* και *Astragalus thracicus* subsp. *thracicus*, ή (γ) ακόμα και αυτοφυή φυτά που προστατεύονται από την Ελληνική και/ή τη διεθνή νομοθεσία (π.χ. άγρια κυκλάμινα ή άγριες ορχιδέες). Όλες οι παραπάνω περιπτώσεις φυτών καθώς και η εξάπλωσή τους στη Δυτική Θεσσαλονίκη μπορούν να θεωρηθούν ως «δείκτες ποιότητας ή φυσικότητας του τοπίου».

Αλλόχθονα φυτά

Η παρουσία και εξάπλωση μιας άλλης κατηγορίας φυτών στη Θεσσαλονίκη (αλλόχθονα), μπορεί να αποτελέσει «δείκτη υποβάθμισης του τοπίου». Τα αλλόχθονα φυτά είναι ξενικά φυτά τα οποία εισήχθησαν σκόπιμα ή τυχαία, εξαιτίας των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, από άλλες περιοχές του πλανήτη κατά το πρόσφατο ή το μακρινό παρελθόν και εκλιματίστηκαν ή εισβάλλουν σε πολλές περιοχές.

Είναι γνωστό ότι σε κάθε χώρα, οι πόλεις, τα λιμάνια και οι σιδηροδρομικοί σταθμοί αποτελούν «πύλες εισόδου» για τα αλλόχθονα φυτά. Τα φυτά αυτά συχνά, εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης των μεταφορών, της επεκτεινόμενης αστικοποίησης και των κλιματικών αλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο, εξαπλώνονται ραγδαία σε πολλές περιοχές της γης. Το γεγονός αυτό επιφέρει σταδιακά μια ομογενοποίηση της χλωρίδας μεταξύ διαφορετικών περιοχών της γης: σιγά-σιγά εξαλείφονται οι διαφορές μεταξύ τους, όλο και περισσότερες περιοχές της γης μοιράζονται όλο και περισσότερα κοινά φυτά (φυτά με παγκόσμια εξάπλωση) και προοδευτικά εκτοπίζονται τα ιδιαίτερα χλωριδικά στοιχεία σε κάθε περιοχή (αυτόχθονα και ενδημικά φυτά). Για το λόγο αυτό, στις μέρες μας, η εισβολή αλλόχθονων ειδών αποτελεί - μετά την καταστροφή των βιοτόπων - το δεύτερο σημαντικότερο παράγοντα που συμβάλλει στην αύξηση του ρυθμού απώλειας της βιοποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, τα αλλόχθονα (147 ταχα) είναι κυρίως φυτά αμερικανικής ή ασιατικής προέλευσης, τα οποία είτε συνδέονται άμεσα με τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες αφού εισήχθησαν για παράδειγμα ως καλωπιστικά φυτά όπως η βρωμούσα (*Ailanthus altissima*), είτε εισήχθησαν ακούσια (τυχαία) όπως ο γερμανός (*Solanum elaeagnifolium*).

Η ιστορία του γερμανού είναι χαρακτηριστική: εισάγεται τυχαία από τη νότια Αμερική (πιθανότατα ως πρόσμιξη σε λιπάσματα), γνωρίζουμε ότι γύρω στο 1927 αυτοφύεται για πρώτη φορά στην Ευρώπη στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, αναπαράγεται στην περιοχή και εγκλιματίζεται και κατόπιν αρχίζει να εξαπλώνεται ραγδαία στη Θεσσαλονίκη μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης διαπιστώνουν την παρουσία του και τη συνδέουν με τη γερμανική κατοχή, οπότε και αποκαλούν το φυτό αυτό «γερμανός».

Η αναλογία αλλοχθόνων φυτών στην χλωρίδα της περιοχής της Θεσσαλονίκης (14,52% της φυτικής ποικιλότητας) είναι συγκριτικά μικρότερη σε σχέση με άλλες περιοχές της γης (όπου τα αλλόχθονα μπορεί να ανέρχονται στο 50-70% της συνολικής ποικιλότητας φυτών). Η κατανομή των αλλόχθονων στη Θεσσαλονίκη δεν είναι ομοιόμορφη. Μεταξύ των διαφορετικών τμημάτων της πόλης, φαίνεται ότι στη Δυτική Θεσσαλονίκη και το ιστορικό κέντρο υπάρχουν συγκριτικά περισσότερα αλλόχθονα φυτά (20,68% και 25,66% της

χλωρίδας αυτών των περιοχών, αντίστοιχα), σε σχέση με την Ανατολική Θεσσαλονίκη και την περιαστική περιοχή (18,73% και 11,83% της χλωρίδας αυτών των περιοχών, αντίστοιχα).

Η έρευνα στην περιοχή της Θεσσαλονίκης κατέδειξε ότι όσο εντονότερα έχει αστικοποιηθεί μια περιοχή (δηλαδή πολυάριθμοι ανθρωπογενείς βιότοποι, μεγάλης έκτασης και με υψηλή ένταση ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε αυτούς), τόσο περισσότερα αλλόχθονα φυτά θα φιλοξενούνται τελικά στην περιοχή αυτή. Περίπου, το 1/3 από τα αλλόχθονα φυτά της Θεσσαλονίκης εποικίζουν τους ανθρωπογενείς βιοτόπους και/ή εισβάλλουν στους ημιφυσικούς και φυσικούς βιοτόπους (φυτά-εισβολείς που είναι πολύ δύσκολο να καταπολεμηθούν

Παράδειγμα εισβολής αλλόχθονων φυτών από την Ασία: *Ailanthus altissima* (βρωμούσα, φωτ. N. Κριγκας).

Φυτική ποικιλότητα και δυνατότητες αξιοποίησης

Στη Δυτική Θεσσαλονίκη, παρά το σχετικά χαμηλό ποσοστό ελεύθερων και πράσινων χώρων σε σύγκριση με άλλες περιοχές της πόλης (ή σε σύγκριση με τις πόλεις της Ελλάδας ή της υπόλοιπης Ευρώπης), υπάρχει ένας αξιόλογος και ιδιαίτερος χλωριδικός πλούτος, ο οποίος παραμένει άγνωστος και για αυτό το λόγο αναξιοποίητος.

Η φυτική ποικιλότητα - εάν το σκεφτούμε με οικονομικούς και πολιτικούς όρους – θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα «αυτόχθον φυτικό κεφάλαιο που διατίθεται δωρεάν στις αρχές και τους κατοίκους της πόλης προς πολύπλευρη αξιοποίηση». Αυτό το φυτικό κεφάλαιο έχει καταγραφεί σε επιστημονικές δημοσιεύσεις, έχει αποτιμηθεί με βιολογικούς και ιστορικούς όρους και έχουν διαγνωστεί οι βασικές απειλές-κίνδυνοι για την απρόσκοπτη διαιώνισή του. Χρειάζεται, ωστόσο, να γίνει περισσότερο γνωστό στις αρχές, στους φορείς, στα σχολεία και τους κατοίκους μέσω δράσεων ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης. Θα πρέπει επίσης να αποτιμηθεί περαιτέρω η αξία και η χρησιμότητα αυτού του φυτικού κεφαλαίου στην αισθητική, στην αρχιτεκτονική τοπίου, στην αντιπλημμυρική προστασία της Θεσσαλονίκης, αλλά και να αξιολογηθεί η συμμετοχή του στην υδρολογική ισορροπία και την κλιματική σταθερότητα στην περιοχή της Θεσσαλονίκης.

Για την αειφορική αξιοποίηση του φυτικού κεφαλαίου της Θεσσαλονίκης είναι αναγκαία μια διαφορετική αντίληψη. Θα πρέπει να προβλεφτεί εξαρχής, να σχεδιαστεί προσεκτικά και να επιτραπεί θεσμικά η «διείσδυσή» της φυτικής ποικιλότητας στις αστικοποιημένες περιοχές

Παράδειγμα εισβολής
αλλόχθονων φυτών
από την Αμερική:
Γερμανός (*Solanum elaeagnifolium*),
όπου στην ένθετη
φωτογραφία φαίνονται
τα διακλαδιζόμενα
ριζώματα του φυτού
(φωτ. N. Κρίγκας).

(με αναδασμούς επιλεγμένων περιοχών και αλλαγή χρήσεων γης, με γνώμονα τις αρχές οικολογικού σχεδιασμού, όπου διασυνδέονται οι αστικοί χώροι οργανωμένου πρασίνου με τους ακάλυπτους χώρους φυσικής βλάστησης, το περιαστικό δάσος και την περιβάλλουσα εξοχή σε ένα ενιαίο λειτουργικά δίκτυο).

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι η υπάρχουσα φυτική ποικιλότητα θα μπορεί να «ανακάμπτει» με τρόπο φυσικό, δηλαδή ανεπηρέαστη από τις ανθρώπινες δραστηριότητες οι οποίες αλλοιώνουν το χαρακτήρα της (ελαττώνοντας ή αναστέλλοντας ανθρωπογενείς επεμβάσεις σε επιλεγμένες περιοχές που διαθέτουν κάποια «φυσικότητα»).

Μαζί με τα παραπάνω, θα πρέπει να αποφεύγεται - κατά το δυνατόν - η χρήση αλλόχθονων (ξενικών) φυτών από τις δημοτικές αρχές αλλά και τους κατοίκους, δεδομένου ότι συνήθως τα αλλόχθονα φυτά είναι ευαίσθητα, υδροβόρα και η χρήση τους εγκυμονεί κινδύνους. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να προβλεφτεί και να σχεδιαστεί προσεκτικά η «ενίσχυση» της υπάρχουσας φυτικής ποικιλότητας, όπου αυτό κριθεί απαραίτητο. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, απαιτείται προσεκτική επιλογή αυτόχθονων φυτών της ευρύτερης περιοχής και καθιέρωση της χρήσης τους ως κατάλληλα φυτά για δενδροστοιχίες σε οδικές αρτηρίες και δημόσιους αστικούς χώρους πρασίνου, δεδομένου ότι - κατά κανόνα - τα αυτόχθονα φυτά είναι ανθεκτικά, ολιγαρκή και ιδιαίτερα προσαρμοσμένα στις τοπικές ατμοσφαιρικές και εδαφοκλιματικές συνθήκες.

Η προοπτική ενσωμάτωσης των αυτόχθονων φυτών και της φυτικής ποικιλότητας στον αστικό ιστό και η σύνδεσή τους με τη γειτονική «φύση», προβλέπεται πλέον στο πλαίσιο της θεματικής στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το αστικό περιβάλλον. Αυτή η προοπτική, μέσω της οποίας αναμορφώνονται σταδιακά και διασυνδέονται οι οργανωμένοι αστικοί χώροι πρασίνου με τους φυσικούς ακάλυπτους χώρους στο πλαίσιο αειφορικών αρχών και οικολογικών πρακτικών, αναμένεται να συμβάλλει αποφασιστικά: (α) στη βελτίωση του αστικού κλίματος, της ψυχικής υγείας-ευεξίας και της ποιότητας ζωής των κατοίκων, (β) στην ενίσχυση του οικοσυστήματος-πόλη με τη λειτουργική υποστήριξη και άλλων μορφών ζωής (αποικοδομητές, ασπόνδυλα, έντομα, πουλιά, αμφίβια, ερπετά και μικρά ζώα), (γ) στη βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης, (δ) στην αισθητική αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, και (ε) στην ένταξη-ανάδειξη της «φύσης εντός της πόλης» ως εκπαιδευτικό και βιωματικό εργαλείο καθημερινής ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Κρίγκας Ν. (2004).** Χλωρίδα και ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή της Θεσσαλονίκης: βιολογική προσέγγιση και ιστορική σύνδεση. – Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Βιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (διαθέσιμη σε ηλεκτρονική μορφή στον ιστότοπο <http://web.lib.auth.gr/portal/esources/dissertations/>).
- **Κρίγκας, Ν. & Δαρδιώτης, Γ. 2008:** Φυτά και ανθρώπινες δραστηριότητες: εννοιολογικό χάος, σύγχρονες προσεγγίσεις και προτεινόμενοι όροι στην Ελληνική γλώσσα. – *Botanica Chronika* 19: 325-366.
- **Krigas, N., & Kokkini, S. (2004).** A survey of the alien vascular flora of the urban and suburban area of Thessaloniki (N Greece). – *Willdenowia* 34: 77-98.
- **Krigas, N., & Kokkini, S. (2005).** Indigenous vascular flora of the urban and suburban area of Thessaloniki (N Greece). – *Botanica Chronika* 18 (2): 29-85.
- **Κρίγκας, Ν., Κωνσταντινίδης, Θ. & Φοίτος, Δ. (2009).** *Leontice leontopetalum L. subsp. leontopetalum*, Τρωτό (VU). – Σελ. 129-131 στους: Φοίτος, Δ., Κωνσταντινίδης, Θ. & Καμάρη, Γ. (Εκδ.), Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων των Σπάνιων και Απειλούμενων Φυτών της Ελλάδας, Τόμος 2 (Ε-Ζ), Ελληνική Βοτανική Εταιρεία, Πάτρα.
- **Krigas, N., Lagiou, E., Hanlidou, E. & Kokkini, S. (1999).** The vascular flora of the Byzantine Walls of Thessaloniki (N Greece). – *Willdenowia* 29: 77-94.
- **Pateli, M., Krigas, N., Karousou, R., Hanlidou, E. & Kokkini, S. (2002).** Vascular plants in the suburban area of Thessaloniki (N Greece): I. The industrial Park of Sindos. – *Flora Mediterranea*. 12: 323-339.
- **Παρχαρίδου, Π., Κρίγκας, Ν. & Κοκκίνη, Σ. (2002).** Η περιφερειακή οδός της Θεσσαλονίκης στο περιαστικό δάσος του Σέιχ Σου: "διάδρομος επικοινωνίας" ή "φραγμός" για τα φυτά; – Σελ. 267-272, *Πρακτικά 9ου Συνεδρίου Ελληνικής Βοτανικής Εταιρίας*, Αργοστόλι.
- **Παρχαρίδου Π., Κρίγκας Ν., Κοκκίνη Σ. (2004).** Οι χείμαρροι Κραυσίδωνας και Άναυρος ως βιολογικοί διάδρομοι για τη χλωρίδα στην πόλη του Βόλου. – *Πρακτικά 26ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Βιολογικών Επιστημών*, Βόλος (διαθέσιμα σε ηλεκτρονική μορφή στον ιστότοπο http://kyttariki.biol.uoa.gr/eebe-2005/Proceedings_Volos_2004.htm).
- **Πατέλη, Μ., Κρίγκας, Ν. & Κοκκίνη, Σ. (2002).** "Κέρδη" & "Απώλειες" της χλωρίδας του πάρκου του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης από το 1992 στο 2001. – Σελ. 273-279, *Πρακτικά 9ου Συνεδρίου Ελληνικής Βοτανικής Εταιρίας*, Αργοστόλι.
- **Sukkopp, W. (ed). (1990).** *Stadtökologie, das Beispiel Berlin*. – Dietrich Reimer Verlag Berlin, Berlin.
- **Χατζηδάκη, Μ., Αρβανιτάκη, Ε. & Κρίγκας, Ν. (2007).** Άλλοχθονα εισβολικά φυτά στην περιοχή των Χανίων. – *Πρακτικά 23ου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας της Επιστήμης των Οπωροκηπευτικών, Χανιά Κρήτης* (διαθέσιμα σε ηλεκτρονική μορφή στον ιστότοπο <http://www.agro-eheeο.web.auth.gr/>).
- **Χρονόπουλος, Γ. (2002).** Χλωρίδα, βλάστηση, οικολογική αξιολόγηση και προτάσεις διαχείρισης του αστικού και προαστιακού περιβάλλοντος της Πάτρας. – Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Η πόλη της Θεσσαλονίκης, αποτελεί ένα σύγχρονο αστικό ιστό ζωντανών εικόνων και δραστήριων ανθρώπων, σταυροδρόμι του εμπορικού και πολιτισμικού κόσμου. Όπως θα περίμενε κανείς, το ανθρώπινο στοιχείο πλημμυρίζει τις γειτονιές και τα σοκάκια της, ενώ αναπάντεχα διασταυρώνεται με πολυάριθμα είδη άγριας ζωής και κυρίως πουλιά που θα περίμενε κανείς να συναντήσει σε περισσότερο φυσικά τοπία.

Η στρατηγική θέση της μεταξύ σημαντικών προστατευόμενων περιοχών (συστήματος λιμνών Κορώνειας-Βόλβης και Δέλτα του Αξιού), καθώς επίσης το χαρακτηριστικό θαλάσσιο μέτωπο και το περιαστικό δάσος του Σεΐχ-σου, δημιουργούν μοναδικές συνθήκες οι οποίες ευνοούν την ύπαρξη και διαβίωση μεγάλου αριθμού ειδών πτηνών. Άλλωστε, η Θεσσαλονίκη αποτελεί μεταναστευτικό σταυροδρόμι μεταξύ Βαλκανίων, Ελληνικής χερσονήσου και Αν. Μακεδονίας - Θράκης - Βοσπόρου. Έτσι, δεκάδες είδη μεταναστευτικών ειδών, κορμοράνοι, αρπακτικά είδη, φλαμίνγκο, ερωδιοί, μικρότερα είδη όπως μυγοχάφτες, τσιροβάκοι, αετομάχοι, τη διασχίζουν σε όλη τη διάρκεια του χρόνου και ανά τις περιόδους μετανάστευσης προσφέροντας ένα συνεχές θέαμα για τον ανήσυχο παρατηρητή. Σε γενικές γραμμές, ο αριθμός των ειδών που έχουν παρατηρηθεί στα πάρκα και το σύνολο της πόλης της Θεσσαλονίκης, ανέρχονται στα 101 με τα 25 είδη να τα συναντάμε σε υδρόβια περιβάλλοντα και τα 76 σε διάφορα άλλα.

Αντίστοιχα, ξαφνιάζει το χειμώνα ο αριθμός των δασικών ειδών που επιλέγει να ξεχειμωνιάσει στα λίγα σχετικά πάρκα της πόλης και στις περισσότερο ήσυχες γειτονιές, όπως αυτή της Άνω Πόλης, καθώς εδώ τα είδη βρίσκουν τη ζέστη που χρειάζονται πριν επιστρέψουν και πάλι στα μεγάλα υψόμετρα και τα παγωμένα βουνά. Στην παραλιακή ζώνη πάλι, έχοντας το βλέμμα στραμμένο προς τη θάλασσα, ανακαλύπτουμε πως αρκετά πουλιά διαλέγουν να κουρνιάσουν στο προφυλαγμένο θαλάσσιο μέτωπο, όπως κορμοράνοι, βουτηχτάρια, γλαρόνια, ορισμένες φορές πελεκάνοι, πάπιες σπανιότερα, αλλά και ορισμένοι τολμηροί ερωδιοί. Ισως αποτελεί και την μεγαλύτερη έκπληξη για τον παρατηρητή που διανύει τα πρώτα βήματα της ορνιθοπαρατήρησης, η ανακάλυψη ότι η παραλία της Θεσσαλονίκης, πέρα από τους κλασικούς γλάρους, πλημμυρίζει ζωή που οι περισσότεροι Θεσσαλονικείς προσπερνάμε και αγνοούμε.

* **Αλεξάνδρα Δεμερτζή**, Δασολόγος MSc, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία
Βασίλης Ραϊτσίνης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία
Γιώργος Υφαντής, Βιολόγος MSc, μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε Κορδελιού Ευόσμου

Ο σχεδιασμός ενός ορνιθολογικού περιπάτου στη Θεσσαλονίκη ωστόσο, θα πρέπει να μας προετοιμάσει για αρκετές δυσκολίες, καθ' ότι η άναρχη στάθμευση, τα μικρά διάσπαρτα πάρκα και η σημαντική κίνηση στους δρόμους, απαιτεί περισσότερη προσοχή κατά την μετακίνηση μας στους δρόμους και σίγουρα επιλογή των «ποδιών» ως καταλληλότερου μέσου μετακίνησης. Αρκετοί εθελοντές και μέλη της Ορνιθολογικής, με ιδιαίτερες περιβαλλοντικές ανησυχίες και αγάπη προς την ορνιθοπαρατήρηση, έχουν συμβάλει στο σχηματισμό μιας σημαντικής βάσης δεδομένων, σχετικά με το ποια είδη μπορεί να συναντήσει κανείς και σε ποια μέρη. Έτσι, και με τη διαρκή παρακολούθηση των σημαντικότερων πάρκων της πόλης είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε την σιωπηλή και άγνωστη στους περισσότερους «φυσική» κίνηση, στις γειτονιές και τις απρόσμενες μεριές της Θεσσαλονίκης.

Από αριστερά επάνω: Γαλαζοπαπαδίτσα, Χελιδόνια, Κοκκινολαίμης,
Σιρλοτσίχλονα, Κίτρινοσουσουράδα.

Από τα σημαντικότερα μέρη για τα πουλιά στη πόλη είναι αδιαμφισβήτητα η Πανεπιστημιούπολη, όπου ο συνδυασμός χαμηλής και δενδρώδους βλάστησης προσφέρει κάλυψη για μεγάλο αριθμό ειδών σε όλες τις εποχές του χρόνου. Εδώ μπορεί να βρούμε τον βαλκανικό και τον πευκοδρυοκολάπτη, να μας ξαφνιάσει κάποιος στραβολαίμης, σουσουράδες, κοτσύφια, παπαδίτσες, από την άνοιξη και μετά κεφαλάδες, τσιροβάκους, μυγοχάφτες, τσαλαπετεινούς, ίσως κάποιο ξεφτέρι και σίγουρα κάποιο βραχοκιρκίνεζο από τα αρπακτικά. Κρυμμένα στους φράχτες θα ανακαλύψουμε και εδώ τρυποφράκτες, αηδόνια και πολυάριθμους φυλλοσκόπους μαζί με δραστήριους βασιλίσκους και πολύχρωμες καρδερίνες, σκαρθάκια, λούγαρα και φλώρους για να συμπληρωθεί η λίστα με τα μικρόπουλα.

Περισσότερο δύσκολα είδη από άποψη βιοτόπου όπως χονδρομύτες και τσίχλες θα μας ξαφνιάσουν και εδώ. Το σούρουπο εντύπωση προκαλούν τα σμήνη με κάργιες και κουρούνες που κουρνιάζουν, κυρίως στα δέντρα γύρω από το parking της Νομικής.

Παρόμοια και λίγο ψηλότερα, στις περιοχές Ευαγγελίστριας και Άνω Πόλης τα παραπάνω είδη λιγότερα ή περισσότερα, αναμιγνύονται κατά την εαρινή και θερινή περίοδο, με σταχτάρες και χελιδόνια ίσως κάποιο περαστικό πελαργό και το βράδυ με κάποια κουκουβάγια. Στα μικρά και πράσινα παρκάκια, συναντάμε στις φυλλωσιές δραστήριους τσιροβάκους, καρδερίνες, φλώρους, φυσικά σπουργίτια, αλλά και θαραλέες σουσουράδες. Κουρούνες, κάργιες, καρακάξες και πιο απίθανα κίσσες έρχονται να προστεθούν στο κατάλογο συμπληρώνοντας την οικογένεια των κορακοειδών.

Κατηφορίζοντας προς τη παραλία και διασχίζοντας το πάρκο του Μεγάλου Αλεξάνδρου ανακαλύπτουμε την άρτια προσαρμοσμένη αποικία των πράσινων παπαγάλων, κοκκινολαίμηδες, τρυποφράκτες, σουσουράδες, παπαδίτσες, κοτσύφια και πολυάριθμες δεκοχτούρες. Σε όλη τη διαδρομή σπουργίτια, τόσο σπιτοσπουργίτια όσο και χωραφοσπουργίτια κάνουν αισθητή τη παρουσία τους με το δυνατό τιτίβισμα τους. Παρόμοια, τα βράδια μπορεί κανείς να απολαύσει σε αρκετά πάρκα και ιδιαίτερα στον κήπο της Αγίας Σοφίας και στην κάθετο της Ικτίνου, το τραγούδι του κοκκινολαίμη και σπανιότερα, για τους τυχερούς, από την άνοιξη και μετά το τραγούδι κάποιου αηδονιού.

Διαλέγοντας έναν άλλο κάθετο διάδρομο της Πόλης με κατεύθυνση από την Άνω Πόλη προς τη Θάλασσα, η διαδρομή από την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, Ρωμαϊκής Αγοράς, Πλατείας Δικαστηρίων και τελική κατάληξη στην Αριστοτέλους, επιφυλάσσει αρκετές εκπλήξεις για τον επίμονο παρατηρητή, καθώς εδώ κατά τη χειμερινή περίοδο συναντάμε αρκετούς καρβουνιάρηδες, κοκκινολαίμηδες, σουσουράδες, παπαδίτσες και καρδερίνες, ενώ σε δύο περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί και στραβολαίμης. Στη Πλατεία Δικαστηρίων ανακαλύπτουμε μια από τις μεγαλύτερες αποικίες κορακοειδών στην Ευρώπη, το οποίο παρότι φαντάζει εξωφρενικό, αποδεικνύει περίτρανα το βαθύτερο προσαρμογής των πουλιών στο αστικό περιβάλλον, έστω και σε αυτό της Θεσσαλονίκης όπου η ζώνη πρασίνου εμφανίζεται ιδιαίτερα περιορισμένη.

Συνεχίζοντας προς την παραλία μπορούμε να απολαύσουμε και τη Θάλασσα άλλα και τα πουλιά που την αγαπάνε. Εκεί μπορούμε να παρατηρήσουμε και κοινά είδη όπως είναι οι κορμοράνοι, οι οποίοι πολλές κολυμπάνε και σε κοπάδια, άλλα και διάφορα βουτηχτάρια. Στα πλακάκια της παράλιας πολλές φόρες παρατηρούμε τους γλάρους να λιάζονται και να παρατηρούν τους Θεσσαλονίκες που κάνουν τον αγαπημένο τους περίπατο. Ενώ στα πάρκα διπλά από την παραλία μπορούμε να ακούσουμε εξωτικούς ήχους από την αποικία των πράσινων παπαγάλων. Εάν προχωρήσουμε προς Κρήνη μεριά κιόλας μπορούμε να δούμε αργυροπελεκάνους να κάθονται στην μαρίνα της Κρήνης η αν είμαστε πολύ τυχεροί κάποιον επισκέπτη από τα βόρεια όπως το λαμπροβούτι ή το κοκκινοβουτηχτάρι.

Άλλα ίσως η πιο σημαντική άλλα και πιο πλούσια περιοχή της Θεσσαλονίκης σε πουλιά είναι το ανάχωμα της Τούμπας μαζί με το ρέμα της Πυλαίας και στα Δυτικά ο κλάδος του Δενδροπόταμου που είναι γνωστός ως ρέμα οδού Μυτιλήνης. Εκεί μπορούμε να δούμε το 65% των ειδών που παρατηρούνται στην Θεσσαλονίκη. Όμως πάρα τα πολλά είδη πουλιών που υπάρχουν εκεί ίσως είναι και η πιο δύσκολη περιοχή για παρατήρηση. Αφού λόγω της μεγάλης βλάστησης της περιοχής τα πουλιά συνήθως κρύβονται ανάμεσα στα κλαδιά των δέντρων η στα χωράφια που έχουν απομείνει ανάμεσα από τις πολυκατοικίες. Έτσι μπορούμε να παρατηρήσουμε ανάμεσα στα χόρτα να ξεπροβάλει ένα μικρό κοπάδι από καμπίσιες πέρδικες η ένα διπλοκεφαλά να αγναντεύει από το κλαδί ενός δέντρου. Πολλά και διάφορα μικρόπουλα όπως τα σκαρθάκια, οι σπίνοι και οι παπαδίτσες είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα σας κάνουν παρέα στον περίπατο σας και θα ακούσετε το χαρακτηριστικό κελάηδημα του τσαλαπετεινού, ανάλογα και με την εποχή βέβαια.

Σε γενικές γραμμές εάν αφιερώσουμε λίγο από τον χρόνο μας στους μικρούς συγκατοίκους μας θα εκπλαγούμε από το πόσοι πολλοί και διαφορετικοί είναι και ζούνε μαζί μας.

Περισσότεροι από 1.000 πολίτες της Θεσσαλονίκης πεθαίνουν πρόωρα κάθε χρόνο, ένεκα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, με βάση διεθνώς αποδεκτούς υπολογισμούς του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, ενώ δύο και τρεις φορές περισσότερο ρυπασμένος είναι ο αέρας σε εσωτερικούς χώρους (στα σπίτια, στους χώρους εργασίας και στα αυτοκίνητα) σε σύγκριση με τον εξωτερικό αέρα (και εξ αιτίας αυτού), γεγονός εξαιρετικά σημαντικό αφού τις περισσότερες ώρες της ημέρας, βρισκόμαστε σε κλειστούς χώρους.

Η Δυτική Θεσσαλονίκη παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης που συνδέονται με τις εκπομπές ρύπων από διάφορες πηγές και τη γενικότερη κλιματολογία και τοπογραφία της περιοχής. Οι στενοί δρόμοι με ψηλά κτίρια και με ελάχιστους ανοικτούς χώρους, συνδυαζόμενοι με κλιματολογικές συνθήκες άπνοιας ή ασθενών ανέμων, παράλληλα με τις εκπομπές ρύπων από τα οχήματα, τις βιομηχανίες και τις κεντρικές θερμάνσεις, συμβάλλουν γενικά στη συσσώρευση ρύπων στην ατμόσφαιρα.

Οι βιομηχανικές εκπομπές συμμετέχουν με πολύ μικρότερο ποσοστό στην επιβάρυνση του εισπνεόμενου αέρα απ' ότι το συνολικό μέγεθος τους, επειδή εκπέμπονται σε μεγάλο ύψος και διασπείρονται ευκολότερα σε μεγάλες αποστάσεις από τους ανέμους σε σύγκριση με τις εκπομπές των οχημάτων.

Είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα ότι, ενώ η κυκλοφορία των οχημάτων συμβάλλει στο 5% των συνολικών εκπομπών σωματιδίων στην περιοχή Θεσσαλονίκης, είναι υπεύθυνη για το 47% περίπου της συγκέντρωσης των σωματιδίων στον αέρα που αναπνέουν οι πολίτες στο Κορδελί (αστικοβιομηχανική περιοχή) και για το 63% στην Πλατεία Δημοκρατίας (κέντρο πόλης). Αντίθετα, ενώ η καύση πετρελαίου (κυρίως στις βιομηχανίες, αλλά και στις κεντρικές θερμάνσεις) συμβάλλει στο 90% περίπου των συνολικών εκπομπών, είναι υπεύθυνη για το 35% της συγκέντρωσης των σωματιδίων στο Κορδελί και για το 10% στην Πλατεία Δημοκρατίας.

* Δρ. Κώστας Νικολάου, Χημικός Περιβαλλοντολόγος, Καθηγητής-Σύμβουλος Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού Πόλεων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Οι μετακινήσεις ανά μεταφορικό μέσο έχουν αλλάξει σε σημαντικό βαθμό στην τελευταία εικοσαετία. Η σημαντικότερη αλλαγή που επηρεάζει καθοριστικά τις κυκλοφοριακές συνθήκες και τη συνεπαγόμενη ατμοσφαιρική ρύπανση είναι η μετατόπιση σημαντικού ποσοστού μετακινήσεων από τα μέσα μαζικής μεταφοράς σε μετακινήσεις με IX. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των μετακινήσεων πριν είκοσι χρόνια, κατείχαν αθροιστικά τα μέσα μαζικής μεταφοράς και τα *taxi*, ενώ σήμερα το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχουν οι μετακινήσεις με IX.

Η εμφάνιση υψηλών τιμών ρύπανσης στους δρόμους, δεν ερμηνεύεται μόνο με τον κυκλοφοριακό φόρτο, αλλά αποτελεί συνδυασμό διαφόρων παραγόντων όπως: ο κυκλοφοριακός φόρτος, οι μετεωρολογικές συνθήκες, το πλάτος της οδού, η ταχύτητα των οχημάτων, το ύψος των κτιρίων και η πυκνή δόμηση. Η εμφάνιση του φαινομένου της "οδικής χαράδρας" σε δρόμους της πόλης καθορίζει επίσης τις εμφανιζόμενες υψηλές τιμές ρύπανσης.

Σταθμός παρακολούθησης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στο Ελευθέριο-Κορδελιό

Για την ατμοσφαιρική ρύπανση προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της τελευταίας 20ετίας οι συγκεντρώσεις:

- του μονοξειδίου του άνθρακα (CO), του μολύβδου (Pb), του διοξειδίου του θείου (SO₂) μειώθηκαν σε πολύ μεγάλο ποσοστό και βρίσκονται σήμερα σε επίπεδα κάτω από τα όρια ποιότητας της ατμόσφαιρας
- των αιωρουμένων σωματιδίων PM10 (εισπνεύσιμα σωματίδια με αεροδυναμική διάμετρο μικρότερη των 10 μμ) μειώθηκαν σε κάποιο βαθμό, αλλά εξακολουθούν να βρίσκονται σε επίπεδα ψηλότερα από τα ισχύοντα όρια
- του διοξειδίου του αζώτου (NO₂) παρουσίασαν σταθεροποίηση με μικρή ανοδική τάση και τείνουν να έχουν υπερβάσεις των ορίων

- του όζοντος (Οζ) παρουσίασαν σταθεροποίηση με μικρή ανοδική τάση, ιδίως στις περιοχές, που είναι εκτός πολεοδομικού συγκροτήματος.

Οι συγκεντρώσεις των ρύπων στη Δυτική Θεσσαλονίκη (όπως και στην Ανατολική) είναι γενικά χαμηλότερες σε σχέση με την κεντρική περιοχή του πολεοδομικού συγκροτήματος. Εξαίρεση αποτελεί το όζον, που παρουσιάζει στην εκτός πολεοδομικού συγκροτήματος περιοχή (πχ Πανόραμα, Νεοχωρούδα) υψηλότερες τιμές σε σύγκριση με το πολεοδομικό συγκρότημα, ένεκα της γνωστής φυσικοχημικής συμπεριφοράς του να μεταφέρεται από την πόλη στην περιφέρεια. Το όζον δεν προέρχεται από καμιά πηγή ρύπανσης, αλλά δημιουργείται δευτερευόντως με φωτοχημικές αντιδράσεις στην ατμόσφαιρα από πρωτογενείς ρύπους, που εκπέμπονται κυρίως από την κυκλοφορία οχημάτων στο πολεοδομικό συγκρότημα.

Η παρατηρούμενη μείωση των επιπέδων των ατμοσφαιρικών ρύπων και η δυνατότητα περαιτέρω μείωσής τους καθορίζεται από μια περιβαλλοντική πολιτική, που περιλαμβάνει ένα συνδυασμό μέτρων και παρεμβάσεων, όπως:

- η ανανέωση του στόλου των παλαιών συμβατικών Ι.Χ. αυτοκινήτων με καινούργια καταλυτικής τεχνολογίας

- η ανανέωση των πετρελαιοκινήτων οχημάτων (κυρίως λεωφορείων και TAXI)
- η διαχρονική βελτίωση της ποιότητας των καυσίμων, που χρησιμοποιούνται στα οχήματα, τη θέρμανση και τη βιομηχανία και ιδίως η διαχρονική μείωση της περιεκτικότητας των καυσίμων σε θείο

• οι κυκλοφοριακές επεμβάσεις (προτεραιότητα στα μέσα μαζικής μεταφοράς, λεωφορειολωρίδες, νέοι σταθμοί αυτοκινήτων, εξωτερική περιφερειακή οδός, ανισόπεδοι κόμβοι της εσωτερικής περιφερειακής οδού, μεταφορά του σταθμού των ΚΤΕΛ εκτός πόλης, δυτική και ανατολική είσοδος της πόλης, διαπλάτυνση οδού Λαγκαδά (βόρεια είσοδος της πόλης) κλπ).

- η σταδιακή διείσδυση του φυσικού αερίου στη βιομηχανία και στα κτίρια
- τα συστήματα αντιρρύπανσης στο βιομηχανικό τομέα
- η ρύθμιση και συντήρηση των οχημάτων (εφαρμογή της Κάρτας Ελέγχου Καυσαερίων)
- η ρύθμιση και συντήρηση των καυστήρων κεντρικής θέρμανσης.

Ένα από τα κατά προτεραιότητα μέτρα ανάσχεσης της υποβάθμισης της ποιότητας του αέρα και κατ' επέκταση της ποιότητας ζωής στην πόλη είναι η περιφρούρηση και αναβάθμιση των δημόσιων ελεύθερων χώρων με βασική επιλογή την αύξηση του πράσινου, διότι μεταξύ άλλων, βελτιώνονται οι κλιματικές συνθήκες ιδίως κατά την περίοδο καυσώνων, υποβοηθείται ο αερισμός της πόλης και διασπείρονται ευκολότερα οι ατμοσφαιρικοί ρύποι.

Το αστικό πράσινο κυμαίνεται σε απαράδεκτα χαμηλά επίπεδα: 4-8 φορές χαμηλότερα από τις διεθνείς προδιαγραφές.

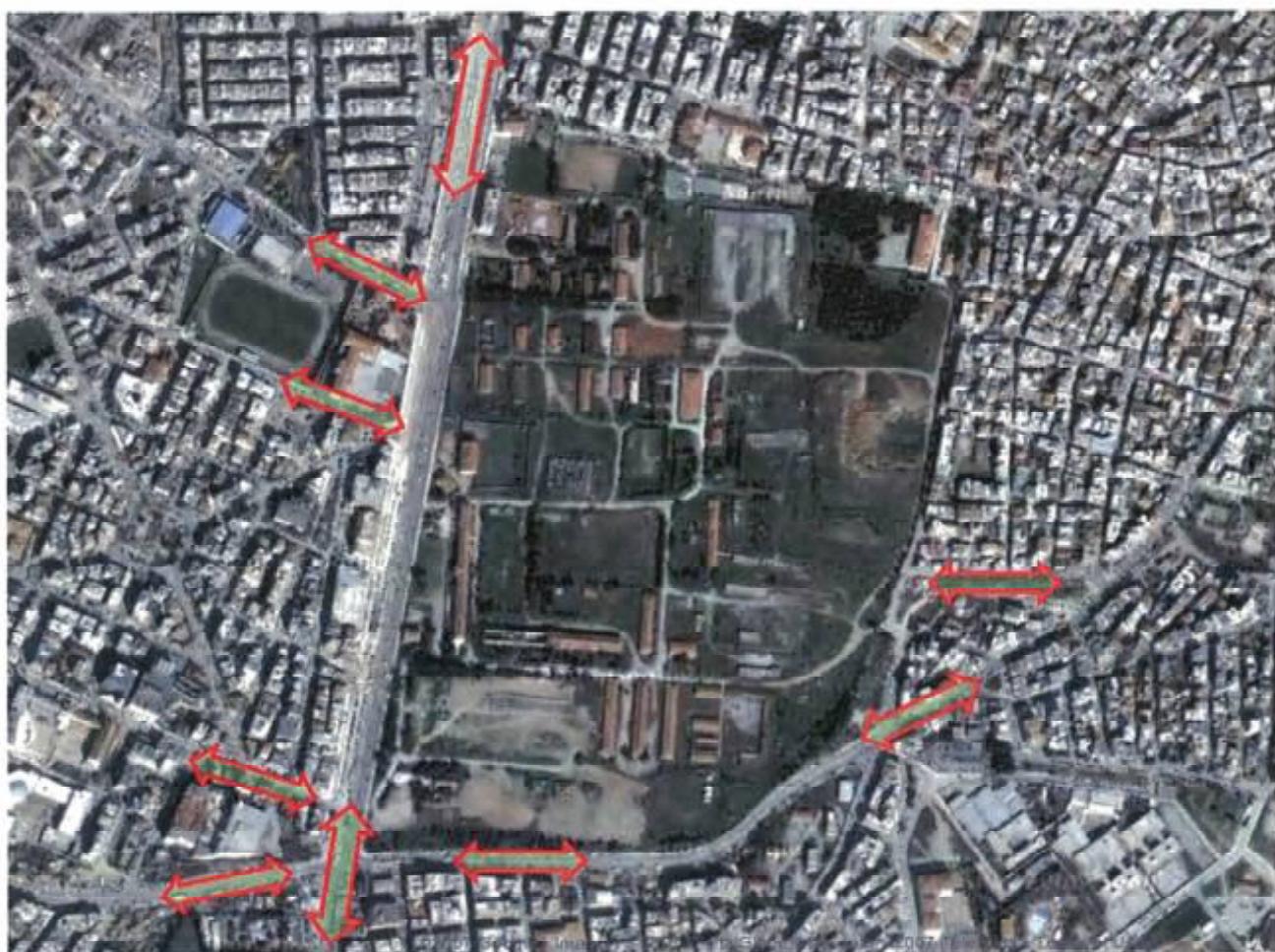
Κι όμως, οι κατάλληλες ζώνες πρασίνου (που περιλαμβάνουν φυτοφράκτες τουλάχιστον σε τρία επίπεδα: θάμνοι, μεσαία και ψηλά δένδρα) κοντά σε πηγές ρύπανσης (πάρκα μέσα στην πόλη, φυτεύσεις κατά μήκος δρόμων κλπ) μπορούν να μειώσουν τις συγκεντρώσεις των ατμοσφαιρικών ρύπων από 30 μέχρι 60% με τα ανάλογα θετικά αποτελέσματα για την υγεία και τη ζωή των κατοίκων της πόλης.

Από περιβαλλοντική και πολεοδομική άποψη, το θέμα του πράσινου είναι από τα κρισιμότερα. Σύμφωνα με μια άποψη, η δημιουργία ελεύθερων δημόσιων χώρων και πρασίνου υψηλής ποιότητας αναβαθμίζει πολύ περισσότερο μια αστική περιοχή απ' ότι η ίδρυση ενός πολιτιστικού κτιρίου.

Η αναβάθμιση και αύξηση του πράσινου δεν μπορεί να περιορίζεται σε ένα εγχείρημα

«εξωραϊσμού» του δημόσιου χώρου, αλλά οφείλει να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά την έλλειψη ελεύθερων και πράσινων χώρων επιδιώκοντας ταυτόχρονα την αντιμετώπιση γεωγραφικά εντοπισμένων οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, με στόχο τη ριζική αναδιάρθρωση και αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και τη μείωση των γεωγραφικών και κοινωνικών ανισοτήτων, που σχετίζονται με αυτό.

Μια δυνατότητα βελτίωσης του αερισμού της πόλης και διασποράς των ρύπων δίδεται με τη δέσμευση των πρώην στρατοπέδων και τη μετατροπή τους σε αστικά πάρκα. Για παράδειγμα, το πρώην Στρατόπεδο Παύλου Μελά επί της διόδου της οδού Λαγκαδά, εφόσον διατηρηθεί ως ανοικτός χώρος πρασίνου, μπορεί να συμβάλλει στη διασπορά τόσο των ρύπων που εκπέμπονται από την κυκλοφορία οχημάτων στην οδό Λαγκαδά όσο και στις άλλες οδούς.

Ο ρόλος του πρώην Στρατοπέδου Παύλου Μελά στον αερισμό της Δυτικής Θεσσαλονίκης

Ενδεικτικά, βασικοί άξονες προτεραιότητας και δράσεις μιας πολιτικής αύξησης αναβάθμισης και κοινωνικά δίκαιης κατανομής του πράσινου στην πόλη μπορούν να είναι:

- Δημιουργία ολοκληρωμένου συστήματος πράσινων δημόσιων χώρων
- Προστασία και αύξηση των δημόσιων χώρων και του πράσινου
- Προώθηση της ισομερούς χωρικής και κοινωνικής κατανομής του πράσινου

- Εξασφάλιση της προσπελασιμότητας των πράσινων χώρων από τους πολίτες
- Διασύνδεση των πράσινων χώρων μεταξύ τους (πράσινες διαδρομές)
- Εμπλουτισμός των χώρων πρασίνου με τα κατάλληλα φυτικά είδη
- Προώθηση και εφαρμογή ορθών πρακτικών διαχείρισης
- Δέσμευση στρατοπέδων και μετατροπή τους σε αστικά πάρκα
- Δημιουργία δημόσιου πράσινου θαλάσσιου μετώπου (περιαστικού και αστικού)
- Πράσινες σχολικές αυλές
- Πράσινο στους οδικούς άξονες
- Πράσινες ζώνες ρεμάτων
- Πράσινο στους ακάλυπτους χώρους των οικοδομών

Η εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής για το πράσινο, αποτελεί πρώτη προτεραιότητα για ολόκληρη την πόλη και ιδίως για τη Δυτική Θεσσαλονίκη, που παρουσιάζει έντονα τα σχετικά προβλήματα.

Αρχιτεκτονική Τοπίου της Πόλης ή αρχιτεκτονική του αστικού τοπίου

Μ. Ανανιάδου-Τζημοπούλου
Ζ. Καρκινάρη, Β. Τσιούμα*

Αρχιτεκτονική τοπίου είναι η επιστήμη, τέχνη και τεχνική που ασχολείται με τη μελέτη και το σχεδιασμό του υπαίθριου, περιβάλλοντος χώρου, τοπίου. Σχετίζεται και συνεργάζεται με την αρχιτεκτονική, την πολεοδομία, χωροταξία και αναφέρεται σε αστικά, αγροτικά ή φυσικά περιβάλλοντα, για τη διαμόρφωση του χώρου με βάση τις κοινωνικές ανάγκες, το φυσικό δυναμικό, την ικανοχωρητικότητά του προς μια βιώσιμη ανάπτυξη ή προοπτική.

Το αστικό τοπίο είναι καθρέφτης της εξέλιξης της πόλης, της μορφής και της μεταμόρφωσης του χώρου της. Είναι η φυσιογνωμία της πόλης, η εικόνα και η φαντασία της (image de, imaginer la ville) στο χρόνο, την καθημερινή ζωή και τον ορίζοντα. Συχνά οι διαφορετικές θεωρήσεις για την πόλη την συνέλαβαν ως συνδυασμό κτισμένων και ελεύθερων χώρων. Αυτή η διάκριση, εν πολλοίς αυθαίρετη, έχει χάσει το ενδιαφέρον της. Η αρχιτεκτονική του αστικού τοπίου ενδιαφέρεται για τον σχεδιασμό, την αποκατάσταση, την ανάκτηση ή ανασύνταξη του τοπίου της πόλης. Αντιμετωπίζει το αστικό τοπίο ως χώρο οικειοποιημένο, κωδικοποιημένο, που έχει υποστεί χρήσεις, συνήθειες, ρυθμίσεις, που δεν είναι προπαντός ελεύθερος και σε καμία περίπτωση κενός. Είναι αποτέλεσμα σχέσεων ανάμεσα σε οικονομικές δραστηριότητες, κοινωνικές δομές, πολιτιστικές αξίες καθώς και το φυσικό τους υπόβαθρο που μεταβάλλεται στο χρόνο. Είναι χώρος δυναμικός με τον άνθρωπο δράστη και επηρεαζόμενο, όχι θεατή, παράγοντα δημιουργίας, κονωνικά και λιγότερο άμεσα ατομικά.

Η προσέγγιση της αρχιτεκτονικής τοπίου είναι ταυτόχρονα κοινωνική, οικολογική και αντιληπτική για αστικά τοπία, πολιτισμικά τοπία, τοπία βιούμενα, τοπία απόλαυσης και κοινωνικής πρακτικής.

Σχεδιασμός, αποκατάσταση, αναβάθμιση τοπίου. Η σύγχρονη ελληνική πόλη έχει υποστεί τις συνέπειες της έντονης και σχεδόν απρογραμμάτιστης αστικοποίησης τη δεκαετία του '60, με τις βίαιες αλλαγές και υπερβάσεις που έχει δεχθεί το φυσικό δυναμικό του χώρου της. Υπερδομημένες σήμερα οι περισσότερες ελληνικές πόλεις, μεταξύ αυτών η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη, ασφυκτιούν σε περιβάλλοντα των οποίων την αναβάθμιση αναζητούμε με

* **Μ. Ανανιάδου-Τζημοπούλου**, Αρχιτέκτων Τοπίου, ENSP, DPLG, Δρ ΠΣ ΑΠΘ, Καθηγήτρια, Αρχιτεκτονικής Τοπίου, Σχεδιασμού υπαίθριων χώρων, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, ΑΠΘ,

Ζ. Καρκινάρη, Αρχιτέκτων Μηχ/κός, ΜΔΕ Αρχιτεκτ. Τοπίου ΑΠΘ, Υποψ. Δρ. ΑΠΘ, Διδ. ΠΔ407/80,

Β. Τσιούμα, Αρχιτέκτων Μηχ/κός ΑΠΘ, MLA University of Pennsylvania, Υποψ. Δρ. ΑΠΘ, Διδ. N 1268/82

καθαρά περιβαλλοντικής κατεύθυνσης μέτρα. Μέτρα βελτίωσης των συνθηκών κλιματικής αλλαγής και άνεσης, έλεγχο της ρύπανσης, κίνησης και βιωματικής απόλαυσης του αστικού χώρου.

Παρατίθενται δείκτες συγκριτικής ανάγνωσης αυτής της κατάστασης σε σχέση με αναλόγου πληθυσμού ευρωπαϊκές πόλεις (Πιν. 1), καθώς επίσης και οι ελάχιστες αποδεκτές προδιαγραφές (Πιν. 2).

ΠΛΗΘ. εκατομ.	ΕΥΡ. ΠΟΛΕΙΣ	ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ m ² /κατ.	ΕΛΛ. ΠΟΛΕΙΣ	ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ m ² /κατ
	Λονδίνο	9,00		
9				
	Παρίσι	8,54		
	Ρώμη	9,00		
3				
	Βαρσοβία	18,00	Αθήνα	2,8
	Βιέννη	20,00		
	Βρυξέλλες	29,00		
1				
	Άμστερνταμ	27,00	Θεσσαλονίκη	2,73
	Ρότερνταμ	28,00		
	Χάγη	27,00		
	Ζυρίχη	10,00		
	Λυών	3,60		
0,5				
	Ρουέν	6,00	Πάτρα	0,77
	Μπορντό	2,00	Ηράκλειο	1,82
	Ουλτρέχτη	16,50	Λάρισα	7,32
	Βόννη	35,00	Καλαμάτα	8,00

Πιν. 1. Συγκριτικός πίνακας εκτάσεων των ελεύθερων και πράσινων χώρων σε διάφορες πόλεις

Αγγλία	15,0 m ² /κατ
Η.Π.Α.	40,5 m ² /κατ
Γαλλία	10,0 m ² /κατ
Ολλανδία	15-20 m ² /κατ
Ελβετία	11,5 m ² /κατ

Πιν. 2. Συγκριτικός πίνακας ελαχίστων αποδεκτών προδιαγραφών των ελεύθερων και πράσινων χώρων

Για τη βελτίωση αυτής της κατάστασης ο σχεδιασμός του αστικού τοπίου και η αποκατάσταση, όπου αυτό είναι δυνατό, οφείλει να επιδιώκεται με μελέτες και έργα αναβάθμισης του τοπίου της πόλης.

Παντού ανά τον κόσμο, τέτοια έργα αρχιτεκτονικής τοπίου συμβάλλουν στην ανανέωση και εκσυγχρονισμό της εικόνας της πόλης.

Για τη Θεσσαλονίκη, με την παντελή έλλειψη ελεύθερου χώρου (2,7τ.μ./κάτ.) και την ανισοκατανομή του στο πολεοδομικό συγκρότημα, με τους μηδενικούς δείκτες στις δυτικές συνοικίες, όπου και τα μεγαλύτερα προβλήματα ρύπανσης και αστικής βιωσιμότητας, αυτά τα έργα έχουν προτεραιότητα και πρέπει αντίστροφα με ό,τι σήμερα γίνεται να συμπεριληφθούν

άμεσα στα μεγάλα έργα, τα διεκδικούμενα για την πόλη

Πολεοδομικά δεδομένα και εικόνα της πόλης

Δυτική Θεσσαλονίκη (Εικ. 1) είναι η περιοχή του Πολεοδομικού Συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ) που αναπτύσσεται δυτικά του Δήμου Θεσσαλονίκης και μέχρι πρότινος ορίζονταν από τους Δήμους Ελευθέριου-Κορδελιού, Ευόσμου, Ευκαρπίας, Σταυρούπολης, Αμπελοκήπων και Μενεμένης. Σήμερα, με την εφαρμογή της νέας αυτοδιοικητικής δομής «Καλλικράτης» συντίθεται από τον Δήμο Κορδελιού – Ευόσμου (τέως Δήμοι Ελευθερίου - Κορδελιού και Ευόσμου), τον Δήμο Παύλου Μελά (τέως Δήμοι Σταυρούπολης και Ευκαρπίας με προστιθέμενο τον Δήμο Πολίχνης) και τον Δήμο Αμπελοκήπων – Μενεμένης (τέως Δήμοι Αμπελοκήπων και Μενεμένης). Πρόκειται για έκταση που αντιστοιχεί περίπου στο ήμισυ της έκτασης του ΠΣΘ και πληθυσμού περίπου του 1/3 του συνόλου των κατοίκων του.

Είναι περιοχή ήπια επικλινής προς τη θάλασσα, με μικρές εναλλαγές στη διαμόρφωση του αναγλύφου μεταξύ των διαφορετικών δήμων, σε αντίθεση με την έντονη τοπογραφία της Κεντρικής Θεσσαλονίκης. Η Δυτική Θεσσαλονίκη σε συνδυασμό Βόρεια με τους Δήμους Αγίου Παύλου, Νεάπολης, Συκεών και Τριανδρίας σχηματίζουν μια αστική ενότητα ή τοποθεσία, γνωστή ως βορειοδυτικό τόξο, η οποία είναι στραμμένη προς το ποτάμιο σύμπλεγμα του Γαλλικού, Αξιού και Αλιάκμονα και πλαισιώνει το ιστορικό κέντρο της πόλης.

Σε αντίθεση με το ιστορικό κέντρο και την μακρόχρονη ιστορία του, η επέκταση δυτικά αποτελεί δημιούργημα του 20ου αιώνα, προκειμένου να ανταποκριθεί στις στεγαστικές απαιτήσεις για την αποκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής και μεταγενέστερα του πληθυσμού της ενδοχώρας που μετακινήθηκε προς τα αστικά κέντρα σε αναζήτηση εργασίας. Και ενώ ανατολικά η επέκταση χαρακτηρίσθηκε από επαύλεις, δυτικά, στα όρια των οικισμών, εγκαταστάθηκαν βαριές βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες, οι οποίες με τη συνεχή ανάπτυξη και επέκταση της πόλης προς την ύπαιθρο, σταδιακά ενσωματώθηκαν.

Η συνεχής ανοικοδόμηση και ενσωμάτωση στους αρχικούς οικισμούς, νέων, αδόμητων περιοχών, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία της σημερινής εικόνας με χαρακτηριστικά την άναρχη δόμηση, την ποιοτική και ποσοτική ανεπάρκεια ελεύθερων χώρων και πρασίνου - σε σχέση ακόμη και με τα ελάχιστα ανεκτά πολεοδομικά πρότυπα, τις καταπατήσεις κοινόχρηστων και δημόσιων εκτάσεων, την ύπαρξη ετερόκλητων χρήσεων, όπως κατοικίες, εμπορικά καταστήματα, βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, στρατόπεδα, ιστορικά νεκροταφεία, κ.α. σε ασύμβατα θραυσματικές καταστάσεις, την υποβάθμιση φυσικών οικοσυστημάτων όπως αλσύλλια και ρέματα και το έντονο πρόβλημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Η χωρική ανομοιογένεια και υποβάθμιση που η περιοχή παρουσιάζει, επιβαρύνεται επιπλέον από ένα πυκνό δίκτυο υποδομών με βασικούς τους οδικούς άξονες υπερτοπικής εμβέλειας Μοναστηρίου, Λαγκαδά και Εσωτερική Περιφερειακή, να κατακερματίζουν το χώρο, υποβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής των κατοίκων και του περιβάλλοντος.

Η άναρχη και ανεξέλεγκτη οικιστική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την ανορθόδοξη χωροθέτηση της βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας, είχε ως αποτέλεσμα την αλλοίωση και υποβάθμιση του φυσικού τοπίου της περιοχής με την αποκοπή της από το δυτικό θαλάσσιο μέτωπο, την κακοποίηση των αλσυλίων και την καταπάτηση του Δενδροποτάμου με τους παραποτάμους του, που παλιότερα αποτελούσαν τα χαρακτηριστικά στοιχεία προσανατολισμού και αναφοράς της Δυτικής Θεσσαλονίκης.

Εικ. 1. Δυτική Θεσσαλονίκη

Πρόταση αναβάθμισης του αστικού τοπίου ή στρατηγική βιωσιμότητας

Από το Στρατηγικό και Επιχειρησιακό Σχέδιο για το Πράσινο στη Θεσσαλονίκη, (ΟΡΘΕ ΑΠΘ, 2006) και το Σχεδιασμό της Περιβαλλοντικής ενημέρωσης και προσδιορισμό των συστημάτων ερμηνείας περιβάλλοντος στο Περιαστικό Δάσος Θεσσαλονίκης Σέιχ-Σου (ΟΡΘΕ-ΑΠΘ 2006) προκύπτει ότι είναι απαραίτητη και εφικτή η αναβάθμιση του τοπίου σε ένα σύγχρονα σχεδιασμένο με ευανάγνωστο αστικό λόγο και έκφραση. Γι' αυτό ειδικότερα (Εικ. 2):

Προτείνονται δίκτυα ελεύθερων χώρων και πρασίνου με συνέχειες του ελεύθερου χώρου της πόλης, διείσδυση και προοπτικές του φυσικού περιβάλλοντος, ισόρροπη κατανομή.

Επάνω τους αρθρώνονται:

Τμήματα της φύσης, αποκαταστημένες τοποθεσίες του περιφερειακού, ανισόπεδων κόμβων, τεχνικών έργων ρεμάτων κ.α. Διαμορφωμένες νέες τοποθεσίες, όπως όλα τα στρατόπεδα και τμήματα ρεμάτων. Αποκαταστημένα τμήματα πρασίνου και εγκαταλειμμένων τοποθεσιών, όπως παλιών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, προφανώς με αξιοποίηση του αξιόλογου υφιστάμενου κτιριακού δυναμικού. Διαμορφωμένοι χώροι πρασίνου αλλά και μικτών ή ειδικών χρήσεων, όπως αθλοπαιδιείς, campuses, παλιά νεκροταφεία. Ο σκελετός αυτός πρασίνου εκτείνεται σε μία πρόοδο, από την περιφέρεια και το δάσος προς την παραλία και τη θάλασσα, με χαρακτηριστική, μέσα από τις ιδιαιτερότητες του αστικού τοπίου, εγγραφή.

Το προτεινόμενο Δίκτυο ή Πλέγμα υπαίθριων, χώρων πρασίνου για τη Θεσσαλονίκη και η ανασύνταξη μέσω αυτού του ελεύθερου χώρου της πόλης στοχεύουν στην δημιουργία ΙΣΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ και την ανάδειξη του ΤΟΠΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ με τις ακόλουθες προτεινόμενες βασικές σχεδιαστικές αρχές:

Ορθογωνική πλεγματική δομή για το ιστορικό κέντρο. Ροϊκά κατά τις εγκάρσιες συνδέσεις βουνό- θάλασσα για την ανάδειξη ρεμάτων με πράσινους δακτύλιους και κατά τις ισοϋψείς για πεζοδιαδρομές. Άρθρωση σε αυτά των μεγάλων ανοιγμάτων: Στρατόπεδα. Υποβαθμισμένοι οικότοποι.

Εικ. 2. Μ. Ανανιάδου – Τζημοπούλου, Αναβάθμισης του αστικού τοπίου. Πρόταση,
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ», Επιστ.
Υπευθ. Ν. Παπαμίχος, ΟΡΘΕ- ΑΠΘ, 2006

Αρχές	Προτεραιότητες
	Ορθογωνική πλευραματική δομή για το ιστορικό κέντρο
	Ροϊκή καμπυλώμορφες συνέχειες κατά τις εγκάρσιες συνδέσεις βουνού- θάλασσα ανάδειξη ρεμάτων- πράσινοι δακτύλιοι και κατά τις ιασθμιές- πεζόδρομες
	Αρθρωση σε αυτά των μεγάλων ανοιγμάτων
	Στρατόπεδα- πάρκα
	Υποβαθμιασμένοι οικότοποι- οικοπάρκα
Υφιστάμενοι χώροι πρασίνου	
	πλατείες, πεζόδρομοι, παραλίες, πάρκα, κήποι, περιοχές αναψυχής, πτωχνίδιού, υπαίθριας άθλησης
	αυλές σχολέων, εκκλησίας, οργανισμών ιδρυμάτων, νοσοκομείων, μουσείων, πτωνεπιστημιακών κατρυπούς, εγκαταστάσεις λιμένων, σταθμών, κοιμητήρια
0. ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ ΠΡΟΣ ΑΣΤΙΚΑ ΠΑΡΚΑ	
0.1 Δυτικής Θεσσαλονίκης: Παπακυριαζή, Μ. Αλεξάνδρου, Π. Μελά, Καρατάσου, Κακιούση, Ζιάκα	
0.2 Ανατολικής Θεσσαλονίκης: Κόδρα, Νταλίτη	
0.3 Φυσικά τοπία προς αποκατάσταση	
1. ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	
1.1 Πλευραματικός πυρήνας ιστορικού κέντρου 1.2 Πολιτισμικό πάρκο Θεσσαλονίκης από το Ζε Σύμα και τον χώρο της Έκθεσης σε ανασχεδιασμό μαζί με το πάρκο Λευκού Πύργου, ηλ. Εταιρείας και περιοχή πρώην ρέματος Καυτατζήδηου	
2. ΧΕΙΜΑΡΡΟΙ	
2.1 Άλλατήν και εκβολή παραλίας 2.2 Πολυγωνώτου και δασικές αποκαταστάσεις, συνέχειες 2.3 Δενδροπόταμος και εκβολή, Κακιούση 2.4 Κωνσταντινίδη και δασικές αποκαταστάσεις, συνέχειες 2.5 Κυβερνείου	
3. ΕΙΣΟΔΟΙ ΠΟΛΗΣ	
3.1 Δυτική είσοδος: Ζιάκα, Δενδροπόταμος, Παλιός Εμπορικός Σταθμός 3.2 Ανατολική είσοδος: Νταλίτη, Περιφερειακή Είσοδοι από περιφερειακή: 3.3 Κέντρου 3.4 Επιπατηργίου και αποκαταστάσεις συνέχειες 3.5 Δερβενίου	

Με όλα αυτά ο δείκτης ελεύθερων χώρων της πόλης ανέρχεται από 2,7 σε 7,0 τ.μ./κάτοικο για το ΠΣ και αποκαθίσταται περιβαλλοντικά η Δυτική Θεσσαλονίκη.

Το χρονοδιάγραμμα της πρότασης αποδίδει προτεραιότητα στη Δυτική Θεσσαλονίκη, της οποίας η μοναδικά απαράδεκτη και βεβαρημένη κατάσταση ανασυντάσσεται μέσα από τις τελευταίες ευκαιρίες που είναι οι ακόλουθες:

- Αποκατάσταση κακοποιημένων λόγω εκμετάλλευσης ΤΙΤΑΝ τμημάτων του δάσους.
- Αποκαταστάσεις τοπίου εκατέρωθεν της περιφερειακής.
- Διαμόρφωση οικο-πάρκου Ευκαρπίας. Σύνδεση, συνέχεια τοπιακή και οικιστική μέσω αποκατάστασης ρεμάτων.

Διαμόρφωση σε σύγχρονα αστικά πάρκα των στρατοπέδων:

- Καρατάσιου, Παύλου Μελά, Παπακυριαζή, Μεγάλου Αλεξάνδρου, Ζιάκα, Κακιούση
- Αποκατάσταση του Δενδροποτάμου και διαμόρφωση παραρεμάτων του.
- Διαμόρφωση σε πύλη Δυτικής εισόδου των χώρων Ζιάκα, Δενδροποτάμου, Παλιός Εμπορικός Σταθμός.
- Διαμόρφωση Βορειοδυτικής εισόδου ή πύλης Δερβενίου.
- Το λάθος της κάλυψης και όχι διαμόρφωσης του Δενδροποτάμου, οφείλει να αποκατασταθεί στο μέτρο του δυνατού.

Αποκατάσταση επίσης οφείλεται και διαμόρφωση στη λωρίδα του Δήμου Μενεμένης μαζί με την όμορη περιοχή των Λαχανοκήπων του Δήμου Θεσσαλονίκης, που αποτελούν το επίνειο των Δυτικών συνοικιών (πέραν των εγκαταστάσεων του ΟΛΘ) και μόνη διέξοδο του όλου οικιστικού συγκροτήματος στη θάλασσα. Βαριές εγκαταστάσεις αποθήκευσης και μεταφοράς καυσίμων, αθλητικό κέντρο, στρατόπεδο και τσιμεντοβιομηχανία επιτάσσουν ανασχεδιασμό και αναβάθμιση με επιρροή σε όλη την περιοχή του Δυτικού τόξου, πύλη προς τα Βαλκάνια και προς το λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

Στη δυνατότητα μεταμόρφωσης της Δυτικής Θεσσαλονίκης πρωτεύοντα ρόλο παίζουν όλοι οι ως άνω κακοποιημένοι φυσικοί χώροι, εγκαταλειμμένοι στην πλειονότητά τους, (Σκωριοτοπία ή drosscape), όπως σήμερα αναγνωρίζονται και που ειδικά για τη Θεσσαλονίκη πρέπει να δεσμευθούν στην ανάγκη περιβαλλοντικής αποκατάστασης, ανασχεδιασμού και αστικής βιώσιμης ανάπτυξης.

Μεταξύ αυτών, το δυναμικό των υφιστάμενων στρατοπέδων αποτελεί τη μοναδική εναπομείνασσα διέξοδο τοπιακής αποκατάστασης.

Θα πρέπει να αποτραπεί με κάθε τρόπο η δόμηση, ο κατακερματισμός των εκτάσεων και παραχώρησης τμημάτων στους όμορους δήμους χωρίς τη δέσμευση τους ως κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου, όπως θεσμικά προστατεύεται από οικοδόμηση ο αστικός ελεύθερος χώρος.

Είναι επείγουσα η θεσμική κατοχύρωση της μελλοντικής τους χρήσης ως σύγχρονα μεγάλα αστικά, μερικά και μητροπολιτικής εμβέλειας πάρκα με επανάχρηση υφιστάμενων κτιρίων για δραστηριότητες πολιτισμού και απαγόρευση νέας δόμησης.

Όταν όλοι αυτοί οι χώροι αποδοθούν στο έλλειμμα χώρου, δημόσιου και φυσικού της Δυτικής Θεσσαλονίκης, υπό την προϋπόθεση της δέσμευσης τους ως κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου και χώροι ειδικής προστασίας όπου αυτό απαιτείται, όπως υγρότοπος, δάσος, κ.α., τότε οφείλουν να σχεδιαστούν εξ' αυτών τα σύγχρονα αστικά πάρκα, οι πεζόδρομοι, τα δίκτυα και οι ποδηλατοδιαδρομές για να απολαύσουμε την εικόνα που ενδεικτικά παραθέτουμε από το μακροχρόνιο, από το 1974 εκπαιδευτικό σχετικό έργο στο ΑΠΘ (εικ. 3) και να αποκαταστήσουμε το τοπίο της Δυτικής Θεσσαλονίκης και της πόλης μας.

Εικ. 3. Από το τοπίο της Δυτικής Θεσσαλονίκης
(Αναπτυξιακή Εταιρεία Βορειοδυτικής Θεσσαλονίκης, 2004)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης & Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. 2005.** Σχεδιασμός της περιβαλλοντικής ενημέρωσης και προσδιορισμός των συστημάτων ερμηνείας περιβάλλοντος στο περιαστικό δάσος Θεσσαλονίκης (Σέιχ-Σου), Μ. Ανανιάδου-Τζημοπούλου, Ι. Ιαπικούδης, Α. Καραμέρης, Π. Σμύρης (επιστ. υπεύθ.), Θεσσαλονίκη
- **Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης & Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. 2006.** Στρατηγικό και επιχειρησιακό σχέδιο για το πράσινο στη Θεσσαλονίκη, Μ. Ανανιάδου – Τζημοπούλου, Σ. Διαμαντόπουλος, Θ. Ζάγκας, Ν. Παπαμίχος (επιστ. υπευθ.), Θεσσαλονίκη
- **Συμβούλιο Περιβάλλοντος ΑΠΘ. 2006. Σ. Τσιούρης & Α. Νάστης (εκδ.).** Πρακτικά, Τα Περιβαλλοντικά Προβλήματα της Θεσσαλονίκης και της ευρύτερης περιοχής: Οι απόψεις του ΑΠΘ, 2ο Συνέδριο ΣΠ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη
- **Συμβούλιο Περιβάλλοντος ΑΠΘ. 2008. Ανανιάδου-Τζημοπούλου, Μ. (Εκδ.).** Χάρτα για το περιβάλλον της Ημερίδας Θεσσαλονίκη, Στρατηγική Βιωσιμότητας. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκη
- **Ανανιάδου – Τζημοπούλου, Μ. & Καρακινάρη, Ζ. 2006.** Σχεδιασμός υγροτοπικών τοπίων της Δυτικής Παράκτιας Θεσσαλονίκης. Σ. Τσιούρης & Α. Νάστης (εκδ.). Πρακτικά, Τα Περιβαλλοντικά Προβλήματα της Θεσσαλονίκης και της ευρύτερης περιοχής: Οι απόψεις του ΑΠΘ, 2ο Συνέδριο ΣΠ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη
- **Ανανιάδου-Τζημοπούλου, Μ. (εκδ.), ΑΠΘ. 2009.** Οι φοιτητές σχεδιάζουν το τοπίο της Θεσσαλονίκης στην αειφόρο προοπτική της πόλης. Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη
- **Αναπτυξιακή Εταιρεία Βορειοδυτικής Θεσσαλονίκης. 2004.** Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης Βορειοδυτικής Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, UNICON gress

Επιμύθιο

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού, στο πλαίσιο των δράσεών του για την Περιβαλλοντική Αγωγή και τη Δια βίου μάθηση σχεδίασε την παρέμβασή του σε δύο άξονες:

1. Τη δημιουργία κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού το οποίο να επικεντρώνεται στην περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης με στόχο την ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για σημαντικά περιβαλλοντικά θέματα που επηρεάζουν καθημερινά την ποιότητα ζωής τους, το οποίο καλύπτει γνωστικά ποικίλα επιστημονικά πεδία

2. Την εμπλοκή στο εγχείρημα των τοπικών αυτοδιοικητικών φορεών, περιβαλλοντικών και πολιτιστικών συλλόγων, αλλά και φυσικών προσώπων για την οργάνωση της υλοποίησης των επιμορφωτικών προγραμμάτων, ενέργεια που αναδεικνύει έμπρακτα την αναγκαιότητα και τη σημασία των συνεργασιών για την πρώθηση της Περιβαλλοντικής αγωγής, αναγκαία και ικανή συνθήκη ενός περισσότερου αειφόρου μέλλοντος.

Το Κ.Π.Ε. Ελευθερίου Κορδελιού αναγνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία των προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης, θα προχωρήσει στο άμεσο μέλλον, τόσο στη ενίσχυση των προσφερομένων προγραμμάτων, όσο και στη γεωγραφική διεύρυνση προς όλη τη Περιφέρεια αρμοδιότητάς του.

Στο πλαίσιο αυτό φρονούμε πως η σύσταση Τοπικού Δικτύου για τη Δια Βίου Μάθηση στο οποίο θα συμμετέχουν Αυτοδιοικητικοί φορείς, περιβαλλοντικοί και πολιτιστικοί σύλλογοι και φυσικά πρόσωπα, που δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης θα λειτουργήσει γόνιμα και αποτελεσματικά ως προς την εκπλήρωση των στόχων που τίθενται στα προγράμματα αυτά.

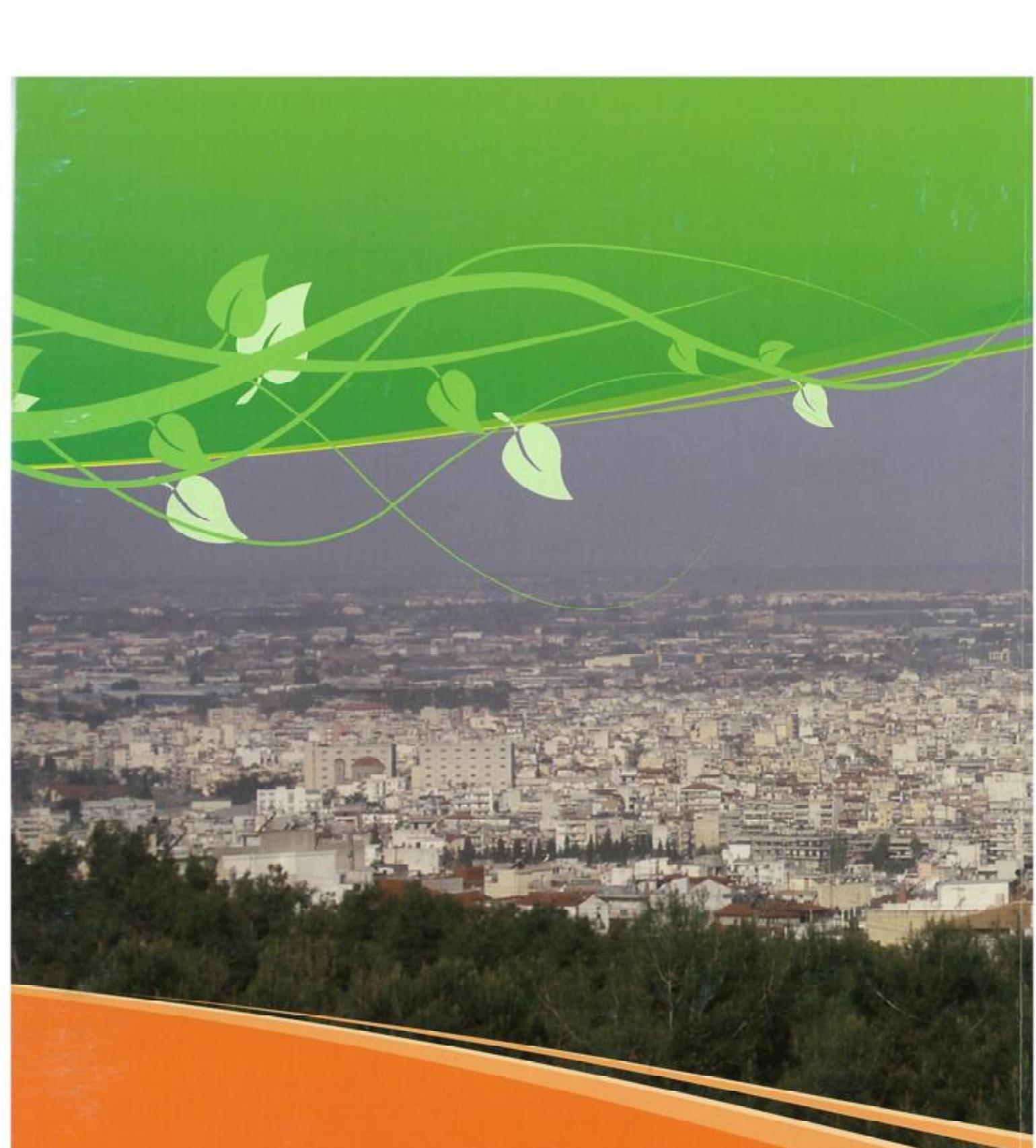
Σκοπός του Δικτύου θα είναι η υποστήριξη των δράσεων που πρόκειται να υλοποιηθούν στο πλαίσιο της Πράξης «Κέντρα Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία - Δράσεις Δια Βίου Μάθησης για τους Ενήλικες» στη Θεσσαλονίκη. Θα δώσει επίσης τη δυνατότητα να αναπτυχθούν και άλλες δράσεις που θα στοχεύουν στην εκπαίδευση και επιμόρφωση πολιτών της τοπικής κοινωνίας από περισσότερους χώρους και ομάδες.

Το ΚΠΤΕ έρχεται με το πρόγραμμα αυτό να συμβάλλει στην ενημέρωση των πολιτών και στην έναρξη ενός διαλόγου για ζητήματα αειφόρου ανάπτυξης και ποιότητας ζωής στη Δυτική Θεσσαλονίκη, προβάλλοντας την αειφορία ως επιδίωξη και δράμα για το μέλλον και προωθώντας αντιλήψεις συμμετοχής και κοινής δράσης φορέων και πολιτών.

Μαΐος 2011

Ευχαριστούμε όλους όσους συνέβαλαν στη συγγραφή του βιβλίου.

ISBN 978-960-99174-2-1

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό κοινωνικό ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

